

PLAATSVERVANGENDE RECHTERS: AFSCHAFFEN OF BEHOUDEN?

Aantal woorden: 25.141 inclusief de voetnoten, exclusief de inhoudstafel, de samenvatting, de opgenomen bijlagen en de bibliografie.

Chey De Roeck

Studentennummer: 01900263

Promotor: Prof. dr. Joke Baeck

Commissaris: Maja Reynebeau

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de rechten.

Academiejaar: 2023 – 2024

Deze masterscriptie is een document waarvan de inhoud niet werd gecorrigeerd.

Vertrouwelijkheidsclausule

Ondergetekende verklaart dat de inhoud van deze masterscriptie mag worden geraadpleegd en gereproduceerd voor persoonlijk gebruik. Het gebruik van deze masterscriptie valt onder de bepalingen van het auteursrecht en bronvermelding is steeds noodzakelijk.

Dankwoord

Deze masterproef vormt het sluitstuk van mijn opleiding in de rechten aan de Universiteit Gent. Ik herinner mij nog goed een van de eerste woorden die ik te horen kreeg in het grote auditorium van de UFO: “Kijk links van u, kijk rechts van u, slechts een van jullie drie haalt het einde van deze rechtenopleiding.” Vijf jaar later is het zo ver en mag ik mij trots tot één van die drie rekenen. Het voltooien van deze opleiding, met als sluitstuk deze masterproef was een uitdagende, maar verrijkende reis, waarin ik mij gesteund voelde door een aantal mensen. Graag maak ik van deze gelegenheid gebruik om diegene, zonder wie dit niet mogelijk was, oprecht te bedanken.

In de eerste plaats wil ik graag mijn promotor, professor Joke Baeck, bedanken voor haar voortdurende begeleiding, inzichten, enthousiasme en bijsturing indien nodig. Gedurende het schrijven hebben haar expertise en toewijding een onschatbare bijdrage geleverd aan de kwaliteit en diepgang van deze masterproef.

Verder wil ik ten eerste mijn waardering uitspreken voor de respondenten die hebben deelgenomen aan de interviews die zijn uitgevoerd als onderdeel van dit onderzoek. Hun bijdragen hebben een cruciale rol gespeeld in het verkrijgen van inzichten en het onderbouwen van de bevindingen van dit onderzoek.

Daarnaast moet ik zeker mijn ouders bedanken, die mij op verschillende manieren ondersteund hebben gedurende deze vijf jaren. Zo kon ik steeds rekenen op hun vertrouwen, bijstand en begrip.

Ook wil ik graag mijn vriend, Jens De Witte, bedanken, die altijd klaar stond om te luisteren naar mijn bekommernissen en mij op te vangen op momenten waar ik het zelf niet meer zag zitten.

Tot slot wil ik ook mijn vrienden bedanken. Zowel zij die ik al sinds het middelbaar tot mijn vrienden mag rekenen als ook zij die ik gedurende de rechtenopleiding heb mogen ontmoeten. Zij hielpen lange bibliotheekdagen draaglijker, vijf jaar aan opleiding korter en vrije tijd leuker te maken,

Met oprechte dankbaarheid,

Chey De Roeck.

15 mei 2024, Gent.

Samenvatting

Deze masterproef zal zich richten op het statuut van de plaatsvervangende rechters binnen het Belgische rechtssysteem. Concreet zal worden onderzocht of de plaatsvervangende rechter al dan niet nog een plaats heeft in het huidige rechtskader. Door middel van een kritische analyse van de rol en functie van de plaatsvervangende rechter, beoogt deze masterproef een antwoord te formuleren op deze onderzoeksvraag.

Om het opzet en het achterliggende idee achter het systeem van de plaatsvervanger te begrijpen, zal in eerste instantie aandacht besteed worden aan de oorsprong en de talrijke wijzigingen in de wetgeving. Een chronologisch overzicht zal weerspiegelen hoe het statuut zich doorheen de jaren heeft ontwikkeld. Op die manier zal een tijdlijn geschetst worden van de regelgeving, de daarop ontwikkelde commentaren en de navolgende reacties van nieuwe wetgevende initiatieven. Finaal zal de huidige regelgeving met betrekking tot de plaatsvervanger behandeld worden.

De volgende fase van dit onderzoek zal een rechtsvergelijkende studie met Nederland omvatten. Het doel bestaat erin om de specifieke vormgeving van het statuut van de plaatsvervangende rechter te analyseren. Hierbij zal worden nagegaan in welke mate deze invulling als inspiratiebron voor het Belgische rechtssysteem kan dienen.

Vervolgens zal deze masterproef een systematische evaluatie bieden van de voordelen en nadelen die gepaard gaan met het inzetten van plaatsvervangende rechters. Deze evaluatie zal in eerste instantie gebaseerd zijn op een grondige analyse van de beschikbare literatuur. Vervolgens zullen diepte-interviews worden uitgevoerd om de in de literatuur besproken aspecten te toetsen aan de praktijkervaring. Op deze wijze beoogt de masterproef een kritisch inzicht te bieden in zowel de positieve als negatieve aspecten van het werken met plaatsvervangende rechters.

Tot slot zal een antwoord worden geformuleerd op de centrale onderzoeksvraag omtrent het al dan niet handhaven van de positie van de plaatsvervangende rechter. Vervolgens zal een voorstel worden gepresenteerd met mogelijke aanpassingen die kunnen bijdragen aan een verbetering van het statuut van de plaatsvervangende rechter.

Inhoudsopgave

Vertrouwelijkheidsclausule	2
Dankwoord	3
Samenvatting.....	4
1. Inleiding	7
1.1. Begrippenkader	7
1.2. Methodologie.....	8
2. Evolutie van de plaatsvervangende rechter	9
2.1. Historiek	9
2.1.1. Gerechtelijk Wetboek van 1967	9
2.1.2. Wet van 9 juli 1997 houdende maatregelen teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken bij de hoven van beroep	12
2.1.3. Grondwettelijk Hof 3 maart 1999	14
2.1.4. Wet 29 december 2010 houdende diverse bepalingen	16
2.1.5. Kritiek omtrent de toenmalige wetgeving.....	17
2.1.6. Wet 23 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie	20
2.1.7. Grondwettelijke Hof 16 januari 2020	22
2.2. Huidige regelgeving	24
2.2.1. De plaatsvervangende rechter	24
2.2.2. Benoemingsvoorwaarden	27
2.2.3. Waarborgen	30
2.2.4. Bezoldiging	31
2.2.5. Organisatie	33
3. Rechtsvergelijking: De Nederlandse plaatsvervangende rechter	33
3.1. De rechter-plaatsvervanger	34
3.2. Benoemingsvoorwaarden	35
3.3. Waarborgen.	37
3.4. Bezoldiging.....	40
3.5. Vergelijking met België	41
4. De voordelen van de plaatsvervangende rechter	43
4.1. Opvangen van het tekort aan magistraten.....	43
4.2. Nuttige aanloop- of afbouwfunctie	45
4.3. Vermijden van tunnelvisie, groepsdenken en conformisme	47
4.4. Inzet van de plaatsvervangende rechter als specialist	51
5. De nadelen van de plaatsvervangende rechter	53

5.1.	Overmatig en structureel gebruik.....	53
5.2.	Specialistengevaar.....	55
5.3.	Eenzijdigheidsgevaar	57
5.4.	Informele wederdienst.....	57
5.5.	Twijfels omtrent de werkelijke motivatie.....	59
5.6.	Gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid	60
5.6.1.	Vereisten van onafhankelijkheid en onpartijdigheid	60
5.6.2.	Toepassing op de plaatsvervangende rechter.	61
6.	De plaatsvervangende rechter: behouden of afschaffen?	64
7.	Voorstel tot wijzigingen.....	66
7.1.	Terminologie	66
7.2.	Deontologische initiatieven	67
7.3.	Beperking op de geografische/inhoudelijke inzetbaarheid	68
7.4.	Register met betrekking tot de nevenfuncties.....	70
7.5.	Evaluatiesysteem	70
7.6.	Vergoeding	71
7.7.	Buddysysteem.....	71
7.8.	Inzet van plaatsvervangende magistraten	72
8.	Conclusie.....	72
9.	Bibliografie.....	75
9.1.	Rechtsleer	75
9.1.1.	Boeken.....	75
9.1.2.	Bijdragen in tijdschriften.....	75
9.1.3.	Bijdragen in verzamelwerken	76
9.1.4.	Onlinebronnen	77

1. Inleiding

1. Het onderscheid tussen de rol van een rechter en die van een advocaat is fundamenteel en onontbeerlijk binnen het juridische systeem. Artikelen 144 en 145 van de Grondwet bevestigen dat het de taak van de rechter is om geschillen te beslechten, waarbij het een cruciaal aspect is dat dit op een objectieve en subjectieve onpartijdige wijze gebeurt. Daartegenover staat de advocaat, wiens verantwoordelijkheid het is om het standpunt van zijn client te vertegenwoordigen en diens belangen te verdedigen. Hoewel de taken van de rechter en de advocaat duidelijk verschillen, biedt het hedendaagse gerechtelijk recht de mogelijkheid om beide functies te combineren via het statuut van de plaatsvervangende rechter.

2. Het onderwerp van deze masterproef zal zich focussen op de plaatsvervangende rechters en raadsheren. Zij mogen niet verward worden met de plaatsvervangende magistraten of de geassumeerde advocaten. De thesis zal zich eveneens niet richten op de plaatsvervangende rechters en raadsheren in sociale zaken van de arbeidsrechtbank en het arbeidshof, terug te vinden in artikel 87, §3 en 103, derde lid Gerechtelijk Wetboek (hierna: Ger.W.). Deze rechters in sociale zaken worden voorgedragen door de organisaties van werkgevers, zelfstandigen en werknemers. Ze hoeven geen doctor of licentiaat in de rechten te zijn en zijn bijgevolg geen beroepsrechters.

1.1. Begrippenkader

3. Hieronder volgt een begripsbepaling, opdat duidelijk is wat onder deze termen wordt verstaan in het licht van deze masterproef.

Plaatsvervangende rechter of raadsheer: Een plaatsvervangende rechter is een advocaat, notaris, professor of een persoon met bepaalde andere juridische functies, die de taak van een rechter tijdelijk overneemt. Ze zijn aanwezig in de vredegerichten, politierechtbanken, de arbeids- en ondernemingsrechtbanken, de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidshoven en de hoven van beroep. Plaatsvervangende rechters hebben geen permanente functie en worden enkel opgeroepen om een verhinderd rechter te vervangen.¹

Plaatsvervangende magistraat: de op rust gestelde magistraat die wordt benoemd om een verhinderde magistraat tijdelijk, naargelang van het geval en ieder wat hem betreft te vervangen.²

¹ www.knack.be/nieuws/justitie-kan-geen-lekenrechters-vinden-driekwart-vacatures-zonder-kandidaat/ (consultatie 12 mei 2024).

² H. VAN ESPEN, "Versoepeling van de leeftijdsgrens voor de op rust gestelde magistraten die als plaatsvervangend magistraat optreden", *N.N.K.* 2011, (23) 23; Art. 156bis Ger.W..

Geassumeerde advocaat: Wanneer er in de rechtbank van eerste aanleg niet voldoende plaatsvervangende rechters zijn, kan de kamervoorzitter een of twee toevallig aanwezige advocaten oproepen om zitting te nemen. Dit is geen verplichting. Vereist is enkel dat de advocaat ingeschreven is op het tableau van de Orde en ten minste dertig jaar oud is.³ Deze worden ook voorzien om de kamers in het hof van beroep voltallig te maken. Zo kan ook hier een advocaat die ten minste vijftien jaar is ingeschreven op het tableau opgeroepen worden om zitting te nemen.⁴

Werkend rechter: Deze rechter is een plaatsvervangende rechter die voldoet aan de vereisten uiteengezet in artikel 379 Ger.W. betreffende de vergoeding van de plaatsvervangende rechter. Zij worden zo genoemd vanwege hun regelmatige en structurele inzet als plaatsvervangende rechter, wat hen recht geeft op een vergoeding voor deze diensten.

1.2. Methodologie

4. Om deze masterproef te kunnen uitwerken wordt gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. In eerste instantie wordt gekozen voor een juridisch bronnenonderzoek als variant op het bureauonderzoek. Een bureauonderzoek is een onderzoeksstrategie waarbij de onderzoeker gebruik maakt van door anderen geproduceerd materiaal, dan wel waar hij of zij probeert via reflectie en het raadplegen van literatuur tot nieuwe inzichten te komen.⁵ Hierbij wordt onder andere het Belgisch Staatsblad, wetsontwerpen, wetsvoorstellen, verscheidene adviezen en parlementaire voorbereidingen benut voor rechtshistorisch onderzoek. Daarnaast zullen via dit juridisch bronnenonderzoek de uitdagingen van het huidige systeem geanalyseerd worden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van rechtsleer, rechtspraak, verschillende adviezen, beleidsdocumenten en literatuur beschikbaar in de bibliotheek van de rechtenfaculteit en in de juridische databanken.

5. Daarnaast vraagt een vergelijking van de Belgische plaatsvervangers met de Nederlandse naar een rechtsvergelijkende methode. Hierbij wordt gekozen voor een eerder dogmatische rechtsvergelijking. De geformuleerde regels worden vergeleken via wetsvergelijking, rechterlijke uitspraken en literatuur. Waar nodig zal geopteerd worden voor de functionele rechtsvergelijking, waar vertrokken wordt vanuit de probleemoplossing binnen het rechtssysteem.

³ G. DELVOIE, "Over pianokrukjes en bijzettafeltjes: what's in a name?", *RW* 1996, nr. 6, (169) 169.

⁴ Art. 321, derde lid Ger.W..

⁵ W. HARDYNS en F. PEERAER, *Onderzoeksmethoden, X, Onderzoeksstrategieën*, Gent, UGent, 2021, 258.

6. Tenslotte zal ook gebruik worden gemaakt van interviews. Deze zullen dienen om onderzoek te verrichten naar de ervaringen van personen die actief zijn in het domein van de plaatsvervangende rechter of hiermee in aanraking komen. Door middel van diepte-interviews wordt beoogd een dieper inzicht te verkrijgen in de complexiteit die gepaard gaat met het statuut van de plaatsvervangende rechter. Er zal gewerkt worden met een semigestructureerde interviewmethode waarbij de meerderheid van de vragen vooraf wordt vastgelegd met behulp van een topiclist. Indien uit het gesprek blijkt dat andere vragen zich opdringen, kan hierop dieper ingegaan worden.⁶ De interviews worden afgenomen met zes plaatsvervangende rechters en raadsheren zelf, drie voorzitters van verscheidene hoven en rechtbanken, twee magistraten die voordien plaatsvervangend rechter waren en met drie medewerkers actief binnen de Hoge Raad voor de Justitie.

2. Evolutie van de plaatsvervangende rechter

7. Dit deel van de masterproef omvat een uitgebreid en chronologisch overzicht van de evolutie van de wetgeving met betrekking tot de plaatsvervangende rechter. De historiek zal zich beperken tot het huidige Gerechtelijk Wetboek als beginpunt en de meest significante wijzigingen. Finaal zal de studie uitmonden in een beschouwing van het hedendaagse recht zoals geformuleerd in de actuele bepalingen.

2.1. Historiek

2.1.1. Gerechtelijk Wetboek van 1967

8. Het Gerechtelijk Wetboek voorzag al sinds 1967 in de mogelijkheid om de plaats van een verhinderde rechter kortstondig in te nemen als plaatsvervangende rechter. Al in de eerste versie van het nieuwe Gerechtelijk Wetboek lezen we in artikel 64 dat plaatsvervangende rechters benoemd konden worden in de vredegerechten en in de politierechtbanken. Zo konden er ook toen al ten hoogste 6 plaatsvervangers aan een gerecht worden verbonden.

Artikel 87 van dit wetboek voorzag in een vergelijkbare regeling voor de rechtbanken van eerste aanleg, de arbeidsrechtbanken en de toenmalige rechtbanken van koophandel. Hoewel niet hernomen in artikel 64, benadrukte de wetgever hier dat de plaatsvervangende rechters geen

⁶ B. CAMBRÉ en H. WAEGE, "Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews" in J. BILLIET en H. WAEGE (eds.), *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, s.l.*, Standaard uitgeverij, 2001, 33.

gewone bezigheden hadden en werden benoemd om verhinderde rechters of leden van het openbaar ministerie tijdelijk te vervangen. Zij konden aldus een rechter vervangen, maar niet in zijn plaats treden. Wanneer een rechtbank immers een vastgelegd aantal effectieve rechters had, was het niet toegestaan om dit wettelijk aantal te overschrijden door middel van plaatsvervangende rechters.⁷

9. De plaatsvervangende vrederechters of politierechters dienden te voldoen aan de benoemingsvoorwaarden voor effectieve vrederechters of rechters in de politierechtbank. Deze voorwaarden omvatten specifiek: een minimumleeftijd van dertig jaar, doctor in de rechten zijn, ten minste vijf jaar praktijkervaring in België aan de balie hebben en een gerechtelijk ambt of het notarisambt hebben vervuld of een ambt hebben uitgeoefend bij de Raad van State of de rechtswetenschap hebben onderwezen aan een universiteit.⁸ Deze eisen golden eveneens voor plaatsvervangende rechters in de rechtbank van eerste aanleg, de arbeidsrechtbank of de rechtbank van koophandel.⁹

10. Net zoals beroepsrechters werden ook de plaatsvervangers benoemd voor het leven en legden zij de eed af.¹⁰ Daarnaast bepaalde artikel 300 Ger.W. de regels omtrent de onverenigbaarheden voor de plaatsvervangende rechters. Aangezien deze tot op heden dezelfde zijn als die in het Gerechtelijk Wetboek van 1967, worden deze behandeld binnen de context van de huidige regelgeving betreffende de plaatsvervangende rechters.

11. De plaatsvervangende vrederechters en politierechters zetelden in volgorde van hun benoeming.¹¹

12. Wat de vergoeding van de plaatsvervangers betrof, diende te worden verwezen naar het toenmalige artikel 378 Ger.W.. Dit artikel bepaalde dat de plaatsvervangers de helft van de wedde gelijk aan die van de werkelijke ambtsuitoefening ontvingen. Dit uitsluitend indien de plaatsvervangende rechter opgeroepen werd om tijdelijk het ambt van een rechter of substituut te vervangen die tot een ander ambt werd benoemd, in ruste was gesteld, ontslagnemend was,

⁷ G. DELVOIE, "Over pianokrukjes en bijzettafeltjes: what's in a name?", *RW* 1996, nr. 6, (169) 169.

⁸ Art. 187-188 wet 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967.

⁹ *Ibid.*, art. 192.

¹⁰ G. DELVOIE, "Over pianokrukjes en bijzettafeltjes: what's in a name?", *RW* 1996, nr. 6, (169) 169; Art. 288-289 wet 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967.

¹¹ R. VAN LENNEP, *Gerechtelijk Wetboek*, Leuven, Universitas, 1696, 90; Art.71 wet 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967.

ontslagen was, ontzet was, geschorst was of overleden was. Ook de plaatsvervangende vrederechter die een rechter verving in een kanton dat niet door een titularis of door een rechter van een ander kanton werd bediend, kwam in aanmerking voor deze vergoeding.

Omdat artikel 379 Ger.W. slechts sprak over de maandelijkse vergoeding van de plaatsvervangende magistraat, leek het niet van toepassing op de plaatsvervangende rechter. In een latere Wet van 19 oktober 2015 veranderde de wetgever de termen “plaatsvervangend magistraat” in “plaatsvervangende rechter”, “plaatsvervangende vrederechter” of “plaatsvervangende rechter in de politierechtbank”.¹² De memorie van toelichting verduidelijkte dat een aanpassing van de terminologie noodzakelijk was, omdat het artikel altijd al de bedoeling had om de vergoeding van de plaatsvervangende rechters te regelen, en niet die van de plaatsvervangende magistraten.¹³ Hierdoor hebben de eerder opgesomde plaatsvervangers dus onder bepaalde voorwaarden recht op een maandelijkse vergoeding. Aangezien dit artikel tot op heden ongewijzigd is gebleven en dus deel uitmaakt van het geldende recht, zal het verder worden behandeld onder het huidig regelgevende kader van de plaatsvervangers.

13. Al reeds vroeg diende het Hof van Cassatie standpunt in te nemen over de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de plaatsvervangende rechter. Het Hof besloot dat uit de enkele omstandigheid dat een advocaat als plaatsvervangend rechter in de rechtbank van eerste aanleg zitting neemt, waar hij uitspraak moet doen over een zaak waarin een advocaat is betrokken, die aan dezelfde balie is verbonden, niet valt af te leiden dat dit rechtscollege niet een onafhankelijke en onpartijdige instantie zou zijn in de zin van artikel 6.1 EVRM.¹⁴

14. De Wet van 10 oktober 1967 voorzag geen plaatsvervangers in graad van beroep. Dit werd verantwoord door middel van de grondwettelijke voorschriften die bepaalden dat de uiteindelijke berechting ten gronde zoveel mogelijk aan judiciale rechters moest voorbehouden worden.¹⁵

¹² Art. 73 wet 19 oktober 2015 houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 22 oktober 2015.

¹³ MvT wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St.* Kamer 2014-15, 1219/001, 50.

¹⁴ Cass. 13 december 1988, *Arr. Cass.* 1988-89, 460.

¹⁵ R. VAN LENNEP, *Gerechtigd Wetboek*, Leuven, Universitas, 1696, 138-139.

15. Sinds de wet van 15 juli 1970 kunnen plaatsvervangende rechters niet alleen opgeroepen worden om verhinderende rechters te vervangen, maar ook om zitting te nemen wanneer de bezetting niet volstaat om de rechtbank geldig samen te stellen.¹⁶

2.1.2. Wet van 9 juli 1997 houdende maatregelen teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken bij de hoven van beroep

16. Omwille van de gerechtelijke achterstand sinds de jaren tachtig moest de wetgever herhaaldelijk de procesregels wijzigen.¹⁷ Het vertrouwen van de burger in justitie was volledig zoek vanwege de trage rechtsgang. Om met deze malaise af te rekenen wilde de federale regering dan ook daaromtrent in 1995 een initiatief nemen dat voorzag in bijkomende en tijdelijke krachten binnen de hoven van beroep. Concreet werd overwogen om plaatsvervangende raadsheren te benoemen.¹⁸

Dit voorstel ontving aanzienlijke kritiek vanuit de magistratuur. Zo werd verdedigd dat de introductie van plaatsvervangende raadsheren niet de essentie van het probleem aanpakte en de twijfels omtrent de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht zou vergroten. Bovendien werd bekritiseerd dat het toestaan van goedbevonden advocaten om beroepszaken te behandelen, een miskennen zou inhouden van de zware wervings- en opleidingsvoorwaarden voor magistraten. Daarbovenop werd het als problematisch bevonden dat advocaten zouden oordelen over de uitspraken van rechters voor wie zij pleitten.¹⁹ Volgens Storme kon de enige verantwoording voor het invoeren van de beroepsplaatsvervanger gevonden worden in budgettaire redenen.²⁰ Delvoie daarentegen uitte bezorgdheid omtrent het feit dat de deur werd opengezet om in overtal te zetelen.²¹

17. Gestaafd met cijfermateriaal over de gerechtelijke achterstand in burgerlijke zaken, waaruit bleek dat het aantal te behandelen dossiers alleen maar toenam in de hoven van beroep, werden bij de Wet van 9 juli 1997 de plaatsvervangende raadsheren ingevoerd.²² Zij vervulden de reguliere

¹⁶ Art. 8 wet 15 juli 1970 tot wijziging van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek en van andere wetsbepalingen, *BS* 30 juli 1970.

¹⁷ J. LAENENS, "Justitie aan de betehand", *TPR* 2001, (157) 167.

¹⁸ J. LAENENS, "De advocaat als 'doe-het-zelver'. De plaatsvervangende raadsheer" in J. MEEUSEN (ed.), *Hulde aan Prof. Dr. Jean Laenens*, Antwerpen, Intersentia, 2008, (309) 309-312.

¹⁹ MAGISTRATUUR & MAATSCHAPPIJ, "Opmerkingen op het voorstel om plaatsvervangende raadsheren te benoemen", *Panopticon* 1995, (335) 335-336.

²⁰ M. STORME, "Déontologie professionnelle et conduite loyale du procès Rapport belge" in A. VAN OEVELEN, M. STORME, P. LEMMENS (eds.), *Rôle et organisation de magistrats et avocats dans les sociétés contemporaines, 9e Congrès mondial de droit judiciaire*, Gent, Story-Scientia, 1992, (1) 17, nr. 9.

²¹ G. DELVOIE, "Over pianokrukjes en bijzettafeltjes: what's in a name?", *RW* 1996, nr. 6, (169) 171.

²² Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de heren Bourgeois en Desmedt, *Parl.St.* Senaat 1996-97, nr. 490/9, 5-6.

taken van plaatsvervangers, waaronder het vervangen van verhinderde raadsheren en het zetelen wanneer de bezetting van de zetel niet volstond.²³

18. Om zich te kandideren als plaatsvervangend raadsheer moest de sollicitant doctor of licentiaat in de rechten zijn en op het ogenblik van de benoeming aan een van de volgende voorwaarden voldoen: ten minste twintig jaar werkzaam zijn geweest aan de balie, al ten minste tien jaar plaatsvervangend rechter zijn bij de lagere rechtbanken, een in rust gestelde magistraat zijn, hoogleraar zijn die gedurende twintig jaar het recht aan een faculteit heeft onderwezen of gedurende ten minste twintig jaar baliewerk en onderwijzen gecumuleerd of opeenvolgend uitgeoefend hebben.²⁴

19. Voorts namen deze plaatsvervangers ook zitting in de nieuw ingevoerde aanvullende kamers, die specifiek belast waren met het wegwerken van de gerechtelijke achterstand. Dit betrof een bijzondere en tijdelijke opdracht. Het primaire doel van de aanvullende kamers bestond erin de achterstanden in burgerlijke, handels- en fiscale zaken weg te werken. De strafzaken behoorde aldus niet tot hun bevoegdheid. De verwijzing vond in principe automatisch plaats, hoewel een zaak kon worden terugverwezen naar een gewone kamer voor zover alle partijen hierom verzochten.²⁵ Het nieuwe artikel 106bis Ger.W. bepaalde dat de aanvullende kamers werden opgericht voor een beperkte duur, bepaald door de Koning.²⁶ De plaatsvervangende raadsheren daarentegen werden benoemd voor onbepaalde duur.

In de aanvullende kamers zetelden ten minste twee plaatsvervangende raadsheren. Zij mochten evenwel niet worden voorgezeten door een advocaat ingeschreven op het tableau van de Orde van advocaten.²⁷

20. Uit de activiteitenverslagen van de magistraat-coördinatoren bleek dat de beschikbare plaatsen voor de plaatsvervangende raadsheren moeilijk ingevuld werden. De kandidaten die zich toch aanmeldden, waren uitsluitend advocaten. Omdat de aanvullende kamers niet mochten

²³ Art. 3, §1 wet 9 juli 1997 houdende maatregelen teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken bij de hoven van beroep, BS 13 augustus 1997.

²⁴ Art. 10 wet 9 juli 1997 houdende maatregelen teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken bij de hoven van beroep, BS 13 augustus 1997.

²⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de heer Jo Vandeurzen, *Parl.St Kamer*, 1996-97, 1017/6, 2-3.

²⁶ Art. 4 wet 9 juli 1997 houdende maatregelen teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken bij de hoven van beroep, BS 13 augustus 1997.

²⁷ *Ibid.*

voorgezeten worden door een advocaat, ontwikkelden zich problemen in haar samenstelling. Noodgedwongen dienden de beroepsmagistraten deze plekken op te vullen. Daarnaast bleek de effectiviteit van deze nieuwe maatregel verschillend in de verscheidene rechtsgebieden. Zo werd in 1999 de achterstand in Luik quasi volledig weggewerkt. Daarentegen stond vast dat de achterstandszaken in Brussel, ondanks het hoge werktempo, onmogelijk in de vastgelegde termijn zouden kunnen afgehandeld worden.²⁸

21. Wat de vergoeding betrof van de plaatsvervangende raadsheren, sloten de regels zich aan bij die bepaald voor de plaatsvervangende rechters. Echter werd voor zij die zetelde in de aanvullende kamers wel voorzien in een vergoeding per zitting. Voor de plaatsvervangende raadsheer betrof dit 2.000 frank per uur terechtzitting en voor de plaatsvervangend raadsheer-voorzitter 2.300 frank.²⁹ Later zal dit bedrag neerkomen op 49,58 respectievelijk 57,02 euro per zittingsuur. De prestaties die korter waren, werden vergoed in verhouding tot de duur ervan.³⁰

2.1.3. Grondwettelijk Hof 3 maart 1999

22. Op 3 maart 1999 sprak het Grondwettelijk Hof zich uit over een beroep tot vernietiging van de artikelen 4, 7, 10 en 23 van de Wet van 9 juli 1997 houdende maatregelen teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken bij de hoven van beroep. Het betrof specifiek de artikelen met betrekking tot de aanvullende kamers, de benoemingsvoorwaarden van de plaatsvervangende raadsheren en hun vergoeding.

23. Een van de verzoekers was van oordeel dat hij rechtstreeks en ongunstig geraakt werd door desbetreffende bepalingen omwille van het feit dat zijn zaak werd behandeld door de aanvullende kamer. Hij meende dat deze kamer niet voldeed aan de vereisten van onpartijdigheid, onafhankelijkheid en professionaliteit.³¹

De tweede verzoeker, die advocaat was, achtte het nadelig dat zijn zaak beoordeeld werd door plaatsvervangende rechters. Ook hij vond dat deze plaatsvervangers niet de nodige vereisten bekleedden en verdacht hen er zelf van om de rechtspraak te doen evolueren in een richting

²⁸ J. LAENENS, "De advocaat als 'doe-het-zelver'. De plaatsvervangende raadsheer" in J. MEEUSEN (ed.), *Hulde aan Prof. Dr. Jean Laenens*, Antwerpen, Intersentia, 2008, (309) 315-316.

²⁹ Art. 1 MB 29 mei 1998 betreffende de vergoeding bedoeld in artikel 379ter, §2, en 379quater van het Gerechtelijk Wetboek, BS 5 juni 1998.

³⁰ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 3.

³¹ GwH 3 maart 1999, nr. 29/1999, overw. A.1.1.

voordelig voor hun eigen cliënten.³² Bovendien betoogde hij dat de benoemingsvoorwaarden voor plaatsvervangende raadsheren een inbreuk vormden op de Grondwet. Dit omdat voor de raadsheren in het hof van beroep een balie-ervaring van vijftien jaar en het slagen voor het bekwaamheidsexamen vereist werd, terwijl de bestreden bepaling een balie-ervaring van twintig jaar vereiste voor de plaatsvervangers. Op die manier kon iemand die voldeed aan de voorwaarden om tot raadsheer te worden benoemd, niet worden aangesteld als plaatsvervanger in datzelfde hof. Daarbovenop waren de plaatsvervangers niet verplicht om te slagen voor het bekwaamheidsexamen. De verzoeker achtte het onverklaarbaar dat, ondanks dat het ging over het uitoefenen van dezelfde functies, verschillende vereisten gesteld werden.³³

Daarnaast bekritiseerden verzoekers het feit dat de wedde van de plaatsvervangende raadsheren werd bepaald door de Minister van Justitie, waardoor ze niet onafhankelijk waren van de uitvoerende macht.³⁴

In essentie waren de verzoekers van mening dat de vereisten van een onafhankelijke en onpartijdige rechter belangrijker waren dan het wegwerken van de gerechtelijke achterstand.³⁵

24. Het Grondwettelijk Hof accentueerde de verplichting van de Staat om de rechterlijke organisatie in te richten op een wijze die ervoor zorgt dat de redelijke termijnvereiste wordt nageleefd.³⁶ Om het hoofd te bieden aan de gerechtelijke achterstand was het, volgens het Hof, toegelaten om gebruik te maken van het procesnoodrecht en uitzonderlijke maatregelen.³⁷ Ter garantie voorzag de wetgever in tal van beperkingen. Zo mochten de aanvullende kamers niet voorgezeten worden door een advocaat en mocht deze evenmin een alleenzetelende raadsheer vervangen.³⁸ Bovendien kon altijd beroep gedaan worden op de mogelijkheid van wraking en verschoning en kon men verzoeken om de zaak toe te wijzen aan een gewone kamer.³⁹ Omwille van dit alles oordeelde het Hof dat de wetgever voorzien had in een billijk evenwicht tussen de eis van de redelijke termijn en die van een onafhankelijke en onpartijdige rechter.⁴⁰

³² *Ibid.*, overw. A.1.2.

³³ GwH 3 maart 1999, nr. 29/1999, overw. A.5.2.

³⁴ *Ibid.*, overw. A.4.7.

³⁵ *Ibid.*, overw. A.4.1.

³⁶ *Ibid.*, overw. B.5.4.

³⁷ *Ibid.*, overw. B.5.7.

³⁸ *Ibid.*, overw. B.5.9.

³⁹ *Ibid.*, overw. B.5.10.

⁴⁰ *Ibid.*, overw. B.5.11.

Het verschil in benoemingsvereisten vormde voor het Hof eveneens geen probleem. Hoewel beroepsrechters en plaatsvervangende rechters beiden recht spreken in hoger beroep, is hun functie verschillend en hebben deze laatst genoemden slechts een beperkte opdracht. Vermits deze benoemingsvereisten niet significant minder streng zijn, brengen zij de kwaliteitswaarborgen niet in gevaar.⁴¹ Tevens diende de Minister van Justitie voor de benoeming van plaatsvervangers aanvullend advies in te winnen van een door de wet voorgeschreven aantal personen.⁴²

Wat de vergoeding betrof, was het Hof van oordeel dat er geen invloed op de beslissing van de plaatsvervangende raadsheer werd uitgeoefend vanwege het feit dat zijn vergoeding werd vastgelegd door de Minister van Justitie.⁴³

25. Bijgevolg werd het beroep tot vernietiging verworpen.

2.1.4. Wet 29 december 2010 houdende diverse bepalingen

26. Ondanks dat de aanvullende kamers aanvankelijk maar werden geïnstalleerd voor een periode van drie jaar, kenden deze uiteindelijk toch een langere bestaansduur.⁴⁴ Vermits hun bevoegdheid was uitgebreid naar zaken waarvoor geen rechtsdag kon worden bepaald binnen de zes maanden, werd hun werkingsduur verschillende malen verlengd.⁴⁵ Dit bracht moeilijkheden met zich mee, aangezien het Grondwettelijk Hof in zijn arrest de aanvullende kamers slechts als een uitzonderlijke maatregel met een niet-permanent karakter had aanvaard.⁴⁶

27. Gedurende de opeenvolgende verlengingen bleek dat de noodzaak tot het bewaren van de aanvullende kamers geleidelijk afnam. Zo maakten de rechtsgebieden Luik en Bergen al enkele jaren geen gebruik meer van de aanvullende kamers. Het hof van beroep te Gent wenste nog een verdere verlenging, maar kampte met rekruteringsmoeilijkheden en verzet van de balie om nog verder aan dit systeem mee te werken. Een vergelijkbare situatie deed zich voor in Antwerpen, waar openlijk tegenstand werd geboden aan deze maatregel. Desondanks diende de Antwerpse

⁴¹ GwH 3 maart 1999, nr. 29/1999, overw. B.7.2.

⁴² *Ibid.*, overw. B.7.3.

⁴³ *Ibid.*, overw. B.6.2.

⁴⁴ J. LAENENS, "De aanvullende kamers in de hoven van beroep", *RW* 2001-02, afl. 33, (1787) 1188.

⁴⁵ Art. 109quater, eerste lid wet 29 november 2001 tot vaststelling van een tijdelijke personeelsformatie van raadsheren teneinde de gerechtelijke achterstand bij de hoven van beroep weg te werken, *BS* 8 december 2001.

⁴⁶ GwH 3 maart 1999, nr. 29/1999, overw. B.5.9.

rechtscolleges toch nog gebruik te maken van deze kamers vanwege aanhoudende vertraging. Enkel het hof van beroep in Brussel deed nog in grote mate beroep op de aanvullende kamers.⁴⁷

28. Niettemin voerde de wetgever met de Wet van 29 december 2010 een uitdoofregeling in voor de aanvullende kamers. Een onmiddellijke opheffing bleek niet realistisch zonder dat dit zou leiden tot complicaties voor de reeds hangende zaken.⁴⁸ Echter werd wel voorzien dat er geen nieuwe zaken meer aan de kamers zouden worden toegekend.⁴⁹

29. Gevolglijk werden alle bepalingen die voortvloeiden uit het bestaan van de aanvullende kamers opgeheven.⁵⁰

2.1.5. Kritiek omtrent de toenmalige wetgeving

30. Zowel de Hoge Raad voor de Justitie als de Groep van Staten tegen Corruptie hebben zich in het verleden uitgesproken in beleidsdocumenten over het Belgische systeem van de plaatsvervangende rechters.

De Hoge Raad voor de Justitie

31. De Hoge Raad voor de Justitie neemt een belangrijke plaats in wat de benoeming van magistraten en de controle en doorlichting van de rechterlijke organisatie betreft. Zowel in een advies van 2006 als in een navolgend advies van 2011 schetste ze de Belgische situatie en benaderde ze de plaatsvervangende rechter kritisch.⁵¹ Omdat de aanbevelingen van het advies van 2006 niet geleid hebben tot wijzigingen van het Gerechtelijk Wetboek, kaarten beide aanbevelingen gelijklopende problemen aan en worden ze hieronder tegelijkertijd behandeld.

32. In zijn ambtshalve adviezen focuste de Hoge Raad zich op verschillende nadelen verbonden aan het gebruik van plaatsvervangende rechters. Het voornaamste nadeel, volgens de Hoge Raad, betrof de afhankelijkheid van vrijwilligerswerk. Het gerechtelijk systeem werd hierdoor op een manier georganiseerd zodat zijn goede werking afhing van een aantal welwillende

⁴⁷ Wetsontwerp 6 december 2010 houdende diverse bepalingen, *Parl.St.* Kamer 2010-11, 0772/001, 13; J. DE WIT, "Advocaten mogen raadsheer blijven", *Juristenkrant* 2008, afl. 164, (7) 7.

⁴⁸ Mvt wetsontwerp 6 december 2010 houdende diverse bepalingen, *Parl.St.* Parlement 2010-11, 0772/001, 14.

⁴⁹ Art. 22-23 wetsontwerp 6 december 2010 houdende diverse bepalingen, *Parl.St.* Parlement 2010-11, 0772/001.

⁵⁰ *Ibid.*, art. 17-22.

⁵¹ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024); HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 19 oktober 2011, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0073b.pdf> (consultatie 12 mei 2024).

professionals met een onduidelijk en moeilijk meetbaar bezoldigingssysteem. Het riep op zijn minst vragen op dat een belangrijke instantie - zoals de rechterlijke macht - om operationeel te kunnen blijven beroep moest doen op vrijwilligers die het gebrek aan magistraten opvingen. Allerminst kon gesproken worden van een duurzame oplossing. De Hoge Raad stelde zichzelf dan ook de vraag of het toenmalige systeem behouden diende te worden.⁵²

Daarnaast stelde de Hoge Raad zich twijfelachtig op tegenover de ware motieven van de plaatsvervangende rechters. Volgens haar kon niet worden uitgesloten dat deze vervangers niet allemaal even prijzenswaardige motieven nastreefden. De mogelijkheid dat sommigen van hen streefden naar extra publiciteit of de rechtspraak wensten te beïnvloeden waren voorbeelden die de commissies zelf aanhaalden. Verder konden zij ook uit zijn op een aanstelling als voorlopig bewindvoerder, curator of andere juridische mandaten als wederdienst.⁵³ Hierbij zou de vraag kunnen rijzen in welke mate dit een probleem vormde dat het systeem zelf creëerde? Is het niet logisch dat deze vrijwillige professionals niet enkel en alleen een onbaatzuchtige dienst wensen te leveren aan de rechtsbedeling, maar ook streven naar een vorm van tegenprestatie? In dit verband wees de Hoge Raad in zijn advies van 2011 op de ontoereikende bezoldiging van de plaatsvervangende rechters. Uit het advies volgde dat de plaatsvervangers weinig of geen vergoeding ontvingen voor hun diensten. De Hoge Raad adviseerde om een eenvormig en billijk vergoedingssysteem te voorzien.⁵⁴ Zolang plaatsvervangende rechters ingezet werden als 'gratis magistraat', kon men namelijk niet uitsluiten dat zij op een andere manier bezoldiging zochten voor hun geleverde inspanningen.

Tenslotte stipte de Hoge Raad de schijn van partijdigheid aan als een aanzienlijk nadeel. De cumulatie van advocaat en rechter zou verwarring creëren bij de rechtszoekenden.⁵⁵ In zijn motivering verwees de Hoge Raad naar de uitspraak *Wettstein v. Zwitserland* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In deze zaak voerde de verzoeker een schending aan van het recht op een onpartijdige rechter. Zijn zaak werd onder andere berecht door een administratieve

⁵² HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 6; HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 19 oktober 2011, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0073b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 2-3.

⁵³ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 6-7.

⁵⁴ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 19 oktober 2011, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0073b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 8-9.

⁵⁵ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 8-9.

rechter die kort daarvoor in een afzonderlijke procedure was opgetreden als wettelijke vertegenwoordiger van de wederpartij en bovendien kantoor deelde met een andere advocaat die in een derde procedure de tegenpartij had vertegenwoordigd. Het Hof oordeelde dat de praktijk waarbij advocaten zitting houden als magistraat in het algemeen zodanig kan worden opgezet dat zij verenigbaar is met artikel 6 EVRM. Het Hof moest zich evenwel enkel uitspreken over dit concrete geval. Aangezien er een overlap was in de tijd van de procedures met de betrokken advocate in de twee functies van enerzijds rechter en anderzijds wettelijke vertegenwoordiger van de tegenpartij, concludeerde het Hof tot een schending van het recht op een onpartijdig gerecht. De omstandigheden rechtvaardigden de vrees dat de rechter de zaak niet benaderde met de vereiste onpartijdigheid.⁵⁶ Bijgevolg kan gesteld worden dat het Hof geen bezwaar had tegen het concept van de plaatsvervangende rechter op zichzelf. Dit systeem behoeft enkel en alleen voldoende waarborgen om de objectieve onpartijdigheid van de plaatsvervanger te garanderen.

Groep van Staten tegen Corruptie

33. De GRECO of voluit de Groep van Staten tegen Corruptie houdt toezicht op de anti-corruptienormen, uitgevaardigd door de organisatie. In zijn vierde evaluatiecyclus, gefixeerd op de preventie van corruptie ten aanzien van parlementsleden, rechters en procureurs, uitte ze kritiek op de Belgische werking met plaatsvervangende rechters.⁵⁷

34. Het evaluatieteam was van oordeel dat de inzetbaarheid van plaatsvervangers tal van problemen deed rijzen. De zeer beperkte bezoldiging, de neiging om als plaatsvervangend rechter eigen rechtspraak te creëren, het pleiten in de rechtbank waar de advocaat voor een magistraat invalt, het exclusief toewijzen van vereffeningen aan plaatsvervangende rechters, langdurige tewerkstellingen terwijl ze slechts als plaatsvervangers zouden mogen fungeren en risico's op collusie zijn slechts enkele nadelen die de GRECO naar voren schoof. Om deze redenen stelde de Groep dan ook een afschaffing van het statuut voor. Indien België de plaatsvervangend rechter wenste te blijven behouden, was er nood aan bijkomende reglementering, supervisie en effectieve straffen.⁵⁸

⁵⁶ EHRM 21 december 2008, nr. 33958/96, Wettstein/Zwitserland.

⁵⁷ GROEP VAN STATEN TEGEN CORRUPTIE, *vierde evaluatiecyclus preventie van corruptie ten aanzien van parlementsleden, rechters en procureurs*, 28 maart 2014, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c2c3f> (consultatie 12 mei 2024).

⁵⁸ *Ibid.*, 32-33.

Meer bepaald had de GRECO een hervorming aanbevolen van de voorwaarden om een beroep te doen op de plaatsvervangende rechters in artikel 87 van het Gerechtelijk Wetboek en om de deontologische regels duidelijk te maken aan ook zij die geen beroepsmagistraat zijn.⁵⁹

2.1.6. Wet 23 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie

35. De significante wetswijzigingen doorgevoerd door de Wet van 23 maart 2019 beoogde in eerste instantie een antwoord te bieden op de kritieken en adviezen geformuleerd door de Hoge Raad voor de Justitie en de GRECO.⁶⁰

36. Als eerste wijziging voegde de Wet aan artikel 64 Ger.W. toe dat ook de plaatsvervangende vrederechters en politierechters geen permanente functie hebben en benoemd worden om verhinderde rechters tijdelijk te vervangen. Op deze wijze wenste de wetgever de subsidiariteit van de plaatsvervanger te benadrukken. Het primaire doel was om allereerst andere rechters van het gerechtelijk arrondissement aan te spreken, alvorens gebruik te maken van de plaatsvervangende rechters.⁶¹ Dit sloot aan bij de verplichting die werd ingesteld sinds de Wet van 1 december 2013 om in de aanwijzingsbeschikking te vermelden waarom een beroep moest gedaan worden op een plaatsvervanger en om de nadere regels van de aanwijzing te omschrijven.⁶²

Het is haast onbegrijpelijk dat deze anomalie slechts in 2019 rechtgezet werd, terwijl dit al sinds 1967 voor de plaatsvervangers in de rechtbank van eerste aanleg, ondernemingsrechtbank en arbeidsrechtbank beschreven stond.

37. Vervolgens nam de wetgever de kritiek met betrekking tot de schijn van partijdigheid onder handen. Zo introduceerde hij een verbod om bij een welbepaalde belangenverstrengeling op te treden als plaatsvervanger.⁶³ Omdat dit verbod tot op heden geldt, volgt een meer gedetailleerde bespreking onder het huidige wetgevende kader.

⁵⁹ *Ibid.*, 33 en 40.

⁶⁰ Wetsvoorstel 6 februari 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St* Kamer 2018-19, nr. 3523/001, 3.

⁶¹ *Ibid.*, 8-9.

⁶² Art. 87 en 35 wet 1 december 2013 tot hervorming van de gerechtelijke arrondissementen en tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een grotere mobiliteit van de leden van de rechterlijke orde, *BS* 10 december 2013.

⁶³ Art. 2-4 wetsontwerp 14 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en an de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3523/005.

38. Daarnaast schafte de wetswijziging de mogelijkheid af om als plaatsvervangende rechter een magistraat van het openbaar ministerie te vervangen. Dit omdat parketjuristen nu de mogelijkheid hadden taken over te nemen waarvoor initieel enkel de magistraten van het openbaar ministerie bevoegd waren.⁶⁴

39. Voorts voorzag deze Wet in de invoering van een examen georganiseerd door de Hoge Raad voor de Justitie voor wie plaatsvervangend rechter of raadsheer wenste te worden. Dit examen dient ook vandaag nog steeds afgelegd te worden. Een kandidaat dient geslaagd te zijn voor het examen dat toegang verleent tot het ambt van plaatsvervangend rechter en van plaatsvervangend raadsheer of voor het examen inzake beroepsbekwaamheid of voor het mondelinge evaluatie-examen of houder te zijn van het getuigschrift waaruit blijkt dat hij de in artikel 259octies Ger.W. bedoelde gerechtelijke stage met vrucht heeft voltooid. Bijkomend hield de Wet ook rekening met het advies van de GRECO om de deontologische regels duidelijk te maken aan ook zij die geen beroepsmagistraat zijn. De verplichte opleiding van plaatsvervangende rechters en raadsheren bevat om die reden een opleiding inzake deontologie. De Hoge Raad is bevoegd om deze algemene beginselen van desbetreffende deontologie vast te leggen.⁶⁵

Daarnaast voerde de Wet van 2019 een vrijstelling van het examen inzake beroepsbekwaamheid in voor de plaatsvervangers die beroepsrechters wensten te worden. Dit is evident slechts van toepassing in bepaalde gevallen en onder strikte voorwaarden.⁶⁶

Aangezien beide tot het geldende rechtskader behoren, wordt voor een meer gedetailleerde weergave van zowel het examen als de mogelijke vrijstellingen, verwezen naar het huidige wetgevend kader.

40. Vermits reeds voorafgaand aan deze wetswijziging gewerkt werd met plaatsvervangers, bevatte de Wet enkele overgangsbepalingen. Concreet dienden de plaatsvervangende leden, die benoemd waren voor de inwerkingtreding van deze Wet binnen de twee jaar te bewijzen dat zij een

⁶⁴ Toelichting wetsvoorstel 6 februari 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl. St.* Kamer 2018-19, nr. 3523/001, 10.

⁶⁵ Art. 7, 9, 13, 17 en 27 wet 23 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *BS* 29 maart 2019.

⁶⁶ Art. 6, 8 en 10 wetsontwerp 14 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl. St.* Kamer 2018-19, nr. 3523/005.

opleiding inzake deontologie hadden gevolgd. Zij werden daarentegen wel geacht geslaagd te zijn voor het examen tot plaatsvervangend rechter voorzien door de Hoge Raad voor de Justitie.⁶⁷

2.1.7. Grondwettelijke Hof 16 januari 2020

41. Ondanks de vele pogingen om aan de kritieken tegemoet te komen, bleef het statuut van plaatsvervangend rechter bediscussieerd. Op 16 januari 2020 oordeelde het Grondwettelijk Hof over een beroep tot gedeeltelijke vernietiging van de hierboven besproken Wet van 23 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie. De verzoekers voerden aan dat er sprake was van een schending van het recht op toegang tot een onpartijdige en onafhankelijke rechter. Omwille van de cumulatie van het beroep van advocaat en magistraat zou de objectieve onpartijdigheid in het gedrang komen. Zowel publiek als procespartijen zouden de indruk kunnen krijgen dat een bijzondere verstandhouding tussen de zetel en advocaat aanwezig was. Daarnaast bestond er volgens hen een risico op verwarring over de rollen van de betrokkenen.⁶⁸

42. Ter verdediging voerde de Ministerraad aan dat de plaatsvervangende rechters een legitiem doel nastreefden. Mede dankzij hen kon voorzien worden in een snellere en betere rechtsbedeling. Bijkomend trachtte de bestreden Wet juist discussies omtrent de bekwaamheid, onpartijdigheid, onafhankelijkheid en functieverwarring van de plaatsvervangende rechters te verhelpen door middel van extra garanties.⁶⁹ Bovendien beschikte de rechtszoekende altijd over de mogelijkheid tot wraking en stond het hem vrij rechtsmiddelen aan te wenden tegen de genomen beslissing.⁷⁰

43. Het Grondwettelijk Hof erkende in zijn uitspraak dat het statuut van plaatsvervangende rechters zou kunnen leiden tot twijfels omtrent de onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Dit omwille van mogelijke functieverwarring en belangenverstrengeling tussen de functie van rechter en advocaat.⁷¹ Anderzijds oordeelde het Hof reeds in het verleden in twee arresten dat deze cumulatie verantwoord was. De plaatsvervangende rechters zouden een behoorlijke rechtspleging beogen en omgeven worden met voldoende procedurele waarborgen.⁷² Bijkomend oordeelde het Hof dat

⁶⁷ Art. 40-42 wet 23 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *BS* 29 maart 2019.

⁶⁸ GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. A.4.1.

⁶⁹ *Ibid.*, overw. A.5.1.

⁷⁰ *Ibid.*, overw. A.5.3.

⁷¹ *Ibid.*, overw. B.11.3.

⁷² GwH 6 december 2012, nr. 147/2012, overw. B.7; GwH 11 mei 2017, nr. 53/2017, overw. B.14; GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. B.12.1; E. BREWAEYS, "Werkende en plaatsvervangende rechters gelijk voor de wet", *Juristenkrant* 2012, (9) 9.

deze cumulatie het recht op een einduitspraak binnen een redelijke termijn waarborgde.⁷³ Met de Wet van 23 maart 2019 had de wetgever willen voorzien in bijkomende procedurele waarborgen om aan de bezorgdheden omtrent partijdigheid tegemoet te komen. De Wet vermeldde uitdrukkelijk dat plaatsvervangende rechters geen permanente functie uitoefenen en voorzag in de verplichting om te slagen voor een aanwervingsproef georganiseerd door de Hoge Raad voor de Justitie. Het Grondwettelijk Hof steunde zich op de twee voormelde arresten en de bijkomende procedurele waarborgen uit de bestreden Wet en kwam tot het oordeel dat hierdoor elke gerechtvaardigde vrees voor partijdigheid uitgesloten kon worden. Tenslotte wees het Hof er ook op dat elke partij over de mogelijkheid beschikte om bij twijfel een wrakingsverzoek in te dienen.⁷⁴

44. Ten tweede moest het Hof zich buigen over de vrijstelling van plaatsvervangende rechters voor het examen inzake beroepsbekwaamheid voor beroepsmagistraten. Bijgevolg dienden werkende rechters en raadsheren geslaagd te zijn voor een beroepsbekwaamheidsexamen. De plaatsvervangende rechters daarentegen, zowel om als plaatsvervangend rechter als om later tot beroepsmagistraat te worden benoemd, niet. Verzoekers waren van oordeel dat dit een discriminatie onder de rechtsonderhorigen met zich meebracht. Zij moesten zich namelijk op gelijke wijze onderwerpen aan beslissingen van magistraten die niet over hetzelfde niveau van bekwaamheid beschikten.⁷⁵

In eerste instantie verwees het Hof naar het eerder besproken arrest van 3 maart 1999. Het was daarbij van oordeel dat de verschillende benoemingsvereisten niet van die aard waren dat zij een rechtspraak van ongelijke kwaliteit met zich meebrachten.⁷⁶ Evenmin was de vrijstelling voor het in artikel 259bis-9, § 1 Ger.W., bedoelde examen inzake beroepsbekwaamheid voor plaatsvervangers die beroepsrechters wensten te worden zonder redelijke verantwoording. De plaatsvervangers dienden immers te slagen voor het examen voor plaatsvervangende rechter en raadsheer van de Hoge Raad voor de Justitie. Voorts was de vrijstelling enkel van toepassing indien de plaatsvervangende rechter zijn ambt gedurende vijf jaar had uitgeoefend en gedurende vijftien jaar als voornaamste beroepsactiviteit advocaat was. Deze benoemingsvereisten waren

⁷³ GwH 11 mei 2017, nr. 53/2017, overw. B.12.3; GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. B.13.2.

⁷⁴ GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. B.13.3.-13.4.

⁷⁵ *Ibid.*, overw. B.15.

⁷⁶ *Ibid.*, overw. B.7.4.

voldoende streng opdat de kandidaat-magistraat over de nodige beroepservaring beschikte. Daarenboven dienden zij alsnog te slagen voor een mondeling evaluatie-examen.⁷⁷

45. Ten slotte uitten de verzoekers kritiek op de overgangsregeling vervat in artikel 42 van de bestreden Wet. Hierin werd bepaald dat plaatsvervangende rechters die reeds voor de inwerkingtreding van de wet benoemd waren, werden geacht geslaagd te zijn voor het examen, bedoeld in artikel 259bis-9 Ger.W.. Het Hof oordeelde dat de voorheen geldende benoemingsvoorwaarden voldoende kwaliteit boden opdat een rechtspraak van gelijke kwaliteit gewaarborgd werd.⁷⁸

46. Het beroep tot gedeeltelijke vernietiging werd bijgevolg verworpen.

2.2. Huidige regelgeving

2.2.1. De plaatsvervangende rechter

47. De artikelen 64 en 87 Ger.W. vormen de actuele basisbepalingen omtrent de plaatsvervangende rechters. Wat de plaatsvervangende raadsheren betreft, wordt de fundamentele bepaling teruggevonden in artikel 102 van hetzelfde wetboek.

48. Artikel 64 Ger.W. bevat de plaatsvervangende rechters in de vrederechten en in de politierechtbanken. Dit artikel stipuleert dat plaatsvervangers geen permanente functie hebben en dat ze worden benoemd om verhinderende rechters tijdelijk te vervangen. Hierbij wilt de wetgever benadrukken dat de plaatsvervangende rechter een subsidiaire oplossing is. In de eerste plaats dient onderzocht te worden of bijvoorbeeld een andere vrederechter van het gerechtelijk arrondissement beschikbaar is.⁷⁹ Er kunnen ten hoogste zes plaatsvervangende rechters worden verbonden aan een vrederecht of afdeling van de politierechtbank.⁸⁰

49. Huidig artikel 87 Ger.W. voorziet de plaatsvervangende rechters in de rechtbank van eerste aanleg, in de arbeidsrechtbank en in de ondernemingsrechtbank. Ook zij hebben geen permanente

⁷⁷ GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. B.17.1; D. DE MEYST, E. VLEUGELS, J. THEUNIS, M. VRANCKEN en S. SMET, "Toetsing aan grondrechten door het Grondwettelijk Hof – Overzicht van rechtspraak 2020", *TBP* 2022, afl. 3, (143) 163.

⁷⁸ GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. B.13.3.-13.4.

⁷⁹ Art. 59 Ger.W.; Toelichting wetsvoorstel 6 februari 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer 2018-19, 3523/001, 9.

⁸⁰ Art. 64, tweede lid Ger.W..

functie en dienen ter vervanging van verhinderde rechters. In tegenstelling tot artikel 64 Ger.W bepaalt artikel 87 Ger.W. dat de opgesomde plaatsvervangers ook kunnen geroepen worden om zitting te nemen wanneer de bezetting niet volstaat om de rechtbank overeenkomstig de bepalingen van de Wet samen te stellen.

De plaatsvervangers beschreven in dit artikel worden benoemd in de rechtbank. De voorzitter van de rechtbank is belast met het verdelen van de plaatsvervangende rechters over de verschillende afdelingen van dit rechtscollege. Alvorens hen over te plaatsen van de ene naar de andere afdeling, is de voorzitter verplicht om de plaatsvervangers te horen.⁸¹ De verdeling wordt vervolgens ter griffie in elke afdeling aangeplakt.⁸²

50. Artikel 102 Ger.W. omvat de bepalingen omtrent de plaatsvervangende raadsheren in de hoven van beroep. Deze voorschriften lopen in grote mate gelijk met artikel 87 Ger.W., dat handelt over de plaatsvervangende rechters in de rechtbank van eerste aanleg, in de arbeidsrechtbank en in de ondernemingsrechtbank. Net zoals bij de eerder genoemde plaatsvervangers, wordt ook hier uiteengezet dat de plaatsvervangende raadsheren de verhinderde raadsheren vervangen en opgeroepen kunnen worden om de zetel te vervolledigen.

Het is de eerste voorzitter van het hof van beroep die de plaatsvervangende raadsheer aanwijst. De plaatsvervangende raadsheer kan niet geroepen worden om een alleenzetelende raadsheer te vervangen.⁸³ Wanneer de plaatsvervangend raadsheer zelf wettig verhinderd is, kan de eerste voorzitter van het hof bij beschikking een vervanger aanwijzen uit de plaatsvervangende raadsheren zoals bedoeld in artikel 102 Ger.W..⁸⁴

51. Omdat er in bovenstaande artikelen enkel gesproken wordt over het inzetten van plaatsvervangers bij verhinderde rechters, lijkt de vervanging enkel betrekking te hebben op een titularis in functie. De gevallen waarin beroep gedaan kan worden op plaatsvervangende rechters of raadsheren zijn niet sluitend geregeld in de bovenstaande artikelen. De Kamer vond dat dit -

⁸¹ Toelichting wetsvoorstel 6 februari 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl. St.* Kamer 2018-19, 3523/001, 9.

⁸² Art. 87 Ger.W..

⁸³ Art. 321 Ger.W..

⁸⁴ Art. 321bis Ger.W..

ondanks het advies van de Raad van State - niet nodig was, aangezien de mogelijke omstandigheden in de artikelen 378 en 379 Ger.W. vermeld worden.⁸⁵

52. Het ambt van de plaatsvervangers, is net zoals dat van de beroepsrechters van onbepaalde duur.⁸⁶

53. Sinds de Wet van 1 december 2013 tot hervorming van de gerechtelijke arrondissementen en tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een grotere mobiliteit van de leden van de rechterlijke orde, werd het gerechtelijk landschap grondig hertekend. Een van de hoofddoelstellingen omvatte het bewerkstelligen van de mobiliteit van de magistraten en het gerechtspersoneel. Via een vlotte circulatie binnen een rechtsgebied of arrondissement wilde de wetgever in de toekomst tegemoetkomen aan incidentele of structurele personeelstekorten.⁸⁷ Op deze manier werd een vervanging door professionele magistraten verkozen boven het werken met plaatsvervangende rechters of raadsheren.⁸⁸

Dit fenomeen van mobiliteit is ook van toepassing op de plaatsvervangende rechters. Zo zien we dat plaatsvervangende vrederechters en politierechters kunnen worden benoemd in meerdere vrederechten en politierechtbanken.⁸⁹ Bijkomend kan volgens de behoeften van de dienst, een plaatsvervangende politierechter in het arrondissement Brussel, ingezet worden in een andere politierechtbank in ditzelfde arrondissement. Hoewel dat de plaatsvervanger wel gehoord moet worden, is zijn toestemming niet vereist.⁹⁰ Onder dezelfde omstandigheden kan de voorzitter van de vrederechters en politierechters een plaatsvervangend vrederechter, mits instemming, opdragen om zijn ambt bijkomend uit te oefenen in een ander kanton van het arrondissement. Tot slot kan de eerste voorzitter van het hof van beroep ook opdracht geven aan een plaatsvervangend politierechter om zijn ambt bijkomend in een andere politierechtbank van het rechtsgebied uit te

⁸⁵ Adv RvS 30 juli 2018 over een voorontwerp van wet "tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie", 63.784/1/V, 5; Toelichting wetsvoorstel 6 februari 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer 2018-19, 3523/001, 9-11.

⁸⁶ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 3.

⁸⁷ P.TAELMAN, *Syllabus burgerlijk procesrecht 2022-2023*, II, *Actoren van justitie*, s.L., 2022, 6-7.

⁸⁸ MvT wetsontwerp tot hervorming van de gerechtelijke arrondissementen en tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een grotere mobiliteit van de leden van de rechterlijke orde, *Parl.St.* Kamer, 2012-13, nr. 53-2858/001, 23.

⁸⁹ Art. 64, eerste lid Ger.W..

⁹⁰ Art. 65, §1, tweede lid Ger.W..

oefenen. Net zoals hij dit aan een plaatsvervangend vrederechter kan opleggen omtrent een vredegericht in een kanton in een ander arrondissement.⁹¹

In de rechtbank van eerste aanleg, de arbeidsrechtbank en in de ondernemingsrechtbank kan de plaatsvervanger ingeschakeld worden in een andere afdeling van de rechtbank, na hem te hebben gehoord. Tegen deze beslissing kan volgens de richtlijnen van artikel 330quinquies Ger.W. administratief beroep worden aangetekend.⁹²

2.2.2. Benoemingsvoorwaarden

54. Om tot plaatsvervangend vrederechter of plaatsvervangend rechter in de politierechtbank te worden benoemd, moet de kandidaat ten minste dertig jaar oud zijn, doctor of licentiaat in de rechten zijn, geslaagd zijn voor het examen van plaatsvervangend rechter of voor het examen inzake beroepsbekwaamheid of voor het mondelinge evaluatie-examen of houder zijn van het getuigschrift waaruit blijkt dat hij de in artikel 259octies Ger.W. bedoelde gerechtelijke stage met vrucht heeft voltooid en ten minste vijf jaar werkervaring hebben aan de balie, gerechtelijke functies of het notarisambt hebben vervuld, en ambt van staatsraad, auditeur, adjunct-auditeur, referendaris bij het Hof van Cassatie, referendaris, adjunct-referendaris bij de Raad van State of een ambt van referendaris bij het Grondwettelijk Hof of een ambt van referendaris of parketjurist bij de hoven en rechtbanken hebben uitgeoefend of een academische of rechtswetenschappelijke functie hebben bekleed.⁹³

55. Artikel 192 Ger.W. zet de benoemingsvoorwaarden voor de plaatsvervangende rechters uiteen. Deze stemmen overeen met de benoemingsvoorwaarden voor de plaatsvervangende vrederechters en politierechters, uitgezonderd van de minimum leeftijd van dertig jaar. De wetgever voorziet bij de plaatsvervangende rechters niet in een leeftijdsvereiste.

56. Om tot plaatsvervangend raadsheer benoemd te kunnen worden, dient de kandidaat te voldoen aan dezelfde vereisten als voorzien in artikel 192 Ger.W., zoals hierboven besproken. Daarnaast moet de kandidaat ook aan een van de volgende voorwaarden voldoen:

⁹¹ Art. 71, tweede en derde lid Ger.W..

⁹² Art. 87, §2, derde lid Ger.W.; Toelichting wetsvoorstel 6 februari 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer, 2018-19, nr. 54-3523/001, 10.

⁹³ Art. 188 Ger.W..

- Ten minste twintig jaar werkzaam zijn geweest aan de balie of het notarisambt hebben vervuld;
- Sedert ten minste tien jaar plaatsvervangend rechter zijn bij een rechtbank van eerste aanleg, een arbeidsrechtbank, een ondernemingsrechtbank, een vredegerecht of een politierechtbank;
- In rust gesteld magistraat zijn, met uitzondering van de in § 2 bedoelde leden van de hoven van beroep;
- Hoogleraar zijn die gedurende ten minste twintig jaar het recht aan een rechtsfaculteit onderwezen heeft;
- Gedurende ten minste twintig jaar de werkzaamheden bedoeld in het 1° en het 4° gecumuleerd of opeenvolgend uitgeoefend hebben.⁹⁴

57. Wat het examen betreft, is het de benoemings-en aanwijzingscommissie van de Hoge Raad voor de Justitie die belast is met het opstellen van het programma van het examen dat toegang verleent tot het ambt van plaatsvervangend rechter en raadsheer. Het examen wordt tweemaal per jaar georganiseerd.⁹⁵ Dit examen heeft als doel de noodzakelijke maturiteit en bekwaamheid van de kandidaat te beoordelen. Het examen wordt afgelegd in de taal van het diploma van doctor of licentiaat in de rechten van de kandidaat. De examenprogramma's worden na goedkeuring door de algemene vergadering bekrachtigd door de minister van Justitie en bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad.⁹⁶

Het examen bestaat uit een mondelinge proef, die eventueel wordt voorafgegaan door een schriftelijke proef. De kandidaat kan kiezen uit de rechtsmaterie gerechtelijk recht of strafprocesrecht. Deze keuze geldt voor beide proeven. De schriftelijke proef omvat een vragenlijst en/of casus. Indien hierop tenminste een score van 60% behaald wordt, kan de kandidaat deelnemen aan de mondelinge proef. De mondelinge proef bestaat uit een gesprek over een casus alsook uit andere vragen omtrent de gekozen rechtsmaterie. Voor deze casus krijgt de kandidaat dertig minuten voorbereidingstijd. Daarnaast wordt de rechterlijke kennis, motivatie en deontologie van de deelnemer getoetst. Zij die een minimum van 60% behalen op de mondelinge proef ontvangen het getuigschrift van bekwaamheid tot het ambt van plaatsvervanger.⁹⁷ De geslaagde

⁹⁴ Art. 207bis Ger.W..

⁹⁵ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Jaarverslag 2022*, 20 december 2023, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/jaarverslag-2022.pdf> (consultatie 12 mei 2024).

⁹⁶ Art. 259bis9 Ger.W..

⁹⁷ Bijl. MB 16 augustus 2021 houdende de bekrachtiging van het programma van het examen dat toegang verleent tot het ambt van plaatsvervangend rechter en van plaatsvervangend raadsheer, BS 6 september 2021.

behoudt dit diploma gedurende zeven jaar te rekenen van de datum van het proces-verbaal van het examen.⁹⁸

58. Na het succesvol afronden van het examen dient de geslaagde te postuleren voor een vacante plaats. Na een gesprek met de voorzitter van het gekozen rechtscollege, volgt een advies omtrent de geschiktheid van de kandidaat. Ook de stafhouder brengt een advies uit. Deze adviezen worden gebundeld en naar de Hoge Raad verstuurd. Het is bijgevolg de Hoge Raad die de kandidaat voordraagt, waarna de minister van Justitie overgaat tot de benoeming.

59. De nieuw benoemde plaatsvervangende rechters zijn verplicht binnen de twee jaren na hun benoeming een theoretische en praktische opleiding te volgen. De inhoud en duur van de opleiding wordt vastgelegd door het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding.⁹⁹ Het hoofddoel van deze opleiding is het verstrekken van praktische basiskennis aan de recent aangestelde plaatsvervangende rechters en raadsheren. Het bevat onder meer een vorming over de redactie van vonnissen en arresten evenals over het verloop van de terechtzitting. De opleiding strekt zich uit over twee sessies van een halve dag.¹⁰⁰

Bovendien moet deze verplichte opleiding een module inzake deontologie omvatten.¹⁰¹ Het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding organiseert hieromtrent een aparte opleiding van drie uren. Deze beoogt een accuraat beeld te schetsen van de deontologie gekoppeld aan het statuut van de plaatsvervangende rechter, gebaseerd op zowel nationale als internationale principes en wettelijke voorschriften.¹⁰²

60. Daarnaast kan een plaatsvervangend rechter of raadsheer die ambieert om vrederechter of politierechter te worden, vrijgesteld worden van het examen inzake beroepsbekwaamheid. Dit gunstregime wordt verleend in het geval dat hij het plaatsvervangend ambt sinds vijf jaar uitoefent en minstens vijftien jaar als hoofdactiviteit het beroep van advocaat beoefende. Deze vrijstelling geldt ook voor zij die in de rechtbank van eerste aanleg, de arbeidsrechtbank of de ondernemingsrechtbank wensen te zetelen als beroepsrechter of tot substituut-procureur des

⁹⁸ Art. 259bis9 Ger.W..

⁹⁹ Art. 259bis9, §4, eerste lid Ger.W..

¹⁰⁰ www.igo-ifj.be/nl/content/igo-online (consultatie 12 mei 2024).

¹⁰¹ Art. 259bis9, §4, tweede lid Ger.W..

¹⁰² www.igo-ifj.be/nl/content/igo-online (consultatie 12 mei 2024).

Konings of substituut-arbeidsauditeur benoemd wensen te worden.¹⁰³ Deze kandidaten kunnen deelnemen aan het mondelinge evaluatie-examen. Bij slagen, is het verkregen attest drie jaar geldig.¹⁰⁴

2.2.3. Waarborgen

61. Zoals eerder aangehaald wenste de wetgever de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de plaatsvervangers te versterken. Zowel de artikelen 64, 87 als artikel 102 Ger.W. voorzien dat de plaatsvervangende rechter of raadsheer niet kan opgeroepen worden om zitting te nemen wanneer hij rechtstreeks of via een tussenpersoon optreedt als raadsman voor de partijen die betrokken zijn in een geschil.

62. Om te vermijden dat de voorzitters van de verscheidene hoven en rechtbanken telkenmale beroep zouden doen op een plaatsvervangend rechter, wanneer zij kampen met een bezettingsprobleem, voerde de wetgever het concept van de aanwijzingsbeschikking in. In de aanwijzingsbeschikking van de voorzitter wordt vermeld waarom een beroep gedaan moet worden op een plaatsvervanger en in voorkomend geval op een plaatsvervanger met dienstaanwijzing in een andere afdeling. De nadere regels van de aanwijzing worden hierin omschreven.¹⁰⁵

63. Daarbovenop zijn de plaatsvervangers onderworpen aan dezelfde onverenigbaarheden als de beroepsrechters, behoudens de uitoefening van het beroep van advocaat en van notaris en de bezigheden die hun daardoor geoorloofd zijn.¹⁰⁶

Plaatsvervangers mogen daarnaast ook niet gelijktijdig werkzaam zijn aan een zelfde hof of rechtbank als raadsheren, rechters, plaatsvervangers, rechters in sociale zaken, rechters in handelszaken, ambtenaren van het openbaar ministerie, referendarissen bij het Hof van Cassatie, gerechtspersoneel van niveau A, griffiers en secretarissen met wie ze een feitelijk gezin vormen of een band van bloed- of aanverwantschap hebben tot en met de vierde graad.¹⁰⁷ Het gerechtspersoneel van niveau A betreft het hoogste niveau binnen de hiërarchische structuur van de griffie, het parketsecretariaat en in voorkomend geval de steundienst.¹⁰⁸ De Koning kan voor dit

¹⁰³ Art. 6, 8 en 10 wetsontwerp 14 maart 2019 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en aan de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3523/005.

¹⁰⁴ Toelichting wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer 2018-19, 3523/001, 12.

¹⁰⁵ Art. 71, vierde lid, 87, §2, vierde lid, 102, §1, 2 Ger.W..

¹⁰⁶ Art. 300 Ger.W..

¹⁰⁷ Art. 301 Ger.W..

¹⁰⁸ Art. 159, eerste lid Ger.W..

verbod een vrijstelling verlenen. Indien hij dit doet, mogen zij alsnog geen zitting nemen in dezelfde zaak.¹⁰⁹

Specifiek met betrekking tot het vredegericht bepaalt artikel 303 Ger.W. dat de rechters, hun plaatsvervangers en de griffiers geen feitelijk gezin mogen vormen of geen bloed- of aanverwanten tot en met de graad van oom of neef mogen zijn.

Verder voorziet de wet ook dat een plaatsvervangende rechter zich van de zaak dient te onthouden, op straffe van een tuchtsanctie als naar recht, als de advocaat of gemachtigde van een van de partijen, zijn echtgenoot, bloed- of aanverwant in de rechte lijn of in de tweede graad in de zijlijn is.¹¹⁰

64. Tot slot legt artikel 305 Ger.W. vast dat de algemene beginselen inzake de deontologie van onder andere de werkende en de plaatsvervangende magistraten worden vastgelegd door de Hoge Raad voor de Justitie, na advies van de Adviesraad van de magistratuur. Met grote waarschijnlijkheid doelt de wetgever ook op de plaatsvervangende rechters en raadsheren.

65. Daarnaast is de plaatsvervangende rechter, net zoals de beroepsmagistraat onderworpen aan het voorrecht van rechtsmacht. Zij worden rechtstreeks voor het hof van beroep gedaagd en verliezen bijgevolg een aanleg, wanneer zij binnen of buiten de uitoefening van hun ambt beschuldigd worden van een misdrijf.¹¹¹

2.2.4. Bezoldiging

66. De vergoeding van een plaatsvervangend rechter wordt uiteengezet in de artikelen 378-379bis Ger.W.. Wanneer de plaatsvervangende rechter tijdelijk een magistraat vervangt die tot een ander ambt benoemd, in ruste gesteld, ontslagnemend, ontslagen, afgezet, ontzet, geschorst of overleden is, heeft hij recht op de helft van de wedde van de werkelijke ambtsuitoefening. Ook de plaatsvervangende vrederechter die opgeroepen wordt om het rechterschap tijdelijk waar te nemen in een kanton dat niet door een titularis of door een rechter van een ander kanton wordt bediend, maakt aanspraak op dezelfde vergoeding. De betaling is evenwel enkel verschuldigd voor de

¹⁰⁹ Art. 302 Ger.W..

¹¹⁰ Art. 304 Ger.W..

¹¹¹ Cass 10 februari 2015, P.15.0172.N.

periode dat een plaatsvervangend rechter, vrederechter of politierechter effectief optreedt om iemand tijdelijk te vervangen.¹¹²

Daarnaast bepaalt artikel 379 Ger.W. dat de plaatsvervangende rechter, vrederechter of politierechter aanspraak maakt op een maandelijkse vergoeding als hij voldoet aan de volgende voorwaarden. Hij dient ofwel een titularis die belast is met een ander ambt, ofwel een titularis die werd gemachtigd om een openbaar ambt bij een supranationale, internationale of buitenlandse instelling in België of in het buitenland te aanvaarden, ofwel een zieke of wettige afwezige rechter, vrederechter of politierechter te vervangen. Er is voorzien in een evenredige dan wel vaste vergoeding. De plaatsvervanger heeft recht op een evenredige vergoeding wanneer deze ten minste gedurende een maand geregeld het ambt van werkend magistraat vervult. Wanneer deze ten minste drie maanden achtereen geregeld alle ambtswerkzaamheden van de magistraat uitvoert, heeft de plaatsvervanger recht op een maandelijkse vaste som. Deze bedraagt de helft van de wedde, toegewezen aan het ambt van de te vervangen magistraat. Het bedrag van de evenredige vergoeding kan niet hoger zijn dan dat van de vaste vergoeding. Tot slot is het de minister van Justitie die bepaalt op welke wijze dit artikel wordt toegepast.¹¹³

Wat de plaatsvervangende raadsheren betreft, bepaalt artikel 379ter Ger.W., dat het vergoedingssysteem van artikel 379 Ger.W. van toepassing is.

Uitgezonderd van de hierboven opgesomde gevallen ontvangt een plaatsvervangend rechter of raadsheer geen vergoeding. Wanneer deze dus niet minimaal gedurende een maand geregeld het ambt van de werkende magistraat vervult en de plaatsvervanging eerder sporadisch optreedt, ontvangt deze geen bezoldiging. Bijgevolg wijst de praktijk ook aan dat plaatsvervangende rechters of raadsheren zelden remuneratie verkrijgen voor hun diensten. Daarbovenop zijn ze niet verzekerd voor arbeidsongevallen.¹¹⁴

¹¹² Art. 378 Ger.W..

¹¹³ Art. 379 Ger.W..

¹¹⁴ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 2-3; HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 19 oktober 2011, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0073b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 9.

2.2.5. Organisatie

67. Wat betreft organisatorische middelen bestaat er een groot onderscheid tussen de diverse statuten en rechtscolleges. Zo melden de meeste geïnterviewde plaatsvervangers dat zij geen toegang tot de rechtbank of tot de databanken van het rechtscollege verkrijgen. Zij ontvangen eveneens geen parkeerplaats of materiele ondersteuning en dienen dan ook beroep te doen op de eigen werkmiddelen.

Diegenen die aangeven wel organisatorisch en materieel ondersteund te worden, zetelen op een meer gestructureerde basis, vaak met een aantal vaste zittingen per maand. Zij ontvangen wel een badge die toegang tot de rechtbank geeft, parkeergelegenheid, modelvonnissen en kopieën van voorbereidingen. Dit wordt ook bevestigd door een afdelingsvoorzitter, die aangeeft dat werkende rechters volledig geïntegreerd worden in de werking van het rechtscollege. Zij worden bijgevolg wel opgenomen in de communicatie over inhoudelijke zaken, wat niet het geval is voor de eerder sporadische plaatsvervangers.

Echter verwerft zowel de werkende rechter als de meer incidentele plaatsvervanger geen toegang tot het digitale dossier of de databank met vaste rechtspraak. Om deze informatie te verkrijgen, moeten zij zich naar de griffie begeven of een beroep doen op de bereidwilligheid van de griffier.

68. Wat de spreekvolgorde in het beraad betreft, volgt uit de interviews dat de plaatsvervangende rechter als eerste het woord neemt.

69. Tenslotte worden de plaatsvervangende rechters niet uitgenodigd voor de algemene vergadering van het rechtscollege.

3. Rechtsvergelijking: De Nederlandse plaatsvervangende rechter

70. Dit onderdeel biedt een overzicht van de plaatsvervangende rechter in het Nederlandse rechtsstelsel. Hierbij zal de focus liggen op de juridische vormgeving van dit buitenlandse statuut en op de verschillen met ons huidige systeem. Ten gevolge van deze rechtsvergelijkende analyse wordt beoogd om suggesties en aanpassingen aan het Belgische statuut te verschaffen.

71. Bijkomend wordt afgezien van een rechtsvergelijkend onderzoek met Frankrijk. Dit omdat enkel in de artikelen L212-4, L312-3 en L552-8 van de Code de l'organisation judiciaire de figuur van de plaatsvervanger behandeld wordt. Een vergelijking van de tekst van de wet bleek echter

onvoldoende voor een volwaardig overzicht van de Franse plaatsvervangers. Daarbovenop bracht een analyse van de rechtspraak en rechtsleer geen verdere verdieping in het statuut van de magistrat remplaçant. Ook de afgenomen interviews bevestigen dat er weinig of geen gebruik wordt gemaakt van de plaatsvervanger in Frankrijk. Aangezien er echter enkel en alleen kon teruggevallen worden op enkele persberichten en nieuwsartikelen en hierdoor geen kwalitatief vergelijkend onderzoek opgemaakt kon worden, wordt gekozen om af te stappen van de rechtsvergelijking met Frankrijk.

72. Naast de plaatsvervangende rechters, spreekt de Nederlandse wet ook over een plaatsvervangend procureur-generaal, plaatsvervangende advocaten-generaal en plaatsvervangende officieren van justitie.¹¹⁵ Aangezien in België de Wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie van 23 maart 2019 de mogelijkheid om een magistraat van het openbaar ministerie te vervangen afschafte, zal de rechtsvergelijking met Nederland zich beperken tot de rechters-plaatsvervangers en raadsheren-plaatsvervangers.

3.1. De rechter-plaatsvervanger

73. Net zoals in België, beschikt ook Nederland over het idee van een plaatsvervangende rechter. In het allereerste artikel van de Wet op de rechterlijke organisatie wordt immers bepaald wat onder de juridische term ‘rechterlijke ambtenaren’ verstaan wordt. Hieronder catalogiseren onder andere de rechters-plaatsvervangers in de rechtbanken en de raadsheren-plaatsvervangers in de gerechtshoven.¹¹⁶ Aldus bestaat ook in Nederland de cumulatie tussen het verlenen van juridische bijstand en het rechtspreken.¹¹⁷

74. De rechter-plaatsvervanger treedt, in overeenstemming met België, vaak op als vervanger wegens ziekte, vakantie of ander personeelstekort. Aangezien zich onder de plaatsvervangers niet alleen advocaten bevinden, maar ook universitaire docenten, worden ze soms ook opgeroepen vanwege hun specialistische kennis.¹¹⁸

¹¹⁵ Art. 1, b, 4° en 6°-7° wet 18 april 1827 op de rechterlijke organisatie.

¹¹⁶ *Ibid.*, art. 1, b, 2°-3°.

¹¹⁷ Art. 44, eerste lid wet 29 november 1996 tot vaststelling van de gewijzigde Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.

¹¹⁸ Hoge Raad 30 juni 2000, ECLI:NL:PHR:2000:AA6337, concl. A.-G. LANGEMEIJER, noot J.B.M. VRANKEN.

75. In Nederland maakt men een onderscheid tussen de bezoldigde en onbezoldigde rechter- of raadsheer-plaatsvervanger. De bezoldigde plaatsvervanger vervult als rechterlijke ambtenaar zijn ambt op basis van een aanstelling voor een gemiddeld aantal uren per week.¹¹⁹ De aanwijzing geschiedt voor een bepaalde tijd en kan verlengd worden, zonder dat ze de termijn van drie jaar te boven mag gaan. Hierna is een nieuwe aanwijzing slechts mogelijk na het verstrijken van een periode van zes maanden sinds de beëindiging.¹²⁰ De onbezoldigde plaatsvervanger vormt een afwijking op deze regel. Hij wordt niet aangesteld, maar louter opgeroepen door het bestuur om zijn werkzaamheden te verrichten.¹²¹

3.2. Benoemingsvoorwaarden

76. Wie in Nederland rechter-plaatsvervanger wenst te worden, moet volgens artikel 4 van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren (hierna: Wrra) over de Nederlandse nationaliteit beschikken. Daarnaast dient de kandidaat minimaal zes jaar relevante juridische ervaring te hebben. Voor de raadsheer-plaatsvervanger betreft dit tien jaar. De relevante juridische ervaring moet bovendien minstens twee jaar buiten de rechterlijke organisatie inhouden. Daarnaast moet de kandidaat over aantoonbare maatschappelijke oriëntatie beschikken.¹²² Deze kan voortvloeien uit de nevenfuncties, bestuurlijke activiteiten, vrijwilligerswerk of andere manieren van inzet in de samenleving.¹²³

77. In Nederland maakt men in de toegangsprocedure onderscheid naargelang het type rechter- of raadsheer-plaatsvervanger. Zo worden drie verschillende statuten onderscheiden.

Ten eerste kan in Nederland gekozen worden voor de functie van onbezoldigd rechter- of raadsheer-plaatsvervanger, die niet in te zetten is als unusrechter of voorzitter van de meervoudige kamer.¹²⁴ Hierbij dient de kandidaat zelf contact op te nemen met het specifieke gerecht waar deze de functie van plaatsvervanger ambieert. Wanneer er sprake is van wederzijdse interesse

¹¹⁹ Art. 5f, tweede lid wet 29 november 1996 tot vaststelling van de gewijzigde Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.

¹²⁰ Art. 3b, tweede lid besluit 21 maart 1994 houdende enkele rechtspositionele voorschriften ten aanzien van de rechterlijke ambtenaren.

¹²¹ Art. 8 wet 18 april 1827 op de rechterlijke organisatie; Art. 5f, tweede lid wet 29 november 1996 tot vaststelling van de gewijzigde Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.

¹²² www.werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/ (consultatie 12 mei 2024).

¹²³ <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/elementen-selectieprocedure/> (consultatie 12 mei 2024)

¹²⁴ Een unusrechter is een enkelvoudige rechter. C.J.M. KLAASSEN, H.B. KRANS, H.J. SNIJDERS en G.J. MEIJER, *Nederlands Burgerlijk Procesrecht, II Hoofdrolspelers en hun bevoegdheden*, Deventer, Wolters Kluwer 2022, 135.

doorloopt de deelnemer een interne selectieprocedure bij het desbetreffende gerecht. Wanneer deze met succes doorlopen is, zendt de President van het gerecht een aanbevelingsbrief op naar de Landelijke Selectiecommissie Rechters.¹²⁵ De plaatsvervanger wordt voorgedragen door het bestuur van de rechtbank of het gerechtshof.¹²⁶ De Landelijke Selectiecommissie Rechters zijn verantwoordelijk voor het selecteren van kandidaten voor verschillende juridische functies.¹²⁷ Vervolgens krijgt de kandidaat-plaatsvervanger het online sollicitatieformulier van de Landelijke Selectiecommissie Rechters toegezonden. Na het toevoegen van verschillende documenten en het opvragen van referenties, gaat de Kleine Commissie van de Landelijke Selectiecommissie Rechters na of voldaan is aan de eerder aangehaalde formele vereisten en of er geen beletselen bestaan omtrent de benoeming. Indien zij van oordeel zijn dat de kandidaat geschikt is voor de functie van plaatsvervanger, wordt deze aangemeld om als plaatsvervanger te worden benoemd bij Koninklijk Besluit.¹²⁸

Ten tweede kan men zich kandideren voor het statuut van onbezoldigd rechter of raadsheer-plaatsvervanger, in te zetten als unusrechter of voorzitter van de meervoudige kamer. In dat geval dient de deelnemer alle stappen te doorlopen zoals hierboven beschreven. Bijkomend wordt de kandidaat, na de beoordeling van de formele vereisten, uitgenodigd voor het maken van een analytische test. Deze test tracht de intellectuele capaciteiten van de deelnemer te toetsen. De proef geeft een voorspellende waarde wat betreft het verbaal, kritisch en abstract redeneervermogen van de kandidaat.¹²⁹ Als deze test uitmondt in een negatief resultaat, wordt de selectieprocedure hier beëindigd. Opnieuw solliciteren is pas mogelijk na een wachttermijn van drie jaar. Enkel wanneer de kandidaat de analytische test met goed gevolg afrondt, wordt deze uitgenodigd voor het assessment.¹³⁰ Deze bestaat uit een gesprek en enkele persoonlijkheidsvragenlijsten. De vragen focussen op het analytisch denkvermogen, de besluitvaardigheid, de zelfstandigheid, het inlevingsvermogen, het vermogen tot samenwerken en tal van andere sociale en intellectuele vaardigheden.¹³¹ Ongeacht de uitslag van dit assessment

¹²⁵ www.werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/sollicitatieprocedure-rechter-of-raadsheer-plaatsvervanger/ (consultatie 12 mei 2024).

¹²⁶ <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/> (consultatie 12 mei 2024)

¹²⁷ <https://www.binnenlandsbestuur.nl/vacatures/raad-voor-de-rechtspraak/leden-voor-de-landelijke-selectiecommissie-voor-rechters-oj> (consultatie 12 mei 2024).

¹²⁸ <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/sollicitatieprocedure-rechter-of-raadsheer-plaatsvervanger/> (consultatie 12 mei 2024).

¹²⁹ <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/elementen-selectieprocedure/> (consultatie 12 mei 2024)

¹³⁰ www.werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/sollicitatieprocedure-rechter-of-raadsheer-plaatsvervanger/ (consultatie 12 mei 2024).

¹³¹ <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/elementen-selectieprocedure/> (consultative 12 mei 2024).

wordt de kandidaat-plaatsvervanger uitgenodigd voor drie eindgesprekken van drie kwartier bij de Landelijke Selectiecommissie Rechters. Deze gesprekken willen een dieper inzicht verschaffen in de persoonlijke kwaliteiten, de competenties voor het rechterschap, de samenwerkings- en luistercapaciteit van de kandidaat. Ook hier is het de Commissie die beoordeelt of de sollicitant geschikt is als plaatsvervanger met de toevoeging van unus/voorzitter meervoudige kamer.¹³²

Tenslotte is het ook mogelijk om een bezoldigd statuut van rechter- of raadsheer-plaatsvervanger met aanwijzing uit te oefenen. Deze benoeming is eerder uitzonderlijk en vindt enkel en alleen plaats wanneer een gerecht een ervaren kandidaat voor een kortere periode van maximaal drie jaar wenst aan te werven. De selectieprocedure is identiek aan deze voor de onbezoldigd rechter-plaatsvervanger in te zetten als unusrechter of voorzitter van de meervoudige kamer.¹³³

3.3. Waarborgen.

78. In overeenstemming met België, roept het statuut van de plaatsvervangende rechter eveneens in Nederland vragen op omtrent de onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Zo ook tracht Nederland voldoende waarborgen in te bouwen om een kwaliteitsvolle rechtspraak te garanderen.

79. De Hoge Raad moest zich in 2000 uitspreken over een mogelijks te nauwe verstrengeling tussen de bevoegde rechtbank en het advocatenkantoor waartoe de advocaten van de tegenpartij behoorden. Deze verstrikking zou aanwezig zijn volgens de verzoeker vermits acht advocaten van hetzelfde kantoor als de advocaten van de tegenpartij, plaatsvervanger waren bij de bevoegde rechtbank te 's-Gravenhage. Hoewel deze advocaten niet betrokken waren in desgevallende zaak, meende de heer Sanders toch dat er een objectieve vrees voor handen was dat geen enkel lid van de rechtbank voldoende onpartijdig kon zijn.¹³⁴

De Hoge Raad oordeelde dat er voldoende waarborgen aanwezig waren voor een onafhankelijke en onpartijdige uitoefening van de functie van rechter-plaatsvervanger door advocaten. De enkele omstandigheid dat enkele kantoorgenoten van de raadslieden van de wederpartij als rechters-plaatsvervangers aan de rechtbank verbonden waren, was onvoldoende zwaarwegend voor een objectief gerechtvaardigde twijfel omtrent de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van die rechtbank. De Hoge Raad benadrukte dat niet elk verband dat gelegd kan worden met de persoon

¹³² www.werkenbijderechtspraak.nl/rechter-of-raadsheer-worden/sollicitatieprocedure-rechter-of-raadsheer-plaatsvervanger/ (consultatie 12 mei 2024).

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Hoge Raad 30 juni 2000, ECLI:NL:PHR:2000:AA6337, concl. A.-G. LANGEMEIJER, noot J.B.M. VRANKEN, 4.

van de rechter relevant is. Bij twijfel aan de onpartijdigheid van de rechter dienen er specifieke omstandigheden vastgesteld te worden, die de vrees rechtvaardigen.¹³⁵

Een van de waarborgen waarnaar het Hof verwijst betreft het feit dat de rechters-plaatsvervangers moeten voldoen aan dezelfde wettelijke vereisten als rechters in hoofdfunctie.¹³⁶ Zij worden evenzeer voor het leven benoemd en zijn onderworpen aan dezelfde regels over wraking en verschoning als beroepsrechters. Vervolgens zijn ze op een identieke wijze onderworpen aan het tuchtrecht en aan een groot aantal aanbevelingen die zijn opgenomen in de Leidraad rechterlijke onpartijdigheid.¹³⁷ Deze Leidraad is vastgesteld door de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en door de presidenten van de verschillende hoven en rechtbanken. Ondanks dat het geen algemeen geldende principes zijn, toepasbaar op alle situaties, heeft de Leidraad wel tot doel de rechtspraak bewust te maken van elementen die de onpartijdigheid van de rechter kunnen raken.¹³⁸

80. Daarnaast geldt er binnen de rechterlijke macht de regel dat een advocaat die tevens rechter-plaatsvervanger is, zich als plaatsvervanger onthoudt van het behandelen en beslissen in zaken, waarmee hij zelf of een van zijn kantoorgenoten in aanraking mee is gekomen.¹³⁹ Deze norm wordt herhaald in Aanbeveling 17 van de Leidraad rechterlijke onpartijdigheid. Hierdoor tracht de wetgever te vermijden dat een plaatsvervanger partijdig oogt vanwege een eerdere of gelijktijdige bemoeienis met een bepaalde zaak vanuit zijn hoofdfunctie.¹⁴⁰ Eveneens verbiedt regel 23 van de Gedragsregels van de advocaten van 2018 dat advocaten optreden in een zaak waar hij zelf werkzaam is, is geweest of zal worden of wanneer deze beoordeeld wordt door een kantoorgenoot die betrokken is bij de zaak. Schending kan leiden tot een disciplinaire maatregel voor de advocaat.¹⁴¹ Deze regel verbiedt dus enkel en alleen dat een advocaat optreedt als een kantoorgenoot als rechter-plaatsvervanger effectief met de zaak belast is, waarvan geen sprake was in de zaak die de Hoge Raad moest beoordelen.

¹³⁵ J.B.M. VRANKEN, "De advocaat als rechter-plaatsvervanger" (noot onder Hoge Raad 30 juni 2000), NJ 2001, 316; I. GIESEN, *Asser Procesrecht 1 Beginselen van burgerlijk procesrecht*, VI, *onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter*, Deventer, Wolters Kluwer, 2015, 249.

¹³⁶ Concl. A.-G. LANGEMEIJER bij Hoge Raad 30 juni 2000, NJ 2001, 316, 2.9.

¹³⁷ Concl. R.H. DE BOCK, bij Hoge Raad 17 juli 2020, 4.33.

¹³⁸ www.rechtspraak.nl/Registers/Paginas/Leidraad-onpartijdigheid-en-nevenfuncties-van-de-rechter.aspx (consultatie 12 mei 2024).

¹³⁹ Concl. A.-G. LANGEMEIJER bij Hoge Raad 30 juni 2000, NJ 2001, 316, 2.10.

¹⁴⁰ NEDERLANDSE VERENIGING VOOR RECHTSPRAAK, *Leidraad onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak*, januari 2014, <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Leidraad-onpartijdigheid-en-nevenfuncties-in-de-rechtspraak-januari-2014.pdf> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁴¹ NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN, *Gedragsregels advocatuur*, 14 februari 2018, <https://regelgeving.advocatenorde.nl/content/gedragsregels-advocatuur> (consultatie 12 mei 2024).

81. Aansluitend voorziet de Wet ook enkele functies of betrekkingen die onverenigbaar zijn met het statuut van rechterlijke ambtenaar. Ofschoon er nog geen sprake van was ten tijde van het arrest, bepaalt artikel 44, tweede lid Wvra vandaag dat een advocaat niet werkzaam kan zijn als plaatsvervanger in de rechtbank of het gerechtshof van het arrondissement respectievelijk rechtsgebied waar hij kantoor houdt. Ter volledigheid is het van belang er op te wijzen dat er geen consequenties zijn voor de rechterlijke beslissing, mocht een plaatsvervanger toch een functie uitoefenen die niet is toegestaan volgens artikel 44 Wvra. De Hoge Raad besloot immers in 2019 dat bij onverenigbaarheid van functies, dit niet tot gevolg heeft dat de betrokken rechter-plaatsvervanger van rechtswege geen bevoegdheid had om als zodanig op te treden. Hieruit volgt dan ook dat er ook geen sprake is van een nietige rechterlijke uitspraak.¹⁴²

82. Vervolgens tracht de wetgever te vermijden dat de rechter-plaatsvervanger overheersend wordt in de bezetting. Hoewel de wet geen beperkingen stelt aan het aantal rechters-plaatsvervangers in de bezetting van een meervoudige kamer, bepalen de professionele standaarden van de rechtspraak dat het inzetten van meer dan één rechter-plaatsvervanger in een meervoudige kamer onwenselijk wordt geacht.¹⁴³ Deze professionele standaarden vinden we terug voor verschillende rechtbanken en gerechtshoven. Het zijn kwaliteitsnormen die rechters zelf hebben ontwikkeld. Door middel van publicatie van deze standaarden wensen rechters te laten zien welke kwaliteitseisen zij stellen aan hun rechterlijke werk. Bovendien hebben de bestuurders van de gerechten zich aan deze gepubliceerde standaarden verbonden.¹⁴⁴

Wel dient opgemerkt te worden dat de keuze voor het aantal rechters-plaatsvervangers tot de wettelijke bevoegdheid van het bestuur van het gerecht behoort.¹⁴⁵ Bijgevolg kan het inzetten van meerdere plaatsvervangers niet in strijd zijn met de beginselen van een behoorlijke rechtspleging. In concreto kan er in het specifieke geval altijd schending zijn van artikel 6 EVRM, omdat niet voldaan is aan de vereisten van subjectieve onpartijdigheid van de rechter-plaatsvervanger(s).

¹⁴² Hoge Raad 2 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1062, RvdW 2019, 832.

¹⁴³ Art. 2.3 Professionele standaarden strafrecht, www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/professionele-standaarden-strafrecht.pdf (consultatie 12 mei 2024); Art. 2.6 Professionele standaarden van de bestuursrechter bij de rechtbanken, www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Professionele-standaarden-van-de-bestuursrechter-bij-de-rechtbanken.pdf (consultatie 12 mei 2024); Art. 2.3 Professionele standaarden familie- en jeugdrecht, www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Professionele-standaarden-familie-en-jeugdrecht.pdf (consultatie 12 mei 2024)

¹⁴⁴ <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Rechtspraak-in-Nederland/Rechters/Paginas/De-professionele-standaarden-van-de-rechters.aspx> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁴⁵ Art. 6, eerste lid wet 18 april 1827 op de rechterlijke organisatie.

83. Bijkomend voorziet Nederland ook in een publiek raadpleegbaar register waar de beroepsgegevens en nevenfuncties van alle rechters, inclusief plaatsvervangers worden opgenomen. Dit register omvat het beroep dat iemand uitoefent, de functies die hij binnen de rechterlijke macht bekleedt en een lijst van nevenbetrekkingen. De nevenbetrekkingen impliceren zowel de betaalde als de onbetaalde. Voorbeelden zijn: docentschappen, lidmaatschappen van besturen, adviescommissies, tuchtcolleges en het optreden als arbiter. Activiteiten in de privaatrechtelijke sfeer, zoals lidmaatschap in de ouderraad, hoeven niet geregistreerd te worden. Vele rechters doen dit in het belang van de transparantie echter toch.¹⁴⁶

84. Tenslotte kan nog aangestipt worden dat sommige hoven en rechtbanken zelf voorzien in een protocol met betrekking tot de inzet van plaatsvervangers. Deze concrete richtlijnen beogen opnieuw twijfel omtrent de onpartijdigheid van de rechter-plaatsvervanger te voorkomen. Ze worden aanzien als een intern geldende aanvulling op de Leidraad. Bij wijze van voorbeeld bepaalt het gerechtshof Den Haag in zijn protocol dat de plaatsvervanger niet wordt ingezet op zaken betreffende een geschil waarover hij in publicaties of in het openbaar standpunt heeft ingenomen. Daarnaast worden de plaatsvervangers zoveel mogelijk ingeschakeld volgens hun expertise.¹⁴⁷

3.4. Bezoldiging

85. Niet enkel in de toegangsprocedure wordt tussen een bezoldigde en onbezoldigde plaatsvervanger een onderscheid gemaakt, maar ook in de manier van verloning.

Zo ontvangt een rechterlijke ambtenaar, waaronder een plaatsvervanger die zijn ambt op basis van een aanstelling vervult, een salaris.¹⁴⁸ De rechter- of raadsheer plaatsvervanger wordt voor de bepalingen omtrent zijn wedde gelijkgesteld met een rechter in dezelfde rechtbank of met een raadsheer in hetzelfde gerechtshof.¹⁴⁹ Hieruit volgt dat deze onder categorie negen en acht van de rechterlijke ambtenaren vallen voor de bepaling van hun salaris.¹⁵⁰ Volgens bijlage twee van het Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren krijgt de rechter-plaatsvervanger bij aanvang een verloning van 6.002,09 euro bruto. Voor de raadsheer-plaatsvervanger bedraagt dit een bedrag van 7.741,61 euro bruto. In beide gevallen voorziet de Wet een stijging gedurende de drie jaren

¹⁴⁶ <https://www.rechtspraak.nl/Registers/Paginas/Nevenfuncties.aspx> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁴⁷ <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Gerechtshoven/Gerechtshof-Den-Haag/Regels-procedures-en-klachten/Paginas/Protocol-inzet-raadsheren-plaatsvervangers.aspx> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁴⁸ Art. 7 wet 29 november 1996 tot vaststelling van de gewijzigde Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.

¹⁴⁹ *Ibid.*, art. 9, derde lid 3, a en b.

¹⁵⁰ Art. 5, eerste lid besluit 21 maart 1994 houdende enkele rechtspositionele voorschriften ten aanzien van de rechterlijke ambtenaren.

dienst. Daarnaast is het ook mogelijk dat de plaatsvervanger meer of minder dan zesendertig uren per week aangesteld wordt. In dat geval ontvangt hij een salaris zoals opgenomen in bijlage twee, vermenigvuldigd met de voor hem geldende arbeidsduurfactor.¹⁵¹ Bijkomend maakt de aangestelde rechterlijke ambtenaar aanspraak op vakantiegeld van 8%, een eindejaarsuitkering van 8.3%, een vergoeding van reis- en verblijfkosten en een vergoeding van verplaatsingskosten. De reiskosten worden vergoed op basis van het openbaar vervoer eerste klasse of voor het eigen vervoer voor 0,19 euro per kilometer.¹⁵²

In tegenstelling tot de bezoldigde plaatsvervanger, ontvangt de onbezoldigde plaatsvervanger die werkzaamheden verricht na daartoe door de functionele autoriteit te zijn opgeroepen geen salaris, maar een vergoeding. In het geval van een rechter-plaatsvervanger bedraagt deze vergoeding 311 euro bruto per zitting. De raadsheer-plaatsvervanger ontvangt een compensatie van 409 euro bruto per zitting.¹⁵³ Deze bedragen worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de in het voorgaande kalenderjaar gerealiseerde contractloonstijging sector rechterlijke macht.¹⁵⁴ Hierbij worden de zittingen die op één dag worden gehouden samen als één zitting beschouwd. Ten slotte ontvangen ook deze plaatsvervangers een vergoeding voor hun reis- en verblijfkosten.¹⁵⁵

3.5. Vergelijking met België

86. Met het oog op het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag, met name: “De plaatsvervangende rechter behouden, afschaffen of wijzigen?”, zal in deze tussentitel een synthese volgen van de voornaamste verschillen met de Belgische plaatsvervangers. Dit laat toe om later te onderzoeken of sommige van deze elementen al dan niet waardevolle toevoegingen of maatregelen kunnen uitmaken voor het Belgische systeem.

87. Beide rechtsstelsels voorzien in de voorwaarde om een uitgewerkte toegangsprocedure te doorlopen. Nederland maakt in tegenstelling tot België wel een onderscheid naargelang het soort rechter-plaatsvervanger. Zo worden strengere vereisten opgelegd voor wie plaatsvervangend

¹⁵¹ Art. 5, derde lid besluit 21 maart 1994 houdende enkele rechtspositionele voorschriften ten aanzien van de rechterlijke ambtenaren.

¹⁵² <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-plaatsvervanger-familie-en-jeugdzaken-rb-limburg> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁵³ Art. 6a besluit 21 maart 1994 houdende enkele rechtspositionele voorschriften ten aanzien van de rechterlijke ambtenaren; www.werkenbijderechtspraak.nl/rblim-rechters-plv/ (consultatie 12 mei 2024).

¹⁵⁴ Zie bijlage 1.

¹⁵⁵ Art. 6a besluit 21 maart 1994 houdende enkele rechtspositionele voorschriften ten aanzien van de rechterlijke ambtenaren; www.werkenbijderechtspraak.nl/rblim-rechters-plv/ (consultatie 12 mei 2024).

unusrechter of voorzitter van een meervoudige kamer wenst te worden. In België worden alle kandidaten voor het plaatsvervangerschap onderworpen aan hetzelfde examen.

88. Een van de belangrijkste verschillen tussen Nederland en België betreft het verloningssysteem. In Nederland maakt men een onderscheid tussen de bezoldigende en de onbezoldigde rechter-plaatsvervanger. De bezoldigende kan vergeleken worden met de Belgische werkende rechter. De werkende rechter heeft aldus recht op een vergoeding evenredig aan de geleverde prestaties of de helft van de wedde verbonden aan het ambt van de te vervangen magistraat. De Nederlandse bezoldigde rechter daarentegen heeft recht op een volwaardig brutoloon. Daarbovenop verkrijgt de onbezoldigde rechter-plaatsvervanger een vergoeding per zitting, waar de Belgische plaatsvervanger een gratis dienst levert voor justitie. Ook van een reis- en/of verplaatsingsvergoeding is in België geen sprake.

89. Net zoals in België, kampt Nederland ook met het probleem van de perceptie van partijdigheid en afhankelijkheid van de plaatsvervanger. Gelijklopend met het Belgische Grondwettelijk Hof, oordeelde ook de Hoge Raad dat het plaatsvervangerschap in principe met voldoende waarborgen omkleed wordt en dat het de concrete elementen van de zaak zijn die uitmaken of een twijfel objectief gerechtvaardigd wordt of niet.¹⁵⁶

In vergelijking met België, lijkt Nederland wel te beschikken over meer waarborgen die deze vrees afzwakken. Zo voorziet Nederland een Leidraad zoals hierboven besproken, waarin een apart onderdeel aan de rechter-plaatsvervanger gewijd is.¹⁵⁷ Ook de Gedragsregels van de advocaten besteden een eigen artikel aan deze aparte categorie van de plaatsvervangers.¹⁵⁸ Op deze manier schrijft Nederlandse soft law tal van situaties voor waarin het optreden van de rechter-plaatsvervanger onwenselijk is. Daarbovenop schrijven de Nederlandse regels tevens voor dat een advocaat niet werkzaam kan zijn als rechter-plaatsvervanger of raadsheer-plaatsvervanger in het arrondissement respectievelijk het rechtsgebied waarin hij kantoor houdt.¹⁵⁹ Een gelijkaardige bepaling kan men niet terugvinden voor de Belgische plaatsvervangers. Aanvullend beschikt Nederland ook over een publiek toegankelijk register waar de nevenfuncties van de rechters-

¹⁵⁶ Hoge Raad 30 juni 2000, ECLI:NL:PHR:2000:AA6337, concl. A.-G. LANGEMEIJER, noot J.B.M. VRANKEN.

¹⁵⁷ NEDERLANDSE VERENIGING VOOR RECHTSPRAAK, *Leidraad onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak*, januari 2014, <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Leidraad-onpartijdigheid-en-nevenfuncties-in-de-rechtspraak-januari-2014.pdf> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁵⁸ NEDERLANSE ORDE VAN ADVOCATEN, *Gedragsregels advocatuur*, 14 februari 2018, <https://regelgeving.advocatenorde.nl/content/gedragsregels-advocatuur> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁵⁹ Art. 44, tweede lid wet 29 november 1996 tot vaststelling van de gewijzigde Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.

plaatsvervangers kunnen geraadpleegd worden. Tot slot hanteren de Nederlandse hoven en rechtbanken eigen professionele standaarden en protocollen. Derhalve beschikken zij over meer concretere regels met betrekking tot de inzet van de rechter-plaatsvervanger.

90. Ter conclusie kan gesteld worden dat het Nederlandse systeem in grote mate overeenstemt met dat van de Belgische plaatsvervangers. Echter beschikt Nederland met betrekking tot het examen, de verloning en de waarborgen over veel uitgebreidere voorschriften dan België. In het onderdeel "Voorstel tot wijzigingen" zullen mogelijke aanpassingen van het Belgische systeem nader worden onderzocht, waarbij tevens wordt geëvalueerd in hoeverre Nederland kan dienen als bron van inspiratie voor de huidige Belgische regelgeving.

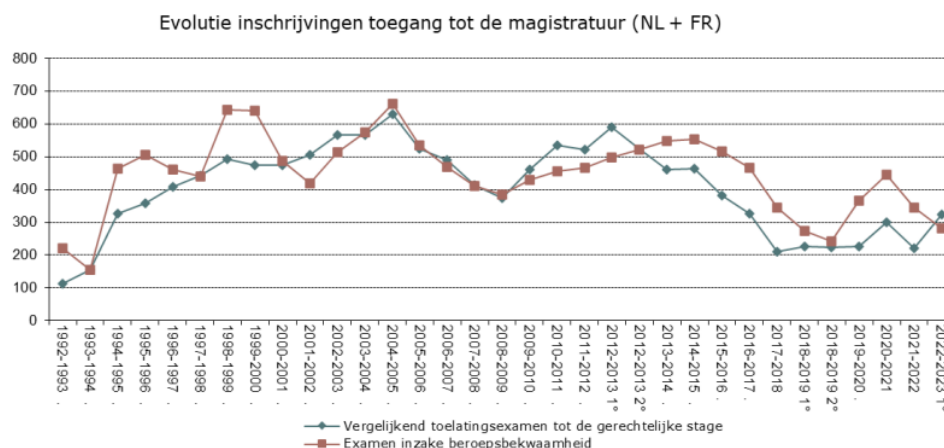
4. De voordelen van de plaatsvervangende rechter

91. In dit onderdeel zullen de voordelen van de plaatsvervangende rechter beschreven worden. Enerzijds zal hiervoor gebruik gemaakt worden van de voordelen die vermeld worden in de literatuur, anderzijds zal een beroep gedaan worden op praktische kennis verkregen door de diepte-interviews afgenomen bij plaatsvervangende rechters en raadsheren zelf, voorzitters van verscheidene hoven en rechtbanken, magistraten en met medewerkers actief binnen de Hoge Raad voor de Justitie.

4.1. Opvangen van het tekort aan magistraten

92. Volgens de cijfers van de Hoge Raad voor de Justitie vindt er sinds 2014 een opmerkelijke daling in het aantal inschrijvingen voor de toegangswegen tot de magistratuur plaats. Dit fenomeen is zowel zichtbaar voor het vergelijkend toelatingsexamen tot de gerechtelijke stage als voor het examen inzake beroepsbekwaamheid. Hoewel sinds 2019 de interesse voor dit laatste examen terug is aangewakkerd, zien we deze enkele jaren later al terug verdwijnen. Ook het aantal kandidaten voor het examen tot de gerechtelijke stage groeit in 2022 opnieuw. Al is dit maar in zeer beperkte mate.¹⁶⁰ In het algemeen wijzen de cijfers op een zeer lage instroom van nieuwe magistraten.

¹⁶⁰ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Jaarverslag 2022*, 20 december 2023, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/jaarverslag-2022.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 17-18.

161

Logischerwijze heeft de daling van het aantal kandidaten, ook effect op het aantal benoemingen of aanwijzingen binnen de rechterlijke macht. Zo was er in 2001 nog sprake van 307 nieuwe benoemingen of aanwijzingen binnen de Franstalige, Nederlandstalige en Verenigde benoemings- en aanwijzingscommissies. Terwijl dit er in 2023 slechts 222 waren. Bijgevolg werd er voor sommige vacante plaatsen geen kandidatuur ingediend of geen enkele kandidaat voorgedragen.¹⁶² In 2022 vond de Nederlandstalige benoemings- en aanwijzingscommissie geen enkele kandidaat voor 30 effectieve plaatsen in de zittende magistratuur. Aan de Franstalige kant, betrof dit aantal 17 plaatsen.¹⁶³

93. Er wordt veelvuldig beroep gedaan op de rechterlijke macht, ongeacht het aantal magistraten dat deze ter beschikking heeft. Zo waren in de vrederechten op 1 januari 2023 in totaal nog 116.341 zaken hangende. In dat jaar ontvingen de vrederechten 424.183 nieuwe burgerlijke zaken en handelde ze 406.753 zaken af. Dit resulteerde in 133.773 hangende zaken op 31 december 2023.¹⁶⁴ In het geval van de politierechtbanken betrof dit aantal 20.152 strafzaken en 9.959 burgerlijke zaken.¹⁶⁵ Ook in de burgerlijke sectie van de rechtbank van eerste aanleg kwamen er bovenop de 87.498 hangende zaken in het begin van het jaar 2023 ongeveer een gelijk aantal nieuwe zaken bij als dat er werden afgesloten. Dit zorgde op het einde van het jaar voor een

¹⁶¹ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Jaarverslag 2022*, 20 december 2023, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/jaarverslag-2022.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 17.

¹⁶² *Ibid.*, 20-21.

¹⁶³ *Ibid.*, 31.

¹⁶⁴ Zie bijlage 2.

¹⁶⁵ Zie bijlage 3 en 4.

totaal van 84.036 nog te behandelen zaken.¹⁶⁶ Wat de arbeidsrechtbanken betreft gaat het om een eindstand van 50.066 zaken.¹⁶⁷ Bij de hoven van beroep waren er op 1 januari 2023, 27.341 zaken hangende. Hierbij kwamen in het jaar zelf nog eens 12.633 zaken bij en werden er 12.754 afgesloten.¹⁶⁸

Deze cijfers tonen aan dat de rechterlijke macht kampt met een schaars aantal aan mankrachten voor deze enorme instroom aan te behandelen zaken. Aangezien het met de huidige organisatie uiterst moeilijk is om te voorzien in een snelle en efficiënte rechtsbedeling, kunnen de plaatsvervangers niet weggedacht worden. Zij vormen met een huidig aantal van 1.236 plaatsvervangers, een dankbare bezetting van de zittende magistratuur.¹⁶⁹ Het inschakelen van plaatsvervangende rechters, bij de ziekte of verhindering van een beroepsrechter voorkomt dat zaken verder worden uitgesteld en de reeds opgebouwde gerechtelijke achterstand verder toeneemt. Op die manier wordt geprobeerd om de vereiste van een uitspraak binnen de redelijke termijn te waarborgen. Daarnaast is het zonder plaatsvervangers haast niet mogelijk of uiterst moeilijk om de meervoudige kamers te bemannen. Het zijn goedkope en flexibele ambtskrachten die een groot aantal zaken afdoen.¹⁷⁰ De plaatsvervangende rechter is met andere woorden onmisbaar om de goede werking van justitie te verzekeren.

94. Ook uit de interviews blijkt dat de plaatsvervangende rechters tot op heden noodzakelijk zijn. Verschillende praktijkdeskundigen geven aan dat openstaande vacatures te traag of niet worden ingevuld. Daarbovenop wordt aangegeven dat het beroep doen op een andere beroepsmagistraat ter vervanging allesbehalve evident is. Deze zou dan namelijk naast zijn reguliere beroepsbezigheden bijkomend belast worden met extra zittingen. Zo blijkt dat men zonder plaatsvervangers verschillende zittingen zou moeten uitstellen en/of kamers zou moeten sluiten. Alle respondenten erkennen dan ook het vermijden van uitstel als een significant voordeel van het bestaan van de plaatsvervangende rechters.

4.2. Nuttige aanloop- of afbouwfunctie

95. In het jaar 2022 waren 93% van de deelnemers van het examen dat toegang verleent tot het ambt van plaatsvervanger, advocaten. Via dit ambt kunnen zij die een carrière in de

¹⁶⁶ Zie bijlage 5.

¹⁶⁷ Zie bijlage 6.

¹⁶⁸ Zie bijlage 7.

¹⁶⁹ Zie bijlage 8.

¹⁷⁰ Hoge Raad 17 juli 2020, ECLI:NL:HR:2020:1312, concl. R.H. DE BOCK, 4.31.

magistratuur overwegen, op een eenvoudige manier kennis maken met het rechterschap. Ondanks de kritiek dat de plaatsvervangers geen duurzame oplossing zijn voor het tekort aan magistraten, kunnen zij wel hieraan bijdragen op lange termijn. Zo zouden advocaten die twijfelen over het maken van de overstap, via deze tussenfase overtuigd kunnen worden. Het statuut van plaatsvervanger is uitermate geschikt voor juristen om relevante ervaring op te doen in het rechterlijke werk. In de Nederlandse rechtsleer wordt er zelfs op gewezen dat de betrokkene via het rechter-plaatsvervangerschap zijn loopbaan kan verrijken met nieuwe kennis en procesrechtelijke ervaring op het vlak van de zittende magistratuur.¹⁷¹ Op die manier hebben de betrokkenen de mogelijkheid om te ontdekken of de zetel iets voor hen is, zonder onmiddellijk deel te nemen aan de veeleisende benoemingsprocedure tot rechter.

96. Daarnaast zullen de plaatsvervangers die de definitieve overstap wensen te maken, genieten van het eerder besproken gunstregime.¹⁷² De plaatsvervanger die gedurende vijf jaar dit ambt uitoefent en ten minste vijftien jaar als hoofdactiviteit advocaat is, kan zo eenvoudiger tot rechter, substituut-procureur des Konings of substituut-arbeidsauditeur benoemd worden. Zij worden immers vrijgesteld van het examen inzake beroepsbekwaamheid. Zij dienen wel nog deel te nemen aan het mondelinge evaluatie-examen. Op deze manier kan het statuut van plaatsvervangende rechter op lange termijn bijdragen aan een toename van beroepsrechters.

Ook in Nederland geniet de plaatsvervangende rechter van een gunstregime. Als hij binnen de twee jaar besluit rechter te willen worden, hoeft deze niet opnieuw de selectieprocedure te volgen. Hij kan direct aan de slag als rechter in opleiding.¹⁷³

97. Dit voordeel blijkt ook uit de verschillende interviews. De medewerkers van de Hoge Raad voor de Justitie geven aan dat vele kandidaten het statuut van plaatsvervangende rechter zien als een eerste opstap in de richting van de magistratuur. Aangezien de overstap van advocatuur naar magistratuur een grote verandering inhoudt, is het plaatsvervangerschap een ideale aangelegenheid om de taak als rechter te ontdekken. Op die manier kan gekeken worden of de functie hen bevalt of niet, alvorens dat advocaten hun praktijk volledig stopzetten. Ook vele plaatsvervangers zelf halen als drijfveer het ontdekken van de magistratuur aan. Zij wensen te ondervinden of dit al dan niet iets voor hen is. Van de acht bevraagde plaatsvervangers, geeft er

¹⁷¹ www.werkenbijderechtspraak.nl/rblim-rechters-plv/ (consultatie 12 mei 2024).

¹⁷² *Supra* randnummer 60.

¹⁷³ <https://werkenbijderechtspraak.nl/rechter-plaatsvervanger-familie-en-jeugdzaken-rb-limburg> (consultatie 12 mei 2024).

maar één aan dat hij de overstap naar de zetel in de toekomst niet wenst te maken. Al de andere sluiten dit niet uit of maakte inmiddels deze overstap al.

98. Naast de mogelijkheid om de plaatsvervangende rechter te aanzien als een aanloopfunctie omvat het ook een afbouwfunctie voor gepensioneerde rechters die periodiek worden ingeschakeld als rechter-plaatsvervanger.¹⁷⁴ Op die wijze wordt gezorgd voor een behoud van expertise. Er moet op gewezen worden dat dit voordeel enkel geldt voor de Nederlandse plaatsvervangers. Zij kunnen tot de leeftijd van drieënzeventig jaar ingezet worden als rechter- of raadsheer-plaatsvervanger.¹⁷⁵ In België daarentegen kent men het apart ambt van de plaatsvervangende magistraat. Zij worden aangewezen uit de wegens hun leeftijd op rust gestelde magistraten en de magistraten die op eigen verzoek voor de wettelijke leeftijd worden toegelaten tot de inruststelling. Zo vormt de afbouwfunctie geen voordeel van de Belgische plaatsvervangende rechters, maar wel van de plaatsvervangende magistraten.

4.3. Vermijden van tunnelvisie, groepsdenken en conformisme

99. Tunnelvisie, groepsdenken en conformisme zijn risico's die bestaan bij het nemen van gezamenlijke beslissingen, dus bijgevolg ook wanneer meerdere rechters dienen te oordelen over een geschil.

Groepsdenken is een beslissingsstijl van een groep die zich kenmerkt door de overschatting van de groep, een gesloten groepsgeest en een overdreven tendens onder de leden van de groep om het met elkaar eens te zijn. Hierbij ligt zelden of nooit het gebrek aan individuele competentie van de leden aan de basis. Groepsdenken treedt volgens Irving Janis sneller op wanneer de groep als geheel een overeenstemming wenst te bereiken, gekoppeld met tijdsdruk en stresselementen. Als gevolg van het groepsdenken kan een gebrekkige besluitvorming ontstaan. Hierbij kan gedacht worden aan: selectieve en vertekende informatieverwerking, onvolledig onderzoek van de alternatieven, beperkte inschatting van de risico's verbonden aan de gekozen optie en het nalaten om initieel verworpen alternatieven opnieuw te bekijken.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Hoge Raad 30 juni 2000, C98/376HR, concl. A.-G. LANGEMEIJER.

¹⁷⁵ Art. 54a, vierde lid wet 29 november 1996 tot vaststelling van de gewijzigde Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren.

¹⁷⁶ A.VAN HIEL en A. ROETS, *Sociale psychologie*, XII, *Groepsprestaties*, Gent, Academia Press, 2018, 428-429.

Conformisme houdt de neiging in om percepties, opinies en gedrag te veranderen, zodat ze in overeenstemming zijn met de geldende norm van de groep. Hoewel de mens zichzelf ervan overtuigt dat hij volledig onafhankelijk handelt, toont het conformisme-fenomeen aan dat de mens geneigd is om te doen wat andere doen, omdat het zo hoort of in de lijn van de verwachtingen ligt. Dat groepsleden ook conformeren terwijl ze weten dat het antwoord foutief is, toont het onderzoek van Solomon Asch aan. Hierbij kregen de participanten steeds drie lijnen te zien met verschillende lengtes en dienden ze aan te tonen welke van deze even lang was als de referentielijn. Wat ze niet wisten was dat de andere deelnemers, medewerkers waren van de experimentator. Na enige tijd hadden deze de opdracht om met zijn allen steeds de foutieve lijn te kiezen. Hierbij wilde men achterhalen welke invloed de groepsleden zouden hebben op het antwoord van de participant. Uit het onderzoek bleek dat slechts 25% van de deelnemers met geen enkel van de foutieve antwoorden akkoord ging.¹⁷⁷

Conformisme kan zowel ontstaan door informationele als normatieve invloed. Informationele invloed houdt in dat men de behoefte heeft om correct te oordelen en juiste opinies te vormen. Gevolglijk gaat men ervan uit dat als velen hetzelfde standpunt delen, dit het juiste antwoord moet zijn. Normatieve invloed weerspiegelt de behoefte om aanvaard te worden. Hierdoor wordt afwijkend gedrag vermeden.¹⁷⁸

100. Volgens Irving Janis kan groepsdenken onder andere voorkomen worden door buitenstaanders te implementeren in het beslissingsproces. Ook experten die standpunten van de groepsleden ter discussie stellen of iemand die doet herinneren aan vroegere, foutieve beslissingen, kunnen groepsdenken verhinderen.¹⁷⁹ Volgens Solomon Asch kan dan weer een medestander in onenigheid conformisme reduceren.¹⁸⁰ Wanneer een rechter namelijk niet meer alleen staat in zijn afwijkende redenering, zal deze zich minder snel nog voegen bij de mening van de andere.

101. De Nederlandse auteurs Ashlet Terlouw en Mienke de Wilde wijzen er op dat de rechter-plaatsvervanger - of in België de plaatsvervangende rechter - bij voorrang geschikt is om deze rol als tegenspreker te vervullen. Aan de hand van een verkennend onderzoek, waarbij ze diepte-

¹⁷⁷ A.VAN HIEL en A. ROETS, *Sociale psychologie*, V, *Sociale beïnvloeding*, Gent, Academia Press, 2018, 125-128.

¹⁷⁸ *Ibid.*, 129.

¹⁷⁹ A.VAN HIEL en A. ROETS, *Sociale psychologie*, XII, *Groepsprestaties*, Gent, Academia Press, 2018, 431-432.

¹⁸⁰ A.VAN HIEL en A. ROETS, *Sociale psychologie*, V, *Sociale beïnvloeding*, Gent, Academia Press, 2018, 131-132.

interviews afnemen met twaalf beroepsrechters en twaalf rechter-plaatsvervangers, gaan ze na hoe in de praktijk deze functie van de rechter-plaatsvervanger uitwerking krijgt.¹⁸¹

Uit het onderzoek blijkt dat plaatsvervangers zorgen voor een frisse blik in de rechtbank. Daarentegen is van echte tegenspraak nog geen sprake. De plaatsvervanger stelt zich op als een bescheiden gast en vermijdt het disputeren met de beroepsrechters. Dit vanuit de gedachte dat de rechter in hoofdfunctie het vast wel beter weet. Deze gedachte wordt ondersteund door enkele organisatorische factoren binnen de Nederlandse rechtspraak die mank lopen. Zo geven verschillende rechter-plaatsvervangers aan dat zij geconfronteerd worden met verlopen toegangspasjes. Zo blijkt ook dat er onduidelijkheid bestaat over wat er is toegestaan als het gaat om digitale communicatie of het ter beschikking stellen van stukken aan rechters-plaatsvervangers. Daarnaast ondervinden de plaatsvervangers soms ook problemen met de toegang tot dossiers. Op deze manier is het moeilijk voor de plaatsvervangers om hun rol als kritische geest te vervullen binnen de rechtbank.¹⁸²

Dat de rechter-plaatsvervanger deze rol als tegenspreker niet volledig vervuld, is ook iets waar de geïnterviewde Nederlandse beroepsrechters zich soms aan lijken te storen. Volgens hen moeten deze invallende rechters zich minder terughoudend en bescheiden opstellen. Het blijkt dus dat er een discrepantie bestaat tussen de verwachtingen van beide kanten. Waar plaatsvervangers vrezen dat ze teveel weerstand bieden, willen beroepsrechters juist meer tegenspraak zien.

102. De vraag luidt of deze onderzoeksresultaten uit Nederland kunnen doorgetrokken worden naar de Belgische plaatsvervangende rechters. Dit lijkt plausibel, gezien de eerder besproken uitdagingen met betrekking tot materiële en organisatorische ondersteuning waarmee ook de Belgische plaatsvervangers worden geconfronteerd.¹⁸³ Uit de interviews volgt verdeeldheid. De meerderheid van de practici geven aan dat de plaatsvervanger zeker een rol kan spelen in het vermijden van tunnelvisie, groepsdenken en conformisme. Dit omdat hij als externe persoon wordt betrokken in een collegiaal beraad. Hierdoor kan hij een andere visie hebben of elementen vanuit een ander perspectief bekijken. Daarbovenop is de advocaat vaak meer dan de magistraat bekend met nieuwe leerstukken. De advocaat zal immers elementen meedragen uit zijn ervaring op het terrein.

¹⁸¹ M. MALSCH, "De rechter-plaatsvervanger erebaan of togavulling?", *Trema* 2009, 432-437.

¹⁸² A. TERLOUW en M. DE WILDE, "De rechter-plaatsvervanger. Nuttige outsider tegen groepsdenken", *NJB* 2019,2553.

¹⁸³ Zie *supra* randnummer 67-69.

Daarentegen geven sommigen ook aan dat de plaatsvervanger wel een andere visie kan hebben, maar dat volgens hen de rol van de plaatsvervanger niet overschat mag worden. Zeker in zaken waarin de kamer een vaste rechtspraak heeft gecreëerd, zou het bieden van een kritische ingesteldheid moeilijker zijn, volgens hen. Daarnaast meent één participant dat de plaatsvervanger eerder geneigd zou zijn om zich te conformeren aan de beroepsrechters, dan dat hij deze zou betwisten.

Ongeacht of de participanten van oordeel zijn dat de plaatsvervanger deze rol op zich neemt of niet, komt in de interviews regelmatig het belang van de persoonlijkheid van de plaatsvervanger aan bod. Zo wordt regelmatig geantwoord dat de mate waarin de plaatsvervanger deze functie op zich neemt, afhankelijk is van de persoon van de plaatsvervanger. Zo zal de ene zich van nature bescheidener opstellen dan de andere. Desalniettemin benadrukt een plaatsvervangende ondernemingsrechter dat over het algemeen kan worden gesteld dat de plaatsvervangers geen terughoudende of timide personen zijn die de beroepsrechters niet in vraag durven stellen.

Tenslotte is het belangrijk om te kijken naar het antwoord van zij die als plaatsvervanger zetelen in een collegiale setting. Het zijn immers zij die deze rol al dan niet in de praktijk kunnen opnemen. In concreto gaat het hier over drie plaatsvervangende rechters uit verschillende rechtbanken van eerste aanleg. Elk van hen geeft aan dat de zij zeker deze rol trachten te vervullen. Zij kwamen terecht in collegiale kamers die vaak al meerdere jaren samenwerkten en zo hun vaste rechtspraak hadden ontwikkeld. Hierbij stellen zij als plaatsvervanger verschillende elementen in vraag en trekken ze het debat opnieuw open. Ze zetten zo de beroepsrechters terug aan tot kritisch denken. Elk van hen geeft ook aan dat, wanneer ze dit doen, er ook effectief naar hen geluisterd wordt en zij zo volwaardig deelnemen aan het debat.

103. Ter conclusie geldt dat de meerderheid van de practicanten van mening is dat de plaatsvervangende rechter kan bijdragen aan het vermijden van tunnelvisie, groepsdenken en conformisme. Daarbij geven de meeste aan dat de persoonlijkheid van de plaatsvervanger in grote mate bepaalt hoe groot deze bijdrage exact is. Slechts een op de vier bevraagden geven aan dat de plaatsvervanger niet geschikt is om deze kritische rol te vervullen.

4.4. Inzet van de plaatsvervangende rechter als specialist

104. De rechter is een generalist en dient kennis te hebben van verschillende rechtsdomeinen. De advocaat daartegenover is eerder een specialist in een of enkele vakgebieden. Wanneer advocaten ingezet worden als plaatsvervangende rechters, kan op een eenvoudige en goedkope manier specialistische kennis en maatschappelijke ervaring binnengebracht worden in de rechtszaal.¹⁸⁴ Daarbovenop kan de plaatsvervanger, de beroepsrechter verrijken met informatie en kennis die zich afspeelt buiten het rechterlijk gezichtsveld.¹⁸⁵

105. De plaatsvervanger kan derhalve opgeroepen worden naargelang zijn expertise. Denkbaar is dat zaken gericht worden toebedeeld aan zij die thuis zijn in het betrokken rechtsdomein. Een expert aan de kant van de zittende magistratuur komt de kwaliteit van de rechtspraak ten goede. Op die manier beschikken de rechters over een tegengewicht voor de vaak zeer gespecialiseerde advocaten.¹⁸⁶

106. Eerder werd reeds de rol van de plaatsvervanger in het vermijden van groepsdenken, tunnelvisie en conformisme besproken. Terlouw en de Wilde tonen een verschil aan wat de Nederlandse rechter-plaatsvervanger als deskundige betreft. De rechter-plaatsvervanger als specialist voelt zich meer gewaardeerd in vergelijking met de gewone plaatsvervanger. Aangezien zij ingezet worden vanwege hun expertise in een bepaald vakgebied zullen zij ook sneller geneigd zijn om een kritische blik te bieden.¹⁸⁷ Zij voelen zich in deze situatie minder buitenstaander in de rol van rechter. Bijgevolg optimaliseert dit specialistenvoordeel, de rol van de plaatsvervanger in het vermijden van tunnelvisie, groepsdenken en conformisme.

107. De vraag stelt zich in welke mate de beroepsrechter in de praktijk wordt opgeroepen volgens zijn specialisme. Wordt voor het vervangen van een beroepsrechter effectief naar de meest geschikte kandidaat gezocht? Uit de interviews blijkt dat de keuze voor een welbepaalde plaatsvervanger niet wordt gesteund op zijn deskundigheid. Omdat de vraag nu eenmaal groter is dan het aanbod, is het eerder een kwestie van beschikbaarheid. Wanneer een vervanging van een beroepsrechter nodig is, wordt een mail verstuurd naar de groep van plaatsvervangers. Diegene

¹⁸⁴ Hoge Raad 30 juni 2000, ECLI:NL:PHR:2000:AA6337, concl. A.-G. LANGEMEIJER.

¹⁸⁵ P. INGELSE, "De blinddoek van de advocaat-rechter-plaatsvervanger zit niet goed", *NJB* 1996, afl. 17, 633.

¹⁸⁶ A. TERLOUW en M. DE WILDE, "De rechter-plaatsvervanger. Nuttige outsider tegen groepsdenken", *NJB* 2019,2553.

¹⁸⁷ *Ibid.*

die vervolgens aangeeft beschikbaar te zullen zijn, wordt in de meeste gevallen de plaatsvervangende rechter die zetelt.

108. Hoewel er geen gerichte toebedeling van zaken gebeurt aan de plaatsvervangers, werden de practici wel bevraagd over dit specialistenvoordeel. De helft van de participanten geeft aan dat ze het belangrijk vinden dat de plaatsvervanger vertrouwd is met de rechtsmaterie. Dit zou bijdragen aan de kwaliteit van het gesproken recht. Een voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg geeft zelfs aan dat hij enkel plaatsvervangers wenst die de materie beheersen. Op die manier kan de plaatsvervanger een meerwaarde bieden aan het debat.

Daarentegen geven drie bevraagden expliciet aan tegenstanders te zijn van het inschakelen van de plaatsvervanger als specialist. De Hoge Raad is van oordeel dat het een te groot risico inhoudt, om de plaatsvervanger een dermate groot gewicht te geven in het beraad. Zij zouden eerder opteren voor een aanstelling als deskundige in de plaats van als plaatsvervanger. Omdat dit zou resulteren in een advies en niet in een uitspraak. Daarnaast geeft een plaatsvervanger aan dat het inzetten van de plaatsvervanger als expert overbodig is, gezien het feit dat de meeste zetels tegenwoordig over meer specialistische kennis beschikken dan voorheen. Tot slot verklaart een voorzitter van een rechtbank van eerste aanleg dat hij dit scenario bij voorkeur zou vermijden. Hij vindt niet dat plaatsvervangers actief in een bepaalde niche, moeten ingeschakeld worden in de kamers die over zulke zaken oordelen.

Tot slot zijn er ook participanten die een meer genuanceerd standpunt innemen. Enerzijds zijn er degenen die de deskundige plaatsvervanger als een voordeel aanzien, gevolgd door een grote maar. Zij zijn van mening dat het altijd nodig is om te beschikken over gespecialiseerde professionele rechters, waardoor het gebruik van een deskundige plaatsvervanger overbodig zou worden. Of dat dit voordeel tal van andere discussies opent. Aan de andere kant voert een voormalig plaatsvervanger aan dat ze zelf zetelde in een kamer waarvoor ze als advocaat niet vaak verscheen. Hierdoor beheerste zij de materie niet. Volgens haar is dit ook niet wenselijk in een collegiale kamer. Wanneer de plaatsvervanger echter alleen zetelt, is dit volgens haar wel vereist.

109. Als besluit geldt dat het benutten van de plaatsvervangende rechter die kennis heeft van de materie een aanzienlijk voordeel kan opleveren voor de kwaliteit van de rechtspraak. In de praktijk zal immers niet altijd gekeken worden of de zetelende advocaat in zijn beroepsactiviteit even actief is in het betrokken rechtsdomein. De vraag of dit wenselijk zou zijn, blijft onduidelijk.

Hoewel de helft van de participanten bevestigend antwoordt, is de andere helft hier niet of niet volledig van overtuigd.

5. De nadelen van de plaatsvervangende rechter

110. In deze titel worden de nadelen en uitdagingen van de plaatsvervangende rechter omschreven. Hiervoor wordt dezelfde werkmethode gebruikt als die inzake de voordelen van de plaatsvervangende rechter.

5.1. Overmatig en structureel gebruik

111. De eerste en voornaamste kritiek op het gebruik van de plaatsvervangende rechter, omvat hun frequente en structurele inzet. De plaatsvervangende rechter is ontstaan om een oplossing te bieden voor occasionele problemen, niet om een structureel tekort binnen het rechtscollege te verhelpen. Hierbij rijst de vraag hoe vaak in de praktijk een beroep gedaan wordt op de plaatsvervangende rechter.

112. Uit de interviews volgt dat een groot onderscheid kan gemaakt worden tussen de verschillende rechtscolleges. Zo geven plaatsvervangende vrederechters en politierechters aan dat zij slechts zeer sporadisch worden opgeroepen. Telkenmale gaat het om een eenmalige punctuele vervanging of een week in de vakantieperiode. Ze geven allen aan dat het korps waartoe zij behoren redelijk voltallig is en dat de rechters elkaar onderling vervangen. Er wordt bijgevolg weinig een beroep gedaan op de plaatsvervangende rechter. Evenwel zijn ze op de hoogte van collega-plaatsvervangers in andere rechtscolleges die vaker ingeschakeld worden.

Dit wordt bevestigd door de andere respondenten. Vooral de rechtbanken van eerste aanleg kampen met grote problemen. Een afdelingsvoorzitter van de rechtbank van eerste aanleg geeft aan dat hij het systeem gedurende zijn ambtsperiode heeft proberen afbouwen. Zo dient hij slechts zeer incidenteel een beroep te doen op de plaatsvervangende rechter. Zeker in zeer complexe en principiële zaken wenst hij dit te vermijden. Niettemin moet hij in twee kamers, voornamelijk de beroepen politierechtbank, werkende rechters inschakelen. Zij worden structureel ingezet en handelen elke week één zitting af. Ook plaatsvervangers geven aan dat zij vast zetelen in de rechtbank van eerste aanleg. Het gaat dan over één of twee zittingen per maand tot één per week.

Telkenmale gaat het over vervangingen op vaste basis omwille van een structureel tekort. Opvallend is dat het ook hier voornamelijk de beroepen politierechtbank betreft.

Ook in de ondernemingsrechtbank geeft de afdelingsvoorzitter aan dat hij geregeld een beroep moet doen op een plaatsvervanger om een verhinderde beroepsrechter te vervangen. Dit is bijvoorbeeld nodig omwille van een ziekte, een pensioen of een benoeming in een ander rechtscollege. Daarnaast vervoegen ook drie werkende rechters zijn rechtbank. Zij worden halftijds ingezet, wat resulteert in één zitting om de twee weken. Het gaat hier eveneens, desondanks de inspanningen van de afdelingsvoorzitter, over vacatures die niet of te traag worden ingevuld.

Wat het hof van beroep betreft, geeft een eerste voorzitter aan dat hij zo weinig mogelijk een beroep doet op de plaatsvervangende raadsheren. Omwille van de mobiliteit over de kamers heen, kunnen beroepsrechters elkaar sneller en gemakkelijker vervangen. Plaatsvervangende magistraten daarentegen worden frequenter ingeschakeld. Dit wordt ook bevestigd door de cijfers. In het jaar 2023 vonden er in het betrokken hof in totaal 103 vervangingen van magistraten plaats. Slechts 24 hiervan werden afgedaan door een plaatsvervangend raadsheer. Het overige kwam aan de plaatsvervangende magistraten toe. Dit terwijl het hof slechts beschikt over 5 plaatsvervangende magistraten ten opzichte van 9 plaatsvervangende raadsheren. Aanvullend wijst de voorzitter er op dat het hier eerder gaat om punctuele vervangingen, dan om een structureel tekort. Ook dit wordt bekrachtigd door de statistieken. Slechts 16 van de 103 vervangingen vloeide voort uit een tekort aan magistraten. Voor het overige betrof het een verhinderde magistraat.¹⁸⁸ Te denken valt aan: een assisenproces, een opleiding, een wettelijk beletsel, een ziekte en vermijden dat een nieuwe collega zou oordelen over een zaak waarin hij in eerste aanleg gezeteld heeft.

113. Hieruit volgt dat er geen eenduidig antwoord kan gegeven worden op de vraag of de plaatsvervanger te vaak en te structureel wordt ingezet. Het antwoord is uiteenlopend per rechtscollege. Zo zetten de in de interviews betrokken politierechtbanken, vrederechters en het hof van beroep in het algemeen de plaatsvervanger eerder in voor een punctuele vervanging. De ondernemingsrechtbank en de rechtbank van eerste aanleg daarentegen schakelen de plaatsvervanger in grotere mate structureel in. Hierbij dient benadrukt te worden dat de interviews geen betrekking hebben op plaatsvervangers uit elk kanton, arrondissement of rechtsgebied. Bijgevolg kan geen algemene conclusie getrokken worden voor alle rechtscollages.

¹⁸⁸ Zie bijlage 9.

5.2. Specialistengevaar

114. Hoewel het inschakelen van advocaten als expert voordelen kan opleveren, brengt dit ook enkele nadelen met zich mee.¹⁸⁹ Deze worden algemeen omschreven als het specialistengevaar. Allereerst houdt dit gevaar in dat er een informatie-asymmetrie kan ontstaan tussen enerzijds de plaatsvervanger als expert en anderzijds de beroepsrechter als generalist. De advocaat kent de knelpunten van de praktijk, de gewenste richting van de rechtspraak en zijn eigen visie in de materie. Zo wordt vaak als kritiek aangehaald dat de plaatsvervanger zijn eigen rechtspraak zou kunnen maken en op die manier de denkrichting bepaalt. Als gevolg hiervan zou de deskundigheid van de plaatsvervanger kunnen leiden tot verkoking van de rechtspraak.¹⁹⁰

Daarnaast gaan ook stemmen op dat de plaatsvervanger een geding beoordeelt met beide functies in het achterhoofd. Zodanig dat een advocaat die morgen een zaak moet bepleiten, twee keer nadenkt over welk standpunt hij dient in te nemen opdat hij morgen, als partij, ook een gunstig resultaat kan bekomen. Omgekeerd is hetzelfde denkbaar: als de advocaat gisteren een zaak in de ene kant bepleitte, is het voor hem lastig om vandaag als rechter hiervan afstand te nemen. Gevolglijk is het oordeel dat de advocaat de toekomstige belangen van zijn cliënten zou meenemen in zijn beoordeling als rechter en zo rechtspraak in zijn eigen voordeel zou opmaken.¹⁹¹

115. Verder conflicteert het doelbewust toebedelen van zaken aan gespecialiseerde advocaten met de eis van een objectieve verdeling van de rechtsmacht.¹⁹² Volgens artikel 186 Ger.W. wordt de verdeling van zaken over de verschillende afdelingen van het arrondissement vastgelegd in een zaakverdelingsreglement. Hierin wordt zowel de basisdienstverlening als de exclusieve materie van de afdeling bepaald.¹⁹³ Daarnaast is er ook de beschikking tot vaststelling van de dienstregeling, opgemaakt voor de hoven door de eerste voorzitters en voor de rechtbanken door de voorzitters.¹⁹⁴ Hierin wordt bepaald welke rechter, wanneer en in welke kamer zetelt. In deze beschikking zou eveneens zichtbaar moeten zijn welke plaatsvervanger, in welke kamer, invalt voor welke beroepsrechter.¹⁹⁵ Hierdoor wordt de zetel samengesteld op grond van algemene

¹⁸⁹ *Supra* randnummers 104-109.

¹⁹⁰ P. INGELSE, "De blinddoek van de advocaat-rechter-plaatsvervanger zit niet goed", *NJB* 1996, afl. 17, 633.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² A. TERLOUW en M. DE WILDE, "De rechter-plaatsvervanger. Nuttige outsider tegen groepsdenken", *NJB* 2019, 2553, 3/7.

¹⁹³ P. TAELEMAN, *Syllabus burgerlijk procesrecht 2022-2023*, II, *Actoren van justitie*, s.l., 2022, 7.

¹⁹⁴ Art. 316 Ger.W..

¹⁹⁵ Zie onder andere: Beschikking tot vaststelling van de dienstregeling voor de rechtbank eerste aanleg West-Vlaanderen voor het gerechtelijk jaar 2023-2024, <https://henribaliemagazine.be/sites/default/files/inline->

regels die op voorhand worden vastgelegd en die controle achteraf mogelijk maken. De onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de plaatsvervanger wordt ondermijnd, als de reden om hem op te roepen voor deze zaak niet even onafhankelijk geschiedt.¹⁹⁶

116. De praktijkdeskundigen uit de interviews hebben enerzijds begrip voor deze perceptie omtrent het specialistengevaar, anderzijds zijn zij van oordeel dat dit nadeel zich in de praktijk weinig voordoet. Voornamelijk het maken van de eigen rechtspraak zou zich beperken tot een theoretische mogelijkheid. De meeste participanten wijzen erop dat het haast ondenkbaar is dat een advocaat verwijst in conclusie naar een eigen uitspraak. Indien dit eventueel toch geprobeerd wordt, zal hier weinig gevolg aan gegeven worden, aangezien het hier louter gaat over een afwijkende uitspraak in de vaste rechtspraak van het rechtscollege.

Ook voor de andere specialistengevaren bestaan volgens de participanten voldoende waarborgen. Zo geeft de Hoge Raad aan dat zij in haar voordrachten rekening houdt met dit gevaar. Indien de plaatsvervanger te gespecialiseerd is in een bepaalde materie, zal deze niet gekozen worden voor het betreffende rechtscollege. Tevens staat ook altijd de mogelijkheid tot hoger beroep open tegen de uitspraak van de plaatsvervanger. Ook de griffier en de korpschef houden toezicht op dit fenomeen. Plaatsvervangers die zich te vaak bezondigen aan deze misbruiken, zullen niet meer opgeroepen worden. Als laatste bestaan deze gevaren in sommige rechtscolleges niet vermits de plaatsvervangers aangespoord worden om te zetelen in een andere materie dan diegene waarin ze actief zijn als advocaat.

117. Het probleem van de objectieve verdeling van de rechtsmacht blijkt zich daarentegen in de praktijk wel voor te doen. De dienstregeling voorziet niet in specifieke bepalingen met betrekking tot de plaatsvervangende rechter. Hoewel voorzitters en afdelingsvoorzitters het belang erkennen van transparantie op dit gebied, geven zij aan dat dit praktisch onhaalbaar is. Omwille van het feit dat plaatsvervangers, advocaten zijn met een eigen beroepsbezigheid is het onwerkbaar om vooraf vastgelegde rotaties te organiseren.

[files/dienstregeling%20gerechtelijk%20jaar%202023-24%20-%20REA%20West-Vlaanderen.pdf](#) (consultatie 12 mei 2024); Dienstregeling arbeidsrechtbank Antwerpen vanaf 1 september 2023 tot en met 31 december 2023, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/sites/default/files/media/artt/antwerpen/documents/beschikking-rooster-sept-dec-2023.pdf> (consultatie 12 mei 2024).

¹⁹⁶ A. TERLOUW en M. DE WILDE, “De rechter-plaatsvervanger. Nuttige outsider tegen groepsdenken”, *NJB* 2019,2553.

5.3. Eenzijdigheidsgevaar

118. Het eenzijdigheidsgevaar is een logisch gevolg van het specialistengevaar. Advocaten treden vaak op voor dezelfde belangen. Als illustratie kan gedacht worden aan de belangen van verhuurders, verzekeringsmaatschappijen of werkgevers. Deze eenzijdigheid aan belangenbehartiging leidt er dan ook toe dat deze advocaat zich gespecialiseerd kan noemen. In de rechtsleer weerklinkt de kritiek dat een advocaat die bijvoorbeeld uitsluitend voor werkgevers optreedt, niet kan oordelen in een arbeidsgeschil. Deze zou namelijk geneigd zijn om het verhaal eenzijdig te benaderen, waardoor hij het belang van de andere partij mist. Bijgevolg is het voor de advocaat die vanuit zijn praktijk gewend is te pleiten voor stevast dezelfde zijde, moeilijk om zich open te stellen voor de andere kant.¹⁹⁷ Zo wordt soms verdedigd dat niet behartigers van particuliere belangen, maar enkel dienaren van het publieke belang in aanmerking komen voor het ambt van plaatsvervangend rechter.¹⁹⁸ Zij zouden met name minder geneigd zijn om steeds in dezelfde denkrichting te redeneren.

119. De meerderheid van de participanten uit de interviews erkennen ook dit gevaar als een eerder theoretisch probleem. Slechts één bevraagde geeft aan dat hij wel eens als plaatsvervanger van collega's te horen kreeg dat hij minder streng strafte dan de beroepsmagistraat. Mogelijks door zijn ervaring als strafrechtadvocaat. Daarentegen wordt regelmatig geantwoord dat eenzijdigheidsgevaar eveneens bestaat bij de beroepsmagistraten. Ook zij kunnen gevormd worden door hun eerdere beroepservaring. De kans zou niet groter of kleiner zijn dan die bij de plaatsvervanger. Hierbij dient men wel in rekening te houden dat de beroepsmagistraat dagdagelijks zijn rol in de zetel vervult, terwijl de plaatsvervanger dit slechts sporadisch doet (of zou moeten doen). Verder beschouwen de participanten het als de taak van de voorzitters en de Hoge Raad voor de Justitie om te waken over dit risico. In de uiterste scenario's wordt dit gevaar vermeden doordat de plaatsvervanger niet ingezet wordt in geschillen die aansluiten bij zijn praktijk.

5.4. Informele wederdienst

120. In zijn advies van 26 april 2006 stelt de Hoge Raad zich vragen bij het toekennen van verschillende juridische mandaten aan de plaatsvervangende rechters. Het gaat hierbij om de mandaten van bijvoorbeeld curator en bewindvoerder. In welke mate vormen deze een

¹⁹⁷ P. INGELSE, "De blinddoek van de advocaat-rechter-plaatsvervanger zit niet goed", *NJB* 1996, afl. 17, 633–634.

¹⁹⁸ L. DE GROOT-VAN LEEUWEN, "Omstreden rechtspraak en rechters-plaatsvervangers", *Ars Aequi* 2013, 387.

tegenprestatie voor de bewezen diensten?¹⁹⁹ De Hoge Raad adviseert de beroepsmagistraten om geen plaatsvervangers aan te stellen in de hoedanigheid van gerechtelijk mandataris. Indien zij dit toch zouden doen, is een overleg tussen beiden wenselijk om te achterhalen of dit eerder het algemeen belang dient, dan wel het belang van de plaatsvervanger. Zo wenst de Hoge Raad op termijn een verbod in te voeren voor de advocaat om op te treden als gerechtelijk mandataris voor het rechtscollege waarin hij optreedt als plaatsvervanger.²⁰⁰

121. Initieel wenste de wetgever met de Wet van 23 maart 2019 een verbod in te voeren op de cumulatie van de functie van plaatsvervangend rechter met de functie van gerechtsmandataris. Dit verbod zou enkel gelden in het rechtscollege waar de plaatsvervanger zijn functie uitoefende.²⁰¹ Echter werd gekozen om hiervan af te zien omdat dit afbreuk zou doen aan het fundamentele recht van de beschermde personen om hun bewindvoerder te kiezen.²⁰²

122. Uit de interviews blijkt dat het toekennen van dergelijke informele wederdiensten als verouderd wordt beschouwd. Zo wordt aangegeven dat het daadwerkelijk vroeger gebruikelijk was dat een plaatsvervangende rechter aangesteld werd als bewindvoerder, curator of vereffenaar. Vandaag zien we daar een evolutie in. Zo proberen ondernemingsrechtbanken vaker dit patroon te doorbreken en wensen zij eveneens plaatsvervangers aan te stellen die geen curator zijn. Daarnaast zijn er ook ondernemingsrechtbanken die intussen betreffende beide diensten een cumulverbod hebben ingevoerd. Met als gevolg dat er geen mandaten meer worden toebedeeld aan plaatsvervangende rechters uit hetzelfde rechtsgebied. Daar waar de plaatsvervangers wel nog kunnen optreden als curator, geeft men aan dat er een duidelijke scheiding tussen beide functies is ingebouwd. Zo gebeurt bij wijze van voorbeeld de toewijzing van de faillissementen door de insolventiemagistraat. Deze is niet de magistraat die beslist over het aanstellen van de plaatsvervangers.

Daarnaast wordt ook aangegeven dat de term ‘informele wederdienst’ niet helemaal terecht is. Zo geeft de Hoge Raad onder andere aan dat deze toebedeling eerder voortvloeide uit een vertrouwen naar de plaatsvervanger toe. Het plaatsvervangerschap stond garant voor advocaten van hoge

¹⁹⁹ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 3.

²⁰⁰ *Ibid.*, 11-12.

²⁰¹ Adv. RvS 30 juli 2018 over een voorontwerp van wet “tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie”, 63.784/1/V, 6.

²⁰² Toelichting wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op een betere werking van de rechterlijke orde en van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St.* Kamer, 2018-19, nr. 54-3523/001, 9-10.

kwaliteit. Daarnaast wordt er ook op gewezen dat de aanstelling als curator niet automatisch resulteert in eenvoudig geldgewin. Zelfs in het geval waarin de activa van de nalatenschap de passiva overtreffen, vereist ook deze opdracht tijd en moeite van de curator alvorens hij inkomsten hiervoor ontvangt.

5.5. Twijfels omtrent de werkelijke motivatie

123. In het eerder besproken advies van 26 april 2006 van de Hoge Raad voor de Justitie stellen de benoemings- en aanwijzingscommissies zich kritisch op tegenover de werkelijke motivatie van de plaatsvervanger. Zoals de al voorheen besproken nadelen aantonen, vreest de Hoge Raad dat het plaatsvervangerschap een ultieme manier zou zijn om de rechtspraak te beïnvloeden, extra publiciteit te verwerven of een informele wederdienst te verkrijgen. Evenwel geeft de Hoge Raad zelf aan dat er geen enkele reden bestaat om te stellen dat de reële beweegredenen van de plaatsvervanger afwijkt van de motivatie die de plaatsvervanger opgeeft.²⁰³

124. Zoals eerder aangegeven volgt uit de interviews dat de voornaamste drijfveer onder de plaatsvervangers, het leren kennen van de magistratuur blijkt. Daarnaast geven verschillende plaatsvervangers aan dat zij dit doen vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheidszin. Zij wensen iets terug te doen voor de samenleving en voor justitie. Bovendien beschouwen velen dit als een kans tot professionele verrijking als advocaat. Inzicht verkrijgen in de manier van denken van de zetel wordt gezien als een waardevolle bijdrage aan hun juridische expertise. Het plaatsvervangerschap zou een intellectuele verdieping verzorgen. Tot slot wordt herhaaldelijk benadrukt dat de benoeming tot plaatsvervanger als een eer wordt beschouwd.

Net zoals de Hoge Raad aangeeft, bestaan er geen substantiële gronden om de opgegeven motieven van de plaatsvervangers in twijfel te trekken. Zo bleek eerder al dat informele gunsten of het beïnvloeden van de rechterlijke besluitvorming eerder theorie dan praktijk is. Bijgevolg kan worden geconcludeerd dat plaatsvervangers dit ambt naar alle waarschijnlijkheid vanuit onbaatzuchtige beweegredenen vervullen.

²⁰³ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 7.

5.6. Gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid

125. Zowel in het arrest van het Grondwettelijk Hof van 3 maart 1999 als in dat van 16 januari 2020 wordt naar voren geschoven door de verzoekers dat de plaatsvervanger geen onpartijdige en onafhankelijke rechter zou zijn.²⁰⁴ In eerste instantie wordt stilgestaan bij deze beide concepten.

5.6.1. Vereisten van onafhankelijkheid en onpartijdigheid

126. Zowel artikel 6, §1 EVRM als artikel 14, eerste lid BUPO-Verdrag vereisen dat een zaak behandeld wordt door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie. In de eerste plaats dient deze instantie en haar medewerkers haar rechtsprekende taken volledig autonoom, zonder enig hiërarchisch verband uit te oefenen. Zonder aan wie dan ook ondergeschikt te zijn of van waar dan ook bevelen of instructies te ontvangen. Ze moet vrij zijn van tussenkomst of druk van buitenaf. Dit omvat de plicht tot onafhankelijkheid in hoofde van de rechter.²⁰⁵ In de Grondwet krijgt deze plicht expliciet grondslag in artikel 151, maar ook impliciet in de artikelen 148 en 149. Daarnaast wordt het beginsel van onafhankelijkheid ook vermeld in de Gids voor de magistraten als eerste kernwaarde. Hierin wordt de vereiste van onafhankelijkheid als volgt omschreven: “de magistraat oefent zijn rechtsprekende functie vrij van iedere externe invloed uit, zonder vrees om welke macht ook te behagen of mishagen.”²⁰⁶

Deze onafhankelijkheid geldt ten aanzien van collega-rechters, de publieke opinie, de pers, allerhande drukkingsgroepen, politieke partijen en andere maatschappelijke actoren. Verder omvat deze ook dat de rechter los van zijn levensbeschouwelijke, privé-overtuigingen of vooroordelen dient te beslissen.²⁰⁷ Hij moet er zich van bewust zijn dat hij een geschil beslecht op basis van wettelijke regels en niet op basis van zijn overtuiging en ideologie.

127. Naast de onafhankelijkheid is de onpartijdigheid van de rechter een tweede fundamentele deontologische plicht van de magistraat. Ook deze plicht wordt gewaarborgd in artikel 6 EVRM en in de Gids voor de magistraten. Volgens deze laatste houdt onpartijdigheid in dat de rechter onbevooroordeeld en onvooringenomen is en blijkt te zijn. Zowel bij het wijzen van een vonnis als

²⁰⁴ GwH 3 maart 1999, nr. 29/1999; GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020.

²⁰⁵ K. BROECKX, *Deontologie van de juridische beroepen*, II, *Deontologie van de magistraat*, s.l., 2023, 34-35.

²⁰⁶ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE EN ADVIESRAAD VAN DE MAGISTRATUUR, *Gids voor de magistraten*, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/o0023n.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 1.

²⁰⁷ K. BROECKX, *Deontologie van de juridische beroepen*, II, *Deontologie van de magistraat*, s.l., 2023, 38-39.

in de procedures die hieraan voorafgaan. De magistraat vervult zijn gerechtelijke opdracht zonder vrees, favoritisme of vooroordelen.²⁰⁸

Onpartijdigheid wordt opgesplitst in subjectieve en objectieve onpartijdigheid. Subjectieve partijdigheid heeft betrekking op de persoon van de rechter zelf. Het ziet toe op zijn persoonlijke en daadwerkelijke ingesteldheid. Het betreft de vraag of er in hoofde van de rechter indicaties zijn waaruit kan worden afgeleid dat hij niet op een onpartijdige manier kan oordelen over de zaak.²⁰⁹

De objectieve onpartijdigheid houdt de indruk van partijdigheid in. Het toetst of er bij de partijen een gerechtvaardigde twijfel ontstaat.²¹⁰ Zo zal een schijn van partijdigheid ontstaan wanneer de rechter de betrokken raadsman in de zaak kent via een serviceclub waar beiden lid van zijn. Om te oordelen of een bepaalde rechter aanleiding heeft gegeven tot een dergelijke vrees, mag het standpunt van de rechtszoekende in overweging genomen worden. Dit is echter niet doorslaggevend. Wel doorslaggevend is de vraag of de vrees van de betrokkene objectief verantwoord is.²¹¹

5.6.2. Toepassing op de plaatsvervangende rechter.

128. De vrees omtrent een gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid kan op twee manieren onderzocht worden. Zo kan in de eerste plaats verdedigd worden dat beroepsrechters, wanneer een advocaat in de zaak betrokken is die frequent als plaatsvervanger van het rechtscollege optreedt, niet voldoen aan het onpartijdigheidsbeginsel. Daarnaast wordt in de rechtsleer en rechtspraak ook aangestipt dat de plaatsvervangende rechter zelf niet voldoet aan de vereisten van onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Hieronder wordt dieper ingegaan op beide zienswijzen.

129. In eerste instantie twijfelen tegenstanders aan de objectieve onpartijdigheid van beroepsrechters. Dit wordt in de literatuur omschreven als het ‘ons-kent-ons-gevaar’.²¹² Dat de advocaat nu eens optreedt als raadsman en vervolgens deel uitmaakt van het rechtscollege, zou bij de rechtszoekenden de indruk wekken van een bijzondere verstandhouding tussen de

²⁰⁸ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE EN ADVIESRAAD VAN DE MAGISTRATUUR, *Gids voor de magistraten*, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/o0023n.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 4.

²⁰⁹ K. BROECKX, *Deontologie van de juridische beroepen*, II, *Deontologie van de magistraat*, s.l., 2023, 43.

²¹⁰ EHRM 6 juni 2000, 34130/96, Morel/Frankrijk, §42.

²¹¹ EHRM 21 december 2000, 33958/96, Wettstein/Zwitserland, §44.

²¹² P. INGELSE, “De blinddoek van de advocaat-rechter-plaatsvervanger zit niet goed”, *NJB* 1996, afl. 17, 633.

magistraat en de advocaat. Daarbovenop zou de cumulatie kunnen leiden tot functieverwarring tussen beiden.²¹³ In de rechtsleer wordt dan ook de vraag gesteld of de beroepsrechters deze advocaat niet welwillender ontvangen en sneller begrijpen.²¹⁴

130. Daarnaast wordt getwijfeld aan de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de plaatsvervanger zelf.²¹⁵ Dit wantrouwen vloeit voort uit het hierboven besproken specialisten- en eenzijdigheidsgevaar. Uit het feit dat de advocaat eigen bezigheden heeft, die zich normalerwijze aan de andere kant van de zaal afspelen, ontstaat de perceptie dat de plaatsvervanger niet onbevooroordeeld, onvooringenomen en vrij van zijn eigen overtuiging en ideologie kan oordelen over het hangende rechtsgeschil.

Er zijn meerdere situaties denkbaar waar de vrees voor partijdigheid van de rechtszoekende objectief verantwoord lijkt. Zo is het mogelijk dat er argwaan ontstaat wanneer de plaatsvervangende rechter dient te oordelen over een rechtsgeschil waarin een kantoorgenoot optreedt. Hetzelfde kan verdedigd worden voor een zaak waarin een partij betrokken is, die al eerder vermengd was in een geschil waarbij de advocaat of een kantoorgenoot als raadsman optrad. Dit zowel in het geval dat deze partij zijn client was, als in het geval dat deze een tegen- of medepartij was. Bijkomend kunnen zaken waarin een andere advocaat of de Orde van advocaten zelf betrokken is als partij en waar de plaatsvervanger moet oordelen, dezelfde mate van achterdocht opwekken bij het publiek.²¹⁶

131. Evenwel oordeelde het Hof van Cassatie in 1988 al dat uit de enkele omstandigheid dat een advocaat als plaatsvervangend rechter zitting neemt in een kamer die uitspraak moet doen over een zaak waarin een advocaat is betrokken, niet valt af te leiden dat dit rechtscollege niet voldoet aan de vereisten van een onafhankelijke en onpartijdige instantie.²¹⁷ Dit omdat de plaatsvervangende rechters (het Hof spreekt hier verkeerdelijk van plaatsvervangende magistraten), onder controle staan van dezelfde overheid als de beroepsmagistraten. Bijkomend zijn zij onderworpen aan dezelfde tuchtregels en onverenigbaarheden en aan het voorrecht van rechtsmacht. Daarnaast oordeelde het Hof dat zij hun functie dienen uit te oefenen onder dezelfde voorwaarden als beroepsmagistraten en dat zij moeten voldoen aan dezelfde vereisten van

²¹³ GwH 16 januari 2020, nr. 7/2020, overw. A.4.1.

²¹⁴ P. INGELSE, "De blinddoek van de advocaat-rechter-plaatsvervanger zit niet goed", *NJB* 1996, afl. 17, 633.

²¹⁵ GwH 3 maart 1999, nr. 29/1999, overw. A.1.2.

²¹⁶ H. LAMON, "De ene rechter is de andere niet (of toch wel?)", *Juristenkrant* 2015, 5.

²¹⁷ Zie *supra* randnummer 13; Cass. 13 december 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 460.

onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Elke rechter wordt vermoed over deze kernelementen te beschikken tot bewijs van het tegendeel.²¹⁸ Bijgevolg zal het gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid aan de hand van concrete en subjectieve elementen moeten worden aangetoond.²¹⁹ Hoewel het Hof in theorie geen probleem ziet, blijft de vraag echter in welke mate deze situatie wenselijk is voor de publieke perceptie in de praktijk.

132. Uit het bovenstaande blijkt dat het belangrijk is om te achterhalen in welke mate de beroepsrechters en de plaatsvervangers in de praktijk op een onafhankelijke en onpartijdige wijze kunnen oordelen. Bijgevolg werd in de interviews met de verscheidene praktijkdeskundige gepeild naar deze perceptie.

Met betrekking tot de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van beroepsrechters, wordt steevast hetzelfde geantwoord door de participanten. Hoewel zij de perceptie erkennen, zijn zij van oordeel dat dit geen praktisch probleem vormt. Allereerst vervullen veel plaatsvervangers hun rol in een rechtscollege waar zij zelden optreden als advocaat, waardoor dit probleem wordt vermeden. Ten tweede oordelen zij dat beroepsrechters tegenwoordig veel beter toegerust zijn om met dergelijke situaties om te gaan en zich hierdoor niet te laten beïnvloeden. Zij handhaven veeleer gepaste afstand, opdat deze perceptie zich niet manifesteert. Bovendien zijn zij bekwaam om een onderscheid te maken tussen beide functies van de advocaat. Tot slot beschouwen de participanten dit probleem niet als inherent aan het concept van de plaatsvervanger. Zo kan een beroepsrechter naast zijn professionele activiteit ook bevriend zijn met een advocaat. Het risico zou aldus niet eigen zijn aan de plaatsvervangende rechter.

Wat de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de plaatsvervanger zelf betreft, blijken ook hier uit de interviews herhaaldelijk dezelfde bevindingen. De plaatsvervangende rechters benadrukken consequent hun toewijding aan deze fundamentele principes. Zo onderstrepen velen dat de gebruikelijke partijdige rol die ze opnemen als advocaat, hen juist meer bewust maakt van de noodzaak aan onpartijdigheid in het rechterschap. Dit wordt geïllustreerd door het feit dat plaatsvervangers zich terugtrekken uit zaken waarin een collega-advocaat optreedt, een partij betrokken is waarmee zij eerder professioneel verbonden waren, een advocaat verschijnt waarmee ze een persoonlijke aanvaring hebben of geoordeeld moet worden over een confrater. Bovendien wordt herhaaldelijk verwezen naar het proces van zelfreflectie en consultatie met collega's of de

²¹⁸ Cass. 10 februari 2015, P.15.0172.N.

²¹⁹ H. LAMON, "De ene rechter is de andere niet (of toch wel?)", *Juristenkrant* 2015, 5.

voorzitter van het rechtscollege om ervoor te zorgen dat de rechterlijke integriteit wordt gehandhaafd. Verscheidene plaatsvervangende rechters benadrukken het belang van het vooraf inzien van de zittingsrol en het controleren van de betrokken partijen in een zaak. Aldus tonen de interviews aan dat de plaatsvervangende rechters, ondanks hun professionele achtergrond als advocaten, in staat zijn om de vereiste objectiviteit en neutraliteit te handhaven bij het uitoefenen van hun rechterlijke functie. Hun doelbewuste inspanningen om mogelijke belangenconflicten te vermijden, dragen hier onvermijdelijk aan bij.

6. De plaatsvervangende rechter: behouden of afschaffen?

133. Dit deel van de studie poogt een antwoord te formuleren op de kernvraag van de masterproef, met name: de plaatsvervangende rechter, behouden of afschaffen?

134. Initieel werd de plaatsvervanger geïntroduceerd om verhinderde rechters op punctuele wijze te vervangen en een rechtsgeldige samenstelling van de zetel mogelijk te maken. Dit oorspronkelijke concept van de plaatsvervangende rechter dient dan ook behouden te blijven. Het is immers onvermijdelijk dat een magistraat ziek valt, zwanger wordt, op vakantie gaat of wettelijk verhinderd wordt. Voor dergelijke situaties moet een beroep op de plaatsvervanger mogelijk blijven. Dit draagt immers bij aan een efficiënte en behoorlijke rechtspleging.

135. Echter valt op dat veel van de eerder genoemde nadelen inherent verbonden zijn met een structureel gebruik van de plaatsvervangende rechter. Wanneer immers de plaatsvervanger enkel wordt ingezet voor zijn oorspronkelijke doel verdwijnen automatisch een groot deel van deze problemen. Zo zou de afhankelijkheid van vrijwilligerswerk dalen, mocht de plaatsvervanger niet meer ingezet worden om het tekort aan magistraten op te vullen. Bovendien zou het specialistengevaar ook niet optreden, aangezien de plaatsvervanger die slechts incidenteel optreedt minder kans heeft om een grote invloed uit te oefenen op de rechtspraak. Daarnaast zou eveneens het risico op het zoeken naar informele wederdiensten beperkter worden, mocht de gevraagde tijd van de plaatsvervanger om te zetelen in een rechtscollege verminderen. Dit zou ook de ware motivatie van plaatsvervangers verduidelijken, aangezien zij eerder geneigd zouden zijn om op altruïstische gronden op te treden als zij zelden of nooit worden opgeroepen. Ten slotte zou de vrees voor een gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid afnemen als de rechter minder vaak een beroep moet doen op advocaten om hem te vervangen, waardoor beide partijen minder

met elkaar in contact komen. Hierdoor zouden er minder redenen bestaan om te twijfelen aan de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van beiden.

136. Nochtans wordt steeds vaker een beroep gedaan op deze extra rechters om het gebrek aan beroepsmagistraten op te vangen. Daar waar de rechtscolleges kampen met een chronisch tekort, worden werkende rechters voor lange periodes ingeschakeld. Dit duidt op een gebrek aan mensen, middelen en organisatie binnen de rechterlijke macht. Het is onaanvaardbaar dat een gerechtelijk systeem wordt georganiseerd op een zodanige manier dat de goede werking ervan afhankelijk is van vrijwilligerswerk van welwillende advocaten. Dit was echter nooit de bedoeling van de wetgever en vormt een oneigenlijk gebruik van de plaatsvervangende rechters. De plaatsvervangende rechter dient slechts als noodoplossing te fungeren, niet als duurzame oplossing. Het hoort niet dat het justitieel systeem niet in staat is om de huidige kaders te vervullen met eigen mankrachten. Daarom moet er in eerste instantie ingezet worden op het aantrekken en aanwerven van nieuwe magistraten.

137. Uit de interviews weerklinkt vaak het idee om een equipe van rechters te organiseren die zouden kunnen invallen voor verhinderde rechters. Hoewel dit een aantrekkelijk idee lijkt, is het momenteel echter niet realistisch. De rechterlijke macht beschikt immers over onvoldoende mensen en middelen om de huidige posities in te vullen. Het opzetten van een team van noodrechters bovenop de bestaande kaders is dan ook praktisch onuitvoerbaar.

138. Uit het voorgaande blijkt dat de plaatsvervangende rechter als een intentionele oplossing moet worden behouden. De structurele inzet van plaatsvervangers daarentegen, zoals bij werkende rechters, moet vermeden worden. Het eenvoudigweg afschaffen van de werkende rechter is tot op heden niet realistisch en zou gepaard gaan met tal van andere complicaties. Voorzitters geven aan dat zij eveneens verkiezen om geen beroep te doen op deze omstreden oplossing, maar dat zij door de noodwendigheden van de dienst hiertoe gedwongen worden. Het vermijden van een structurele inzet van de plaatsvervangende rechter vereist echter tal van organisatorische uitdagingen binnen de rechterlijke macht om het chronische tekort aan beroepsrechters op te lossen. Aangezien de huidige situatie naar verwachting niet snel zal evolueren, zal het volgende hoofdstuk een voorstel tot wijziging presenteren dat beoogt tegemoet te komen aan de eerder genoemde risico's van de plaatsvervangende rechter.

7. Voorstel tot wijzigingen

139. Dit hoofdstuk zal enkele aanbevelingen tot wijziging presenteren, met als doel tegemoet te komen aan de eerder besproken nadelen. Het intendeert niet om een volledig nieuw en uitgewerkt alternatief te bieden voor de plaatsvervangende rechter, maar het wenst wel een inspiratie te vormen voor mogelijke veranderingen bij het behoud van de plaatsvervangende rechter.

7.1. Terminologie

140. In eerste instantie is het wenselijk dat de wetgever een duidelijk onderscheid maakt tussen de begrippen plaatsvervangend rechter, plaatsvervangend magistraat en werkend rechter. Uit de verschillende bronnen omtrent de plaatsvervangende rechters, volgt dat de verscheidene termen door elkaar gebruikt worden. Zo schrijft de Gids voor de magistraten in haar inleiding dat deze analoog van toepassing is voor de plaatsvervangende magistraten in de uitoefening van die functie.²²⁰ Deze bepaling is echter overbodig, aangezien de plaatsvervangende magistraten, de op rust gestelde, voor het leven benoemde rechters betreffen. Meer logisch is dat de Hoge Raad hier doelt op de plaatsvervangende rechters, die in het professionele leven doorgaans advocaat zijn. Met enige goede wil kan nog verdedigd worden dat de overkoepelende term magistraat, ook de rechters omvat. Echter dient er op gewezen te worden dat het Gerechtelijk Wetboek zelf verscheidene titels omvat voor de plaatsvervangende magistraat dan wel rechter.

Ook het vergoedingssysteem, terug te vinden in de artikelen 378 tot 379bis Ger.W. getuigt van weinig consistentie. Waar de titel spreekt over bepalingen betreffende de plaatsvervangende magistraten, omvat de inhoud zowel de plaatsvervangende magistraten als de plaatsvervangende rechters die gedurende een bepaalde tijd geregeld het ambt van werkend magistraat vervullen. Met andere woorden: de werkende rechters.

141. Het zou bijdragen aan de duidelijkheid en begrijpelijkheid van de wet mocht de wetgever voorzien in afgebakende begrippen. Op deze manier kan een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende regimes en hun toepasselijke bepalingen.

²²⁰ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE EN ADVIESRAAD VAN DE MAGISTRATUUR, *Gids voor de magistraten*, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/o0023n.pdf> (consultatie 12 mei 2024), X.

7.2. Deontologische initiatieven

142. Vanwege de verscheidenheid aan nadelen die verband houden met de deontologie van de plaatsvervangende rechter, is het raadzaam om hierop meer nadruk te leggen en passende maatregelen te treffen.

143. Ondanks dat de Gids voor de magistraten eveneens van toepassing is op de plaatsvervangers, zou het zinvol zijn om een apart hoofdstuk te wijden aan hun deontologie. Dit hoofdstuk kan niet alleen de principes van onpartijdigheid en onafhankelijkheid herhalen, maar ook ruimte bieden voor de verankering van aanvullende principes. Op deze manier kan benadrukt worden dat de functie van de plaatsvervangende rechter wordt gekenmerkt door bijkomende deontologische gevoeligheden, wat resulteert in extra verantwoordelijkheid en waakzaamheid van de plaatsvervanger.

Bijgevolg kunnen in dit hoofdstuk onbetwistbare situaties opgenomen worden waarbij de plaatsvervanger ervan afziet om zitting te nemen. Hierbij is het essentieel dat enkel duidelijk geformuleerde en niet voor discussie vatbare omstandigheden opgenomen worden. Voorbeelden hiervan zijn de zittingen waarin een lid van het kantoor van de plaatsvervanger optreedt of waarin de plaatsvervanger betrokken is bij het oordelen over een confrater of een advocatenorde. Dit zijn situaties waarin het onwenselijk is dat een plaatsvervanger het oordeel velt. Ook het verbod om een meervoudige kamer te bezetten met een meerderheid van plaatsvervangers, dient hierin opgenomen te worden. Bij schending van de geformuleerde principes kan voorzien worden in disciplinaire maatregelen. Grijze zones daarentegen moeten worden overgelaten aan de beoordeling van de plaatsvervanger zelf. Dit hoofdstuk kan bijvoorbeeld wel extra aandacht vestigen op zittingen waarin een partij betrokken is, die al eerder vermengd was in een geschil waarbij de advocaat of een kantoorgenoot van de advocaat als raadsman optrad. Aangezien er omstandigheden denkbaar zijn waarin dit minder voor onpartijdigheidsproblemen zorgt, moet een expliciet verbod worden vermeden.

144. Daarnaast kunnen rechtscolleges die zelf richtlijnen opleggen met betrekking tot de inzet van plaatsvervangende rechters deze, net zoals in Nederland, vormgeven in een eigen publiek raadpleegbaar protocol of in professionele standaarden. Op deze manier wordt aan het publiek transparantie verschaft over de manier van werken met betrekking tot de plaatsvervangende rechter. De plaatsvervanger zelf kan hier eveneens baat bij hebben. Op die manier weet hij wat in het betreffende rechtscollege van hem als plaatsvervanger wel of niet verwacht wordt.

145. Daarnaast dient de plaatsvervanger, naast het eenmalig verplicht bijwonen van een deontologische opleiding, voortdurend herinnerd te worden aan de deontologische risico's die inherent verbonden zijn aan zijn functie. Uit de interviews met plaatsvervangers blijkt dat zij behoefte hebben aan meer praktijkgerichte trainingen met concrete voorbeelden uit de praktijk. Dit kan voorzien worden door periodieke bijeenkomsten van verschillende plaatsvervangers te organiseren, waarbij praktijkervaringen worden besproken. Het doel van deze bijeenkomsten is om plaatsvervangers de gelegenheid te bieden om hun ervaring met betrekking tot hun functie en eventuele deontologische dilemma's te bespreken. Deze periodieke praktijkgerichte sessies stimuleren reflectie en vergroten het bewustzijn over de deontologie.

146. Tenslotte kan, naar het Franse voorbeeld, worden overwogen om een deontologielijn te introduceren. Ondanks dat de meerderheid van de plaatsvervangers aangeeft dat zij deontologische vragen kunnen voorleggen aan collega's of (kamer)voorzitters, zijn zij desalniettemin voorstander van dergelijke lijn. Deze dienst zou fungeren als een centraal aanspreekpunt voor degenen die twijfels hebben over het al dan niet kunnen optreden in een bepaald geschil als plaatsvervanger. Deze telefoondienst zou 24/7 beschikbaar zijn en worden beheerd door deskundigen op het gebied van deontologie. Plaatsvervangers zouden hier anoniem terecht kunnen met deontologische vragen. Binnen een tijdsbestek van twaalf uur zou advies worden verstrekt over de concrete situatie. Op deze manier kunnen alleenzettelende plaatsvervangers of zij die geen eigen aanspreekpunt hebben, altijd terugvallen op deze openbare dienst.

7.3. Beperking op de geografische/inhoudelijke inzetbaarheid

147. Om aan de perceptie van partijdigheid en onafhankelijkheid tegemoet te komen, kan de geografische inzetbaarheid van de plaatsvervanger beperkt worden. In Nederland krijgt dit principe uitwerking via het verbod voor plaatsvervangers om werkzaam te zijn in de rechtbank of het gerechtshof van het arrondissement respectievelijk rechtsgebied waar zij kantoor houden. Ook in België, blijkt dit idee in de praktijk al toegepast te worden. Zo vloeit uit de interviews voort dat verschillende plaatsvervangers actief zijn in een ander arrondissement of in een andere afdeling dan waar zij kantoor houden. Anderen geven de voorkeur aan een verschillende kamer of rechtsmaterie.

148. Al eerder liet de Hoge Raad verstaan geen voorstander te zijn van het verbod om te worden aangesteld in het kanton, arrondissement of ressort waar de betrokkene kantoor heeft of op het

tableau is ingeschreven. Hoewel de Hoger Raad instemt met de algemene filosofie, vindt zij dat dit verbod te algemeen en te strikt is geformuleerd. Zoals zij terecht opmerkt, is er geen bezwaar tegen het laten zetelen van een plaatsvervanger in de verscheidende afdelingen binnen een gerechtelijk arrondissement of rechtsgebied. Daarnaast vreest de Hoge Raad ook dat het vergroten van de afstand een obstakel zou vormen voor de beschikbaarheid als plaatsvervanger.²²¹

149. Om tegemoet te komen aan deze bezorgheden, kunnen verschillende mogelijkheden voorzien worden. In de eerste plaats zou de plaatsvervanger ervoor kunnen kiezen om zitting te nemen in een rechtsmaterie waarin hij niet als advocaat een groot deel van zijn beroepsbezigheden uitoefent. Hierdoor kan hij ingeschakeld worden in het gerechtelijk gebied waar hij werkzaam is, zonder afbreuk te doen aan de vereisten van onpartijdigheid en onafhankelijkheid. Dit zou resulteren in de keuze voor een ander rechtscollege of een andere kamer. Indien de plaatsvervanger toch verkiest om actief te zijn in zijn beroepsmaterie als plaatsvervanger, dient de geografische inzetbaarheid beperkt te worden. Op het niveau van het kanton en de vrederechten zijn er voldoende alternatieve opties in de nabijheid beschikbaar. Met betrekking tot het arrondissement kan de plaatsvervanger, indien mogelijk, zetelen in een andere afdeling. Als er geen verschillende afdelingen beschikbaar zijn, zijn er ook hier voldoende alternatieven voorhanden. In het geval van het ressort zou een verplichting om in een ander ressort zitting te nemen praktische hindernissen met zich meebrengen. Een verbod op zitting in het eigen ressort zou een te strikte eis zijn voor de plaatsvervangend rechter. Desalniettemin moet worden opgemerkt dat de plaatsvervanger ook in dit geval de mogelijkheid heeft om te zetelen in een andere rechtsmaterie, kamer of rechtscollege dan waar hij als advocaat regelmatig optreedt. Op deze manier wordt het ons-kent-ons-risico alsook voorkomen.

150. Het genoemde voorstel zou een oplossing kunnen zijn die werkt op maat van de wensen van de plaatsvervanger. Het is genuanceerder dan het initiatief dat door de Hoge Raad is verworpen, maar biedt toch voldoende waarborgen om de perceptie van afhankelijkheid en partijdigheid te reduceren.

²²¹ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de aanbevelingen van de Groep van Staten tegen Corruptie (GRECO) aan België in het kader van de vierde evaluatiecyclus, gericht op de preventie van corruptie van parlementsleden, rechters en procureurs*, juni 2017, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/advies-greco.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 12-13.

7.4. Register met betrekking tot de nevenfuncties

151. Naar het voorbeeld van Nederland zou België eveneens moeten voorzien in een register dat de nevenfuncties van de plaatsvervangende rechters vermeldt. Dit initiatief werd in 2010 echter stopgezet omdat de toenmalige minister van Justitie, Stefaan De Clerck, ervan uitging dat de functie van plaatsvervanger geleidelijk zou worden afgeschaft.²²² De realiteit bleek echter anders. Aangezien deze masterproef betrekking heeft op de plaatsvervangende rechters, wordt niet ingegaan op de vraag of dit register eveneens beroepsmagistraten moet omvatten.

152. Wat de structuur van dit register betreft, kan het model van Nederland worden gevolgd. Bijgevolg laat dit register toe om de nevenbetrekkingen van plaatsvervangende rechters in te zien, inclusief een beschrijving van de aard van hun advocatenpraktijk.

153. Dit voorstel draagt bij aan meer transparantie over de persoon van de plaatsvervanger en vergroot het bewustzijn over de mogelijke invloed van bepaalde nevenactiviteiten op hun onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

7.5. Evaluatiesysteem

154. Wanneer plaatsvervangende rechters slechts incidenteel worden ingezet, resulterend in optredens van hooguit enkele keren per jaar, is het praktisch onhaalbaar om te voorzien in een evaluatiesysteem. Enerzijds zou dit leiden tot aanzienlijke extra administratieve lasten om elke sporadisch optredende plaatsvervanger te beoordelen, anderzijds is het praktisch lastig te bepalen hoe de prestaties van een plaatsvervanger kunnen worden beoordeeld wanneer deze slechts enkele keren per jaar zitting heeft. Dit zou hoogstwaarschijnlijk resulteren in louter formele evaluaties. Als gevolg hiervan wegen de voordelen van een evaluatiesysteem voor traditionele plaatsvervangende rechters niet op tegen de nadelen.

155. Deze argumentatie is niet van toepassing op werkende rechters. Hun inzet is dermate structureel dat een evaluatie zich opdringt. Gezien hun veeleer maandelijkse optreden, beschikt de magistratuur over voldoende gegevens om een evaluatie uit te voeren. Een dergelijke evaluatie kan de vorm aannemen als die uit hoofdstuk Vquinqies Ger.W. voor beroepsmagistraten. Het

²²² https://justitie.belgium.be/nl/nieuws/persberichten/publicatie_van_nevenactiviteiten_van_magistraten (consultatie 12 mei 2024).

implementeren van een periodieke evaluatie draagt bij aan het toezicht op deze plaatsvervangende rechters en versterkt het vertrouwen van rechtszoekenden in hun functioneren.

7.6. Vergoeding

156. Plaatsvervangende rechters ontvangen naar Belgisch recht geen vergoeding voor hun diensten. Ondanks dat zij het invallen voor een verhinderde rechter beschouwen als een vorm van maatschappelijk dienstbetoon, benadrukken zij allen dat dit aanzienlijke tijd en inzet vergt. Het is niet wenselijk dat het rechtssysteem kosteloos een beroep kan doen op welwillende advocaten om zijn diensten uit te oefenen. Bovendien wordt de ongelijkheid benadrukt doordat rechters in ondernemingszaken en plaatsvervangende assessoren wel een vergoeding ontvangen, terwijl de plaatsvervangende rechters dit niet krijgen. Gevolglijk moet een transparant verloningssysteem ingevoerd worden.

157. Uit de interviews blijkt dat de taken van de plaatsvervangers aanzienlijk verschillen. Daarom vinden de respondenten het rechtvaardig dat deze verschillen zich ook vertalen in de vergoeding. In eerste instantie zou elke plaatsvervanger recht moeten hebben op een forfaitaire vergoeding. Deze vergoeding, die gelijk is voor iedereen, dekt kosten zoals verplaatsing, voorbereidingstijd en zittingstijd. Daarnaast dient een onderscheid gemaakt te worden tussen plaatsvervangers die zelf het vonnis of arrest moeten opstellen en zij die hiervoor niet verantwoordelijk zijn. Ofwel omdat de griffier een ontwerp van vonnis of arrest aflevert ofwel omdat de plaatsvervanger enkel ingeschakeld wordt om de zetel te vervolledigen. Plaatsvervangers die ook belast zijn met het opstellen van het vonnis of arrest zouden naast de algemene forfaitaire vergoeding een additionele vaste vergoeding moeten ontvangen, gezien het opstellen van een vonnis of arrest aanzienlijke tijd en inspanning vereist.

158. Deze vergoedingen beogen niet overeen te stemmen met de werkelijke werklast van de plaatsvervanger. Bovendien dienen ze geen extra stimulans te vormen om plaatsvervanger te worden als een soort van aanvullend inkomen. Het is essentieel dat het motief van de plaatsvervanger hierdoor niet verandert.

7.7. Buddysysteem

159. In de meeste gevallen hebben plaatsvervangende rechters beperkte kennis van de praktische werking van de zittende magistratuur. Zij worden als nieuwkomers geconfronteerd met

een complex systeem waarin ze plotseling een rol dienen te vervullen. Uit de interviews volgt dat zij vaak onwetend zijn en niet met elke vraag zich wenden tot de (afdelings)voorzitter. Daarom is het aan te raden om een vast aanspreekpunt voor plaatsvervangende rechters te voorzien: een contactpersoon die hen kan bijstaan en begeleiden bij vragen en twijfels. Het bieden van ondersteuning aan plaatsvervangers draagt immers bij aan hun effectiviteit en tevredenheid. In concreto kan gewerkt worden met een buddysysteem, waar aan elke plaatsvervanger een beroepsmagistraat verbonden wordt.

7.8. Inzet van plaatsvervangende magistraten

160. Om de structurele of frequente inzet van plaatsvervangers te reduceren, kan meer een beroep gedaan worden op de plaatsvervangende magistraten. Omdat zij worden omgeven door alle waarborgen van de beroepsmagistratuur, zijn plaatsvervangende magistraten aan minder kritiek onderworpen dan de plaatsvervangende rechters. Wanneer meer magistraten bevestigd worden omtrent hun bereidheid om ad hoc zittingen over te nemen als plaatsvervangend magistraat, kan de noodzaak om een beroep te doen op de omstreden plaatsvervangende rechter worden verminderd. Het doel is niet om de plaatsvervangende rechter af te schaffen, dan wel om deze meer te laten fungeren als een laatste redmiddel.

8. Conclusie

161. Dient het Belgische rechtssysteem de plaatsvervangende rechter te behouden of af te schaffen? Hoewel dit in eerste instantie een eenvoudige vraag lijkt, blijkt dit in de praktijk een complexe denkoefening waar veel gevolgen mee gepaard gaan. Desondanks probeerde deze masterproef toch een antwoord te formuleren.

162. De evolutie van de plaatsvervangende rechter toont een traject aan van aanpassingen en hervormingen, voortkomend uit de aanhoudende kritieken op dit stelsel. Vanaf de opname in het Gerechtelijk Wetboek van 1967 tot aan de laatste wijzigingen tracht de wetgever te streven naar een evenwicht tussen de noodzaak om de gerechtelijke achterstanden weg te werken en het waarborgen van de onafhankelijkheid en onpartijdigheid in de rechtspraak. Instanties zoals de Hoge Raad voor de Justitie en de Groep van Staten tegen de Corruptie hebben herhaaldelijk kritische bedenkingen geuit op het concept van de plaatsvervangende rechter. Beiden benadrukken de vele nadelen die volgens hen gepaard gaan met de plaatsvervangende rechter.

Met de Wet van 23 maart 2019 trachtte de wetgever tegemoet te komen aan deze kritieken. De wetswijzigingen legden nadruk op de subsidiariteit van de plaatsvervanger en voerden waarborgen voor belangenverstrengeling in. Voorts voorziet de Hoge Raad in een examen en verplichte opleidingen voor wie plaatsvervangend rechter wenst te worden. Deze aanpassingen, die resulteren in de huidige regelgeving, markeren een stap in de richting van een meer evenwichtig en transparant systeem van de plaatsvervangende rechters.

163. Een rechtsvergelijkende analyse met Nederland toonde ruimte voor verbetering aan het Belgische stelsel. Nederland kent, net als België, de plaatsvervangende rechter, zij het met enkele fundamentele verschillen. Nederland beschikt over een meer uitgebreide toegangsprocedure die daarbovenop verschilt per soort rechter-plaatsvervanger. Strengere vereisen worden gesteld aan zij die meer verantwoordelijkheid wensen op te nemen als plaatsvervanger. Dit staat in contrast met de uniforme procedure in België. Ook het verloningssysteem en de waarborgen voor onafhankelijkheid en onpartijdigheid vertonen meer diepgang dan in België. Deze bevindingen vormden later in de masterproef een solide basis voor het verkennen van mogelijke aanpassingen in het Belgische systeem.

164. Vervolgens richtte deze masterproef zich op een systematische analyse van zowel de voordelen als nadelen van het gebruik van plaatsvervangende rechters, met als doel bij te dragen aan een antwoord op de hoofdvraag van het onderzoek. In de eerste plaats bieden de plaatsvervangende rechters een oplossing voor het tekort aan magistraten. Zij vullen de leemten op en springen in voor beroepsmagistraten die verhinderd zijn. Bovendien wordt het plaatsvervangerschap beschouwd als een aanloopfunctie voor zij die geïnteresseerd zijn in de overstap naar de magistratuur. Het geeft hen de kans rechterlijke ervaring op te doen en te ontdekken of deze functie bij hen past. Ten slotte kunnen plaatsvervangende rechters vanwege hun specialiteit in een bepaalde rechtsmaterie bijdragen aan de kwaliteit van de rechtspraak.

Daartegenover bleek uit de analyse van de pijnpunten van plaatsvervangende rechters dat sommige rechtscolleges neigen naar een overmatig gebruik van de plaatsvervanger. Hoewel het specialistengevaar, waar plaatsvervangers eigen rechtspraak zouden creëren, wordt genoemd als een potentieel risico, blijkt dit in de praktijk voor weinig problemen te zorgen. Hetzelfde geldt voor het besproken eenzijdigheidsgevaar en de twijfels met betrekking tot de werkelijke motivatie van de plaatsvervanger. Daarnaast blijkt het risico op het ontvangen van gerechtelijke mandaten als informele wederdienst weinig of niet meer relevant te zijn. De belangrijkste kritiek die in de

rechtsleer en rechtspraak geuit wordt, omvat het gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de plaatsvervangende rechter en betrokken beroepsrechters. Deze vereisten, zoals voorgeschreven door het EVRM en BUPO-verdrag, zijn van essentieel belang voor de garantie op een eerlijk proces. Enerzijds menen tegenstanders dat beroepsrechters niet objectief kunnen blijven wanneer een advocaat, verbonden aan het rechtscollege als plaatsvervanger, als raadsman in een rechtsgeschil optreedt, anderzijds wordt de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de plaatsvervanger zelf in twijfel getrokken, vanwege hun beroepsactiviteit. Uit de interviews blijkt echter dat zowel de beroepsrechters als de plaatsvervangende rechters actief streven naar het handhaven van de beide principes. Plaatsvervangers bewijzen hun toewijding aan beide vereisten door zich herhaaldelijk terug te trekken uit zaken waar een mogelijk belangenconflict zou spelen. Daarnaast raadplegen ze bij twijfel collega's. Dit suggereert dat plaatsvervangende rechters en beroepsrechters in grote mate in staat zijn om te voldoen aan de vereisten van onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

165. Na een grondige studie van zowel de voordelen als de nadelen wordt gepleit voor een behoud van de plaatsvervangende rechters, zoals oorspronkelijk bedoeld door de wetgever. Aangezien het onvermijdelijk is dat magistraten om diverse redenen tijdelijk niet beschikbaar zijn, moet een gelegenheid tot punctuele vervanging door een advocaat mogelijk blijven. Dit draagt uiteindelijk bij aan een efficiënte en behoorlijke rechtspleging. Evenwel dient het inzetten van de plaatsvervangende rechter als structurele oplossing voor het tekort aan magistraten vermeden te worden. Wanneer echter de plaatsvervanger enkel wordt ingezet voor zijn oorspronkelijke doel, verdwijnen een groot deel van de besproken nadelen. Het is van cruciaal belang dat het gerechtelijk systeem in staat is om de huidige posities te vervullen met eigen mankracht. Dit vereist een aanpak die gericht is op het aantrekken en aanwerven van nieuwe magistraten. Concluderend is het afschaffen van de werkende rechter op korte termijn niet realistisch aangezien dit gepaard zou gaan met ongewilde complicaties voor de rechtszoekende.

Om tegemoet te komen aan de huidige aandachtspunten bij het behoud van de plaatsvervangende rechter, voorziet de masterproef tot slot in een voorstel tot wijzigingen. Hierbij worden onder andere aanpassingen inzake de terminologie, de deontologie, de inzetbaarheid en de verloning voorgesteld. Aansluitend wordt gepleit voor de implementatie van een register met betrekking tot de nevenfuncties, een evaluatiesysteem en een buddysysteem.

9. Bibliografie

9.1. Rechtsleer

9.1.1. Boeken

- BROECKX, K., *Deontologie van de juridische beroepen*, II, *Deontologie van de magistraat*, s.l., 2023, 209 p.
- GIESEN, I., *Asser Procesrecht 1 Beginselen van burgerlijk procesrecht*, XI dln., Deventer, Wolters Kluwer, 2015, 508 p.
- HARDYNS, W. en PEERAER, F., *Onderzoeksmethoden*, X, *Onderzoeksstrategieën*, Gent, UGent, 2021, 53 p.
- KLAASSEN, C.J.M., KRANS, H.B., MEIJER, G.J. en SNIJDERS, H.J., *Nederlands burgerlijk procesrecht*, II, *Hoofdrolspeleers en hun bevoegdheden*, Deventer, Kluwer 2022, 49 p.
- Taelman, P., *Syllabus burgerlijk procesrecht 2022-2023*, II, *Actoren van justitie*, s.l., 2022, 70 p.
- VAN HIEL, A. en ROETS, A., *Sociale psychologie*, XVII dln., Gent, Academia Press, 2018, 720 p.
- VAN LENNEP, R., *Gerechdelijk Wetboek*, Leuven, Universitas, 1696, 435 p.

9.1.2. Bijdragen in tijdschriften

- BREWAEYS, E., "Werkende en plaatsvervangende rechters gelijk voor de wet", *Juristenkrant* 2012, 9.
- DELVOIE, G., "Over pianokrukjes en bijzettafeltjes: what's in a name?", *RW* 1996, nr. 6, 169 - 173.
- DE GROOT-VAN LEEUWEN, L., "Omstreden rechtspraak en rechters-plaatsvervangers", *Ars Aequi* 2013, 386-388.
- DE MEYST, D., SMET, S., THEUNIS, J., VLEUGELS, E., VRANCKEN, M., "Toetsing aan grondrechten door het Grondwettelijk Hof – Overzicht van rechtspraak 2020", *TBP* 2022, afl. 3, 143-182.
- DE WIT, J., "Advocaten mogen raadsheer blijven", *Juristenkrant* 2008, afl. 164, 7.

- INGELSE, P., “De blinddoek van de advocaat-rechter-plaatsvervanger zit niet goed”, *NJB* 1996, afl. 17, 632-636.
- LAENENS, J., “De aanvullende kamers in de hoven van beroep”, *RW* 2001-02, afl. 33, 1187-1188.
- LAENENS, J., “Justitie aan de beterhand”, *TPR* 2001, 157-173.
- LAMON, H., “De ene rechter is de andere niet (of toch wel?)”, *Juristenkrant* 2015, 5.
- MAGISTRATUUR & MAATSCHAPPIJ, “Opmerkingen op het voorstel om plaatsvervangende raadsheren te benoemen”, *Panopticon* 1995, 335-336.
- MALSCH, M., “De rechter-plaatsvervanger erebaan of togavulling?”, *Trema* 2009, 432-437.
- TERLOUW, A. en DE WILDE, M., “De rechter-plaatsvervanger. Nuttige outsider tegen groepsdenken”, *NJB* 2019, 2553.
- VAN ESPEN, H., “Versoepeling van de leeftijdsgrens voor de op rust gestelde magistraten die als plaatsvervangend magistraat optreden”, *N.N.K.* 2011, 23.
- VRANKEN, J.B.M., “De advocaat als rechter-plaatsvervanger” (noot onder Hoge Raad 30 juni 2000), *NJ* 2001, 316.

9.1.3. Bijdragen in verzamelwerken

- CAMBRÉ, B., en WAEGE, H., “Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews” in BILLIET, J. en WAEGE, H. (eds.), *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, s.I.*, Standaard uitgeverij, 2001, 315-342.
- LAENENS, J., “De advocaat als 'doe-het-zelver'. De plaatsvervangende raadsheer” in MEEUSEN, J. (ed.), *Hulde aan Prof. Dr. Jean Laenens*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 309-318.
- STORME, M., “Déontologie professionnelle et conduite loyale du procès Rapport belge” in VAN OEVELEN, A., STORME, M. en LEMMENS, P. (eds.), *Rôle et organisation de magistrats et avocats dans les sociétés contemporaines, 9e Congrès mondial de droit judiciaire*, Gent, Story-Scientia, 1992, 17-90.

9.1.4. Onlinebronnen

- Beschikking tot vaststelling van de dienstregeling voor de rechtbank eerste aanleg West-Vlaanderen voor het gerechtelijk jaar 2023-2024, <https://henribaliemagazine.be/sites/default/files/inline-files/dienstregeling%20gerechtelijk%20jaar%202023-24%20-%20REA%20West-Vlaanderen.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 27 p.
- Dienstregeling arbeidsrechtbank Antwerpen vanaf 1 september 2023 tot en met 31 december 2023, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/sites/default/files/media/artt/antwerpen/documents/beschikking-rooster-sept-dec-2023.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 2 p.
- GROEP VAN STATEN TEGEN CORRUPTIE, *vierde evaluatiecyclus preventie van corruptie ten aanzien van parlementsleden, rechters en procureurs*, 28 maart 2014, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c2c3f> (consultatie 12 mei 2024) 58 p.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 26 april 2006, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0042b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 16 p.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de plaatsvervangende rechters*, 19 oktober 2011, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0073b.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 14 p.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Advies over de aanbevelingen van de Groep van Staten tegen Corruptie (GRECO) aan België in het kader van de vierde evaluatiecyclus, gericht op de preventie van corruptie van parlementsleden, rechters en procureurs*, juni 2017, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/advies-greco.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 28 p.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Jaarverslag 2022*, 20 december 2023, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/jaarverslag-2022.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 76 p.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE EN ADVIESRAAD VAN DE MAGISTRATUUR, *Gids voor de magistraten*, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/o0023n.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 37 p.
- NEDERLANDSE VERENIGING VOOR RECHTSPRAAK, *Leidraad onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak*, januari 2014, <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Leidraad-onpartijdigheid-en-nevenfuncties-in-de-rechtspraak-januari-2014.pdf> (consultatie 12 mei 2024), 22 p.
- Professionele standaarden familie- en jeugdrecht, www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Professionele-standaarden-familie-en-jeugdrecht.pdf (consultatie 12 mei 2024), 11 p.

- Professionele standaarden strafrecht,
www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/professionele-standaarden-strafrecht.pdf
(consultatie 12 mei 2024), 13 p.
- Professionele standaarden van de bestuursrechter bij de rechtbanken,
www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Professionele-standaarden-van-de-bestuursrechter-bij-de-rechtbanken.pdf (consultatie 12 mei 2024), 9 p.

RE: plaatsvervangende rechters

Bestuursondersteuning (Rechtbank Limburg)

Aan: Chey De Roeck

Ma 22/04/2024 11:57

Hallo,

Zie onderstaande tekst:

Vergoeding

Rechter-plaatsvervangers en raadsheer-plaatsvervangers, die hun hoofdfunctie buiten de rechterlijke organisatie vervullen, hebben recht op een vergoeding ([art. 9, tweede lid, Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren](#)). De vergoeding en regels mbt toepassing van de vergoeding zijn te vinden in [art. 6a Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren](#). De vergoeding wordt jaarlijks geïndexeerd (december) op basis van de in het voorgaande kalenderjaar gerealiseerde contractloonstijging sector RM.

Zie voor de indexeringen de [Circulaire hoogte toelagen en vergoedingen sector rechterlijke macht 2023](#). De eerdere Circulaire wordt met de nieuwe circulaire ingetrokken.

Toepassing:

- meerdere zittingen op één dag gelden als één zitting.
- een bijeenkomst in een meervoudige raadkamer tbv een uitspraak in zaken waarin geen zitting heeft plaats gevonden geldt als een of meer zittingen.
- er kan een vergoeding worden gegeven voor het concipiëren van een of meer schriftelijke uitspraken in een of meer zaken waarin geen zitting heeft plaatsgevonden, tenzij sprake is van recht op een vergoeding op grond van het vorige aandachtstreepje (meervoudige raadkamer).

Plaatsvervangers met een zittingsvergoeding (art. 5f lid 2 Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren) ontvangen voor het bijwonen van een zitting op grond van [art. 6a Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren](#) een vergoeding voor reis- en verblijfkosten op basis van hetgeen is overeengekomen in de laatstelijke CAO Rijk (hoofdstuk 10).

Hopende u hiermee van dienst te zijn geweest,

Met vriendelijke groet,

D. (Daniela) de Geus
Managementassistente

088-361 16 58
06-52830760

www.rechtspraak.nl

Bereikbaar: afwezig op vrijdag

DEEL 1 - ALLE CATEGORIEËN

NIEUW-OUTPUT PER CATEGORIE Nationaal - Periode : 2023

1.1 Ressort

Ressort		Hangend 01/01	Nieuw	Input	Output	Hangend 31/12	Duurtijd Output (excl. weglat
							Gemiddelde
Burgerlijke zaken	Antwerpen	16282	88534	104816	85868	18948	36
	Bergen	22367	62953	85320	60305	25014	49
	Brussel	33009	97967	130976	92344	38632	41
	Gent	18549	92499	111048	89063	21986	55
	Luik	26134	82230	108364	79173	29193	55
	TOTAAL	116341	424183	540524	406753	133773	47
Dossiers bewindvoeringen	Antwerpen	25669	3194	28863	1280	27585	1216
	Bergen	19609	2382	21991	519	21461	1424
	Brussel	23207	2990	26197	1477	24717	1200
	Gent	28680	3301	31981	1379	30605	1247
	Luik	27447	3258	30705	1150	29564	1185
	TOTAAL	124612	15125	139737	5805	133932	1232

Extractiedatum van de gegevens : 11Feb2024

Doorlooptijden zijn exclusief weglatingen.

Summary Tables

strafzaken (alle)		hangend 1/1	nieuw	afgesloten	hangend 31/12
Antwerpen	Antwerpen	1001	16828	16848	981
	Mechelen	604	3977	3975	606
	Turnhout	550	3889	3910	529
	Totaal rechtbank	2155	24694	24733	2116
Limburg	Hasselt	342	3196	3148	390
	Beringen	296	2381	2441	236
	Sint-Truiden	142	887	898	131
	Tongeren	161	2154	2189	126
	Genk	145	1248	1226	167
	Maaseik	73	1560	1545	88
	Totaal rechtbank	1159	11426	11447	1138
Brussel	Brussel	217	2592	2601	208
Nederlandstalig	Totaal rechtbank	217	2592	2601	208
Brussel Franstalig	Brussel Franstalig	4894	17274	17407	4761
	Totaal rechtbank	4894	17274	17407	4761
Halle	Halle	239	5761	5719	281
	Totaal rechtbank	239	5761	5719	281
Vilvoorde	Vilvoorde	793	6331	6304	820
	Totaal rechtbank	793	6331	6304	820
Leuven	Leuven	261	5895	5898	258
	Totaal rechtbank	261	5895	5898	258
Waals Brabant	Nijvel	216	2666	2657	225
	Waver	128	3099	3037	190
	Totaal rechtbank	344	5765	5694	415
Oost-Vlaanderen	Aalst	345	2348	2412	281
	Dendermonde	567	3082	3233	416
	Gent	1535	10583	10601	1517
	Oudenaarde	185	1902	1911	176
	Sint-Niklaas	187	1625	1591	221
	Totaal rechtbank	2819	19540	19748	2611

Summary Tables

strafzaken (alle)		hangend 1/1	nieuw	afgesloten	hangend 31/12
West-Vlaanderen	Brugge	141	6400	6359	182
	Ieper	88	1521	1517	92
	Kortrijk	177	5544	5537	184
	Veurne	106	922	913	115
	Totaal rechtbank	512	14387	14326	573
Eupen	Eupen	161	825	835	151
	Sankt-Vith	91	359	368	82
	Totaal rechtbank	252	1184	1203	233
Luik	Hoei	320	1366	1373	313
	Luik	1162	8861	8781	1242
	Verviers	283	1904	1895	292
	Totaal rechtbank	1765	12131	12049	1847
Luxemburg	Aarlen	387	1511	1510	388
	Marche-en-Famenne	247	689	694	242
	Neufchâteau	194	1606	1545	255
	Totaal rechtbank	828	3806	3749	885
Namen	Dinant	330	3039	2975	394
	Namen	938	3098	3339	697
	Totaal rechtbank	1268	6137	6314	1091
Henegouwen	Charleroi	1240	7772	7600	1412
	Bergen	706	4401	4314	793
	Doornik	694	2179	2163	710
	Totaal rechtbank	2640	14352	14077	2915
Totaal (het Rijk)		20146	151275	151269	20152

Summary Tables

burgerlijke zaken (alle)		hangend 1/1	nieuw	afgesloten	hangend 31/12
Antwerpen	Antwerpen	868	569	553	884
	Mechelen	259	163	164	258
	Turnhout	313	189	210	292
	Totaal rechtbank	1440	921	927	1434
Limburg	Hasselt	190	146	126	210
	Beringen	130	71	75	126
	Sint-Truiden	33	16	18	31
	Tongeren	88	42	53	77
	Genk	120	80	66	134
	Maaseik	139	44	57	126
	Totaal rechtbank	700	399	395	704
Brussel Nederlandstalig	Brussel Nederlandstalig	255	227	206	276
	Totaal rechtbank	255	227	206	276
Brussel Franstalig	Brussel Franstalig	1131	659	715	1075
	Totaal rechtbank	1131	659	715	1075
Halle	Halle	127	87	63	151
	Totaal rechtbank	127	87	63	151
Vilvoorde	Vilvoorde	208	151	141	218
	Totaal rechtbank	208	151	141	218
Leuven	Leuven	289	158	171	276
	Totaal rechtbank	289	158	171	276
Waals Brabant	Nijvel	140	69	58	151
	Waver	114	56	65	105
	Totaal rechtbank	254	125	123	256
Oost-Vlaanderen	Aalst	116	62	74	104
	Dendermonde	173	111	114	170
	Gent	808	333	397	744
	Oudenaarde	185	95	85	195
	Sint-Niklaas	109	103	89	123
	Totaal rechtbank	1391	704	759	1336

Summary Tables

burgerlijke zaken (alle)		hangend 1/1	nieuw	afgesloten	hangend 31/12
West-Vlaanderen	Brugge	240	213	190	263
	Ieper	49	59	51	57
	Kortrijk	123	158	154	127
	Veurne	50	55	35	70
	Totaal rechtbank	462	485	430	517
Eupen	Eupen	30	23	22	31
	Sankt-Vith	19	3	6	16
	Totaal rechtbank	49	26	28	47
Luik	Hoei	96	57	32	121
	Luik	772	445	398	819
	Verviers	232	111	99	244
	Totaal rechtbank	1100	613	529	1184
Luxemburg	Aarlen	83	60	40	103
	Marche-en-Famenne	56	15	23	48
	Neufchâteau	61	42	39	64
	Totaal rechtbank	200	117	102	215
Namen	Dinant	155	104	104	155
	Namen	303	171	164	310
	Totaal rechtbank	458	275	268	465
Henegouwen	Charleroi	905	326	288	943
	Bergen	534	183	159	558
	Doornik	301	99	96	304
	Totaal rechtbank	1740	608	543	1805
Totaal (het Rijk)		9804	5555	5400	9959

1. NIEUW - OUTPUT Nationaal Periode 2023

1.1. Ressort - Arrondissement - Afdeling

		Hangend 01/01	Nieuw	Input	Output	Hangend 31/12	Duurtijd Output (excl. weglatingen)	
							Gemiddelde	Mediaan
Antwerpen	Antwerpen	5645	6647	12292	6298	5994	160	22
	Mechelen	1156	1071	2227	1007	1220	185	40
	Turnhout	1215	1543	2758	1503	1255	131	16
	Limburg	3088	2175	5263	2221	3042	278	44
	Tongeren	2049	1721	3770	1618	2152	146	19
Totaal ressort		13153	13157	26310	12647	13663	177	27
Brussel	Waals-Brabant	2909	1693	4602	1515	3087	322	47
	Brussel Franstalig	9841	7201	17042	6266	10776	309	38
	Brussel Nederlandstalig	9425	4309	13734	4160	9574	434	60
	Leuven	2446	1790	4236	1660	2576	287	49
	Totaal ressort	24621	14993	39614	13601	26013	346	47
Gent	West-Vlaanderen	4824	4068	8892	3431	5461	323	96
	Kortrijk	2424	1768	4192	1599	2593	179	33
	Veurne	551	345	896	361	535	292	53
	Ieper	358	380	738	389	349	156	23
	Oudenaarde	1152	897	2049	825	1224	153	34
Oost-Vlaanderen	Gent	5981	3273	9254	2992	6262	295	56
	Dendermonde	2784	2347	5131	2269	2862	225	27
	Totaal ressort	18074	13078	31152	11866	19286	260	41
Luik	Eupen	527	290	817	275	542	157	13
	Hoei	863	652	1515	541	974	296	13
	Luik	4826	4943	9769	4294	5475	202	9
	Verviers	1338	1095	2433	986	1447	159	7
	Luxemburg	1036	366	1402	331	1071	235	35

1. NIEUW - OUTPUT Nationaal Periode 2023

1.1. Ressort - Arrondissement - Afdeling

		Hangend 01/01	Nieuw	Input	Output	Hangend 31/12	Duurtijd Output (excl. weglatingen)			
							Gemiddelde	Mediaan		
Luik	Luxemburg	Marche-en-Famenne		771	320	1091	274	817	377	77
		Neufchâteau		690	755	1445	693	752	85	8
	Namen	Dinant		1163	1041	2204	1239	965	134	9
		Namen		6945	2357	9302	5270	4032	298	27
		Totaal ressort		18159	11819	29978	13903	16075	213	11
Bergen	Henegouwen	Charleroi		3497	3569	7066	3626	3440	132	12
		Bergen		4164	2770	6934	2698	4236	421	36
		Doornik		5830	1521	7351	6028	1323	164	15
		Totaal ressort		13491	7860	21351	12352	8999	242	21
Totaal				87498	60907	148405	64369	84036	251	31

DEEL 1: SOCIALE ZAKEN

1. INPUT-OUTPUT Nationaal Periode : 2023

1.1.a. Arrondissement - Afdeling

Arrondissement - Afdeling		Hangend 01/01	Nieuw	Input	Output	Hangend 31/12	Duurtijd Output (excl. weglatingen)	
							Gemiddelde	Mediaan
Antwerpen	Antwerpen	3399	3260	6659	3396	3263	289	148
	Hasselt	1312	1399	2711	1401	1310	294	167
	Mechelen	1212	811	2023	967	1056	364	238
	Tongeren	1035	1014	2049	974	1075	371	188
	Turnhout	972	843	1815	815	1000	358	291
Totaal Arrondissement		7930	7327	15257	7553	7704	317	182
Brussel Franstalig	Brussel Franstalig	6790	8656	15446	7866	7580	221	64
	Totaal Arrondissement	6790	8656	15446	7866	7580	221	64
Brussel Nederlandstalig	Brussel Nederlandstalig	1720	3303	5023	2809	2214	142	71
	Totaal Arrondissement	1720	3303	5023	2809	2214	142	71
Leuven	Leuven	686	697	1383	674	709	328	188
	Totaal Arrondissement	686	697	1383	674	709	328	188
Waals-Brabant	Nijvel	599	538	1137	489	648	315	169
	Waver	494	652	1146	583	563	258	137
	Totaal Arrondissement	1093	1190	2283	1072	1211	283	155
	Aalst	446	310	756	265	491	338	267
Gent	Brugge	1071	876	1947	809	1138	331	253
	Dendermonde	563	398	961	329	632	380	255
	Gent	1466	1233	2699	1044	1655	301	188
	Ieper	244	183	427	166	261	441	365
	Kortrijk	644	512	1156	427	729	360	311
	Oudenaarde	412	344	756	343	413	345	211
	Roeselare	283	205	488	202	286	330	301
	Sint-Niklaas	730	687	1417	650	767	279	142
	Veurne	129	133	262	107	155	313	209
	Totaal Arrondissement	5988	4881	10869	4342	6527	327	212
Eupen	Eupen	331	204	535	205	330	432	268
	Totaal Arrondissement	331	204	535	205	330	432	268
Luik	Aarlen	231	277	508	267	241	251	77
	Dinant	761	781	1542	755	787	244	113
	Hoei	826	442	1268	374	894	596	347
	Luik	7666	4946	12612	4192	8420	503	310
	Marche-en-famenne	209	276	485	244	241	219	69
	Namen	2458	1383	3841	1173	2668	338	182
	Neufchâteau	320	409	729	405	324	202	75

DEEL 1: SOCIALE ZAKEN

1. INPUT-OUTPUT Nationaal Periode : 2023

1.1.a. Arrondissement - Afdeling

Arrondissement - Afdeling		Hangend 01/01	Nieuw	Input	Output	Hangend 31/12	Duurtijd Output (excl. weglatingen)	
Luik							Gemiddelde	Mediaan
Henegouwen	Verviers	1579	1002	2581	769	1812	478	249
	Totaal Arrondissement	14050	9516	23566	8179	15387	428	224
	Binche	898	442	1340	388	952	599	414
	Charleroi	3523	1803	5326	1786	3540	570	413
	La Louvière	1476	483	1959	671	1288	918	743
	Bergen	1548	816	2364	929	1435	669	513
	Moeskroen	249	248	497	231	266	285	162
Totaal	Doornik	913	716	1629	706	923	339	169
	Totaal Arrondissement	8607	4508	13115	4711	8404	591	414
		47195	40282	87477	37411	50066	341	163

1. INPUT-OUTPUT Nationaal Periode : 2023

1.1.a. Ressort

Ressort	Hangend 01/01	Nieuw	Input	Output	Hangend 31/12	Gemiddelde duur output*	Mediane duur output*
Antwerpen	3563	3178	6741	2982	3759	340	293
Brussel	11450	3052	14502	3017	11485	1061	975
Gent	5331	3001	8332	3486	4846	536	481
Luik	3812	2031	5843	1888	3955	417	368
Bergen	3185	1371	4556	1381	3175	477	359
Totaal	27341	12633	39974	12754	27220	590	409

* Duurtijd van de eindarresten en eindbeschikkingen.

Nombre de Juge & Conseiller Suppléant par Juridiction

26/03/2024

Juridiction	Nombre de Juge/conseiller par Juridiction
CA ANV	19
conseiller suppléant	19
CA BXL	32
conseiller suppléant	32
CA GAN	9
conseiller suppléant	9
CA LIE	11
conseiller suppléant	11
CA MON	10
conseiller suppléant	10
CDT BXL	1
conseiller suppléant	1
JP ANV	123
juge suppléant	123
JP BRW	26
juge suppléant	26
JP BXL	83
juge suppléant	83
JP EUP	1
juge suppléant	1
JP FLOC	81
juge suppléant	81
JP FLOR	113
juge suppléant	113
JP HAI	96
juge suppléant	96
JP LIE	76
juge suppléant	76
JP LIM	60
juge suppléant	60
JP LOU	29
juge suppléant	29
JP LUX	14
juge suppléant	14
JP NAM	30
juge suppléant	30
POL ANV	12
juge suppléant	12
POL BRW	5
juge suppléant	5
POL BXL FR	3
juge suppléant	3
POL BXL NL	5

juge suppléant	5
POL EUP	1
juge suppléant	1
POL FLOC	17
juge suppléant	17
POL FLOR	23
juge suppléant	23
POL HAI	13
juge suppléant	13
POL HAL	2
juge suppléant	2
POL LIE	12
juge suppléant	12
POL LIM	9
juge suppléant	9
POL LOU	5
juge suppléant	5
POL LUX	7
juge suppléant	7
POL NAM	5
juge suppléant	5
POL VIL	4
juge suppléant	4
TE ANV	23
juge suppléant	23
TE BRW	3
juge suppléant	3
TE BXL FR	14
juge suppléant	14
TE BXL NL	5
juge suppléant	5
TE EUP	1
juge suppléant	1
TE GAN	22
juge suppléant	22
TE HAI	12
juge suppléant	12
TE LIE	18
juge suppléant	18
TE LOU	4
juge suppléant	4
TPI ANV	14
juge suppléant	14
TPI BRW	5
juge suppléant	5
TPI BXL FR	19
juge suppléant	19
TPI BXL NL	6

jugé suppléant	6
TPI EUP	1
jugé suppléant	1
TPI FLOC	14
jugé suppléant	14
TPI FLOR	15
jugé suppléant	15
TPI HAI	19
jugé suppléant	19
TPI LIE	14
jugé suppléant	14
TPI LIM	7
jugé suppléant	7
TPI LOU	5
jugé suppléant	5
TPI LUX	7
jugé suppléant	7
TPI NAM	6
jugé suppléant	6
TT ANV	10
jugé suppléant	10
TT BRW	1
jugé suppléant	1
TT BXL FR	10
jugé suppléant	10
TT BXL NL	5
jugé suppléant	5
TT EUP	1
jugé suppléant	1
TT GAN	14
jugé suppléant	14
TT HAI	9
jugé suppléant	9
TT LIE	13
jugé suppléant	13
TT LOU	2
jugé suppléant	2
Grand Total	1236

Geachte mevrouw De Roeck,

Naar aanleiding van uw mail van 3 april ll, kan ik u hierbij de volgende gegevens overmaken voor het jaar 2023:

- Er vonden in het totaal 103 vervangingen van magistraten plaats:
 - waarvan 16 vervangingen wegens een tekort aan magistraten
 - en 87 vervangingen wegens een magistraat die verhinderd was om te zetelen (reden: assisenproces, opleiding,....)
- Van de 103 vervangingen werden 79 vervangingen gedaan door een plaatsvervangend magistraat, en 24 vervangingen door een plaatsvervangend raadshere.

Het hof van beroep beschikt over een team van 14 plaatsvervangende magistraten/raadsheren waarvan:

- 5 plaatsvervangende magistraten
- 9 plaatsvervangende raadsheren

Met vriendelijke groeten,

Griffier – Kabinetssecretaris
Kabinet van de eerste voorzitter

